

Βαγγέλης Π. Λιάπης

Χριστοφόρος Χατζής

ΕΛΕΥΣΙΝΑ 2003

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΧΡΙΣΤΟΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

✍ Τίτλος :

Χριστοφόρος Χατζής, Μητροπολίτης Πωγωνιανής & Κονίτσης

✍ Συγγραφέας:

Βαγγέλης Π. Λιάπης

✍ Εκδοτικά δικαιώματα:

✉ *Βαγγέλης Π. Λιάπης, Αγροτική περιοχή Μαγούλας, 196 00 Μαγούλα*

☎ 210 5550 444

✉ *Γιάννης Καλομενίδης, Τζαφέρη 12, 192 00 Ελευσίνα*

☎ 210 5547 689

ISBN 960-8147-08-5

Βαγγέλης Π. Λιάπης

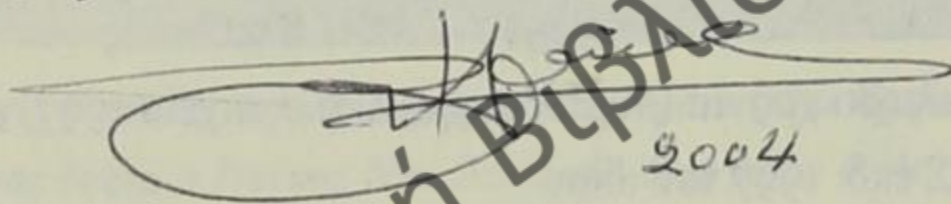
ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 49535
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 26-3-04
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ. 920 ΛΙΑ

κωδ. βιβλ. 8619

Δρυϊνουπόλεως Πωγωνιανής και Κονίτσας

Χριστοφόρος Χατζής

Προσφορά των συγγενικών του
Δημόσια Βιβλιοθήκη Κονίτσας

2004

Ελευσίνα

2003

Έργα του ιδίου

1. ΕΛΕΥΣΙΝΑ αρχαία εποχή έκδ. 1975 του ιδίου
2. ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ 1941-1944 έκδ. 1975 του ιδίου
3. ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ α' έκδ. 1980 του ιδίου, β' έκδ. 1988 ΔΩΔΩΝΗ
4. ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΟ ΜΟΙΡΟΛΟΓΙ έκδ. 1985 ΔΩΔΩΝΗ
5. Ο ΧΟΡΟΣ ΣΤΟΥΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΕΣ έκδ. 1987 IFESTIA
6. ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΑ ΖΑΚΟΝΙΑ έκδ. 1988 ΔΩΔΩΝΗ
7. ΤΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ (επιμέλεια) έκδ. 1989 Β' ΚΑΠΗ Ελευσίνας
8. Η ΕΛΕΥΣΙΝΑ στα νεώτερα χρόνια έκδ. 1993 του ιδίου
9. ΔΗΜΗΤΡΑ Θεατρικό έκδ. 1995 του ιδίου
10. ΛΑΪΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ το παραμύθι στη Βορειοδυτική Αττική, έκδ. 1995 ΣΥΛΛΟΓΕΣ
11. ΠΑΛΙΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ έκδ. 1995 Α' ΚΑΠΗ Ελευσίνας
12. ΕΛΕΥΣΙΝΑ στα νεώτερα χρόνια (συμπληρωματικά στοιχεία 1997) έκδ. του ιδίου
13. ΠΑΛΙΕΣ ΕΙΚΟΝΕΣ έκδ. 1997 του ιδίου
14. ΠΑΡΑΙΝΕΣΕΙΣ έκδ. 1997 του ιδίου
15. ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΜΟΥ έκδ. 1997 του ιδίου
16. ΛΑΪΚΑ ΕΘΙΜΑ ΚΑΙ ΔΟΞΑΣΙΕΣ στην ΕΛΕΥΣΙΝΑ έκδ. 1998 Δήμος Ελευσίνας
17. ΘΡΙΑΣΙΟ έκδ. 1998 του ιδίου
18. ΛΟΥΛΓΕ ΒΑΣΙΛΙΚΟΪ έκδ. 1999 Διεθνής Οργάνωση Λαϊκής Τέχνης (UNESCO-B)
19. ΜΑΓΟΥΛΑ έκδ. 1999 Δήμος Μαγούλας
20. ΕΛΕΥΣΙΝΙΑΚΟΙ ΧΟΡΟΙ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ ανακοίνωση Η' Συμποσίου
21. ΑΝΤΙΓΟΝΗ Η αντάρτισα των ιδεών έκδ. 1999 του ιδίου
22. ΤΟ ΧΡΕΟΣ έκδ. 2000 του ιδίου
23. ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ έκδ. 2000 UNESKO-B
24. ΤΑΒΕΡΝΕΣ έκδ. 2000 του ιδίου
25. ΣΥΝΟΙΚΙΕΣ ΚΑΙ ΓΕΙΤΟΝΙΕΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΣΙΝΑΣ έκδ. 2000 του ιδίου
26. ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ 1940 - 1944, Τεύχος δεύτερο, έκδ. 2001 του ιδίου
27. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΣΙΝΑΣ, έκδ. 2002 του ιδίου
28. ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ, έκδ. 2002 Βιβλιοθήκη Δήμου Ελευσίνας

Δύο από τις βασικές πηγές της έρευνας: Αριστερά ο Χρήστος Θανάσουλας και δεξιά ο Ντίνος Νικολούλιας. Στο μέσο ο συγγραφέας

Πρόλογος

Το έργο των εκλεκτών διδάσκει και προτρέπει προς το καλό. Είναι απαραίτητη η αναφορά τέτοιων περιπτώσεων. Η προβολή της κοινωνικής και ηθικής προσφοράς είναι περισσότερο απαραίτητη στη σημερινή εποχή της αλλοτρίωσης.

Έχω καλύψει κάποιο μέρος κοινωνικής προσφοράς από Ελευσινιώτες. Πρέπει να γίνει γνωστό το έργο τους. Ίσως δημιουργήσει ερεθίσματα για τις γενιές που έρχονται.

Πολλά πολύτιμα της Ελευσίνας χάνονται με το πέρασμα του χρόνου. Τρέχω να περισώσω ό,τι πάει να εξαφανισθεί για πάντα. Ζηλεύω άλλες πόλεις που διατηρούν σε δρόμους, πλατείες και σε βιβλιοθήκες τον πα-

ραδοσιακό τους πλούτο και την αναγνώριση προσφορών απ' όσους πέρασαν. Είναι παρόντες και δείχνουν στους σημερινούς το δρόμο που ακολούθησαν, προτρέποντας να κάνουν το ίδιο και οι νέοι. Πρόκειται για πρόσωπα που έφτιαξαν, στόλισαν τον τόπο και δημιούργησαν προϋποθέσεις προόδου και πολιτισμού.

Ζηλεύω και θλίβομαι όταν βλέπω ότι δεν γίνεται το ίδιο και με την Ελευσίνα. Έχει καταντήσει μία ανώνυμη πόλη. Έχουν πέσει απάνω της ορδές κακού να την εξαφανίσουν. Το φταίξιμο είναι και δικό μας, όταν μένουμε θεατές και παθητικοί δέκτες, ακόμα και κακουργημάτων εις βάρος της.

Το φταίξιμο είναι όλο δικό μας όταν δεν προβάλλουμε τον αρχαίο μας θησαυρό, τον μοναδικό ίσως στον κόσμο τον εγκαταλείπουμε στη λήθη και όταν δεν σημειώνουμε αυτούς που προσέφεραν τον εαυτό τους για το ανέβασμα της Ελευσίνας.

Μεταξύ των άλλων Ελευσινίων συγκαταλέγεται και ο Χριστοφόρος Χατζής, γέννημα θρέμμα της Ελευσίνας, Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανής και Κονίτισης. Πάει κι αυτός να ξεχαστεί. Σήμερα είναι εντελώς άγνωστος. Είναι ζήτημα αν τον θυμούνται λίγοι ηλικιωμένοι, κι αυτοί όμως δεν γνωρίζουν σχεδόν τίποτα γι' αυτόν.

Συμπληρώνονται τριάντα χρόνια από το θάνατό του. Το παρήγορο είναι ότι αναπαύεται στο πατρίο έδαφος. Το τεράστιο σφάλμα του Δήμου είναι ότι δεν ονόμασε έναν δρόμο με το όνομά του όταν δώρισε στο Δήμο το μοναδικό ακίνητο που ήταν το πατρικό του σπίτι. Η εγκληματική αδιαφορία είναι δικό μας έργο εξ' ολοκλήρου, όταν χρησιμοποιούμε ονόματα στους δρόμους και στις πλατείες μας ξένων ατόμων.

Οι παλαιότεροι Ελευσινιώτες ήσαν ευπρεπέστεροι από εμάς. Ο Στέφανος Δραγουμής χάρισε στα 1926 ένα οικόπεδό του στην Κοινότητά μας, η οποία έσπευσε και έδωσε το όνομά του στον δρόμο που περνάει μπροστά από το δωρηθέν ακίνητο.

Σε τι θα δυσκόλευε τάχα αν γινόταν το ίδιο και με τον δωρητή Χριστοφόρο Χατζή;

Πάντα είναι καιρός. Είναι έντιμο να αναγνωρίζει κανείς το σφάλμα του και παλικαριά όταν το διορθώνει.

Είχα την τύχη να τον γνωρίσω. Να μιλήσουμε μαζί. Μένει μέσα μου ίσαμε σήμερα μία απασπράπτουσα ηθική παρουσία. Ένας εκλεκτός της εκκλησίας και συμπαραστάτης του ανθρώπου.

Πέρασαν τριάντα χρόνια από το θάνατό του. Καμιά αναφορά δεν υπήρξε ίσαμε σήμερα, σχετική με αυτόν τον Ελευσινιώτη εκλεκτό της εκκλησίας της Ελλάδος, ούτε πρόκειται, όπως βεβαιώνουν τα πράγματα, ν' ασχοληθεί κανείς. Βαδίζει λοιπόν προς τα αζήτητα και ο μοναδικός ιεράρχης που απέκτησε η Ελευσίνα.

Τούτη η αναφορά ας θεωρηθεί σαν μία απλή ευχαριστία. Σαν τιμή των όπλων. Σαν στοιχειώδης υποχρέωση προς έναν Ελευσινιώτη ιεράρχη, ο οποίος σαν σε ιεραποστολική αποστολή, έδωσε τον εαυτό του για να στερεώσει στα πόδια της την καταστραμμένη Ήπειρο. Επιτέλους, έχουμε υποχρέωση να του πούμε ένα ευχαριστώ, αφού εκτός των άλλων, έγινε και δωρητής στο Δήμο μας, έστω κι αν αυτός αδιαφόρησε.

Από χρόνια πριν καταπιάστηκα με την συγκέντρωση στοιχείων σχετικά με την ζωή και το έργο του μητροπολίτη Χριστοφόρου Χατζή.

Τον γνώρισα από τα νεανικά μου χρόνια, όταν ακόμα ήταν αρχιμανδρίτης και επεσκεπτετο την Ελευσίνα κατά αραιά διαστήματα.

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει το έργο του στην Ήπειρο σαν Μητροπολίτη της περιφέρειας της Κόνιτσας σε μία εποχή που δεν υπήρχε τίποτα όρθιο.

Περπάτησα τα χωριά της περιοχής της Μητρόπολης. Έφτασα ίσαμε την Πυρσόγιαννη και πιο πάνω ακόμα, στο Πλικάτι και στο μοναστήρι της Μολυβδοσκεπάστρας, που απέχει λιγότερο από χιλιόμετρο με τα σύνορα με την Αλβανία.

Συγκέντρωσα στοιχεία από την πόλη Κόνιτσα και από τον αείμνηστο Μητροπολίτη Σεβαστιανό, ο οποίος υπήρξε διάδοχος του Μητροπολίτη Χριστοφόρου Χατζή.

Χρειάστηκε να κάνω 3 επισκέψεις στην Κόνιτσα (1992, 1997, 2002). Οι δύο επισκέψεις εκτός από την πρώτη, έγιναν με τον συνεργάτη Γιάννη Καλομενίδη εκ των οποίων η μία με συμμετοχή και της συζύγου του Αλεξάνδρας. Αυτό έγινε, γιατί παρουσιάζονταν κενά κάθε φορά. Περπατούσαμε, ρωτούσαμε και μαθαίναμε γι' αυτόν.

Ευχαριστώ τον πανοσιολογιότατο Αρχιμανδρίτη κ. Θεόδωρο Μπεράτη για το προσεκτικό και ακριβές σημείωμά του, αναφερόμενο στον Μητροπολίτη Χριστοφόρο Χατζή.

Από την Δημοτική Βιβλιοθήκη του Δήμου Κόνιτσας, συγκέντρωσα κάποιο έγγραφο υλικό από τοπικό περιοδικό.

Ο Γιάννης Καλομενίδης και η σύζυγός του Αλεξάνδρα στάθηκαν το δεξί μου χέρι, ενώ ο Γιάννης συμμετέχει ενεργά και ουσιαστικά στο να δημοσιευτεί τούτη η έρευνα.

Πρέπει να ευχαριστήσω τον Ντίνο Νικολούλια και τον Χρήστο Θανάσουλα για τα βιογραφικά και άλλα στοιχεία που μου έδωσαν, έτσι ώστε να είναι όσο γίνεται πληρέστερο τούτο το έργο και προπαντός χωρίς λάθη.

Χρειάζεται ακόμα κι ένα μεγάλο ευχαριστώ στους πολλούς πολλούς όσους συναντήσαμε κι επισκεφτήκαμε στο σπίτι τους, στην Κόνιτσα και αλλού για ουσιαστικά στοιχεία, που έκαναν ώστε να ζωντανέψει τούτη η αναφορά.

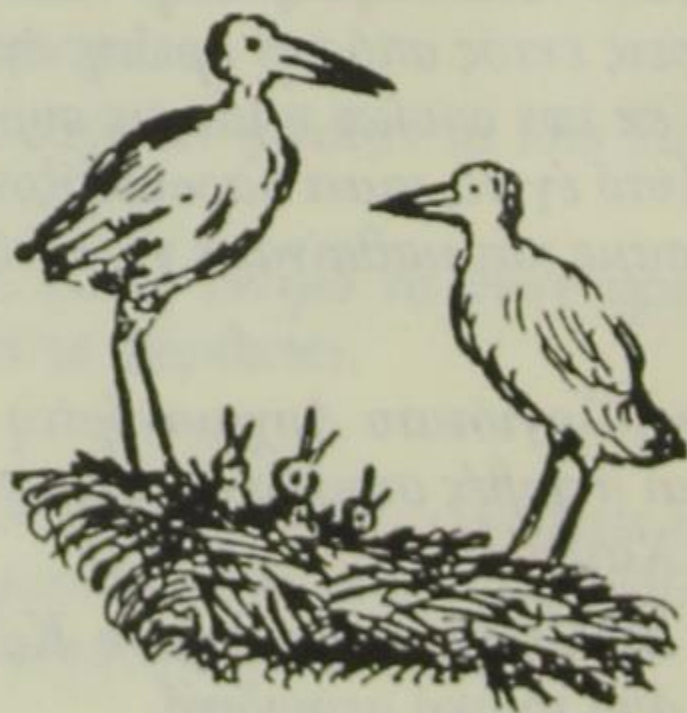
Είναι χρέος της Ελευσίνας τούτη η αναφορά. Είναι ένα ελάχιστο δείγμα τιμής.

Η Ελευσίνα δεν θέλει να φανεί αδιάφορη προς τους εκλεκτούς της. Είναι ευαίσθητη προς όσους την ανέδειξαν.

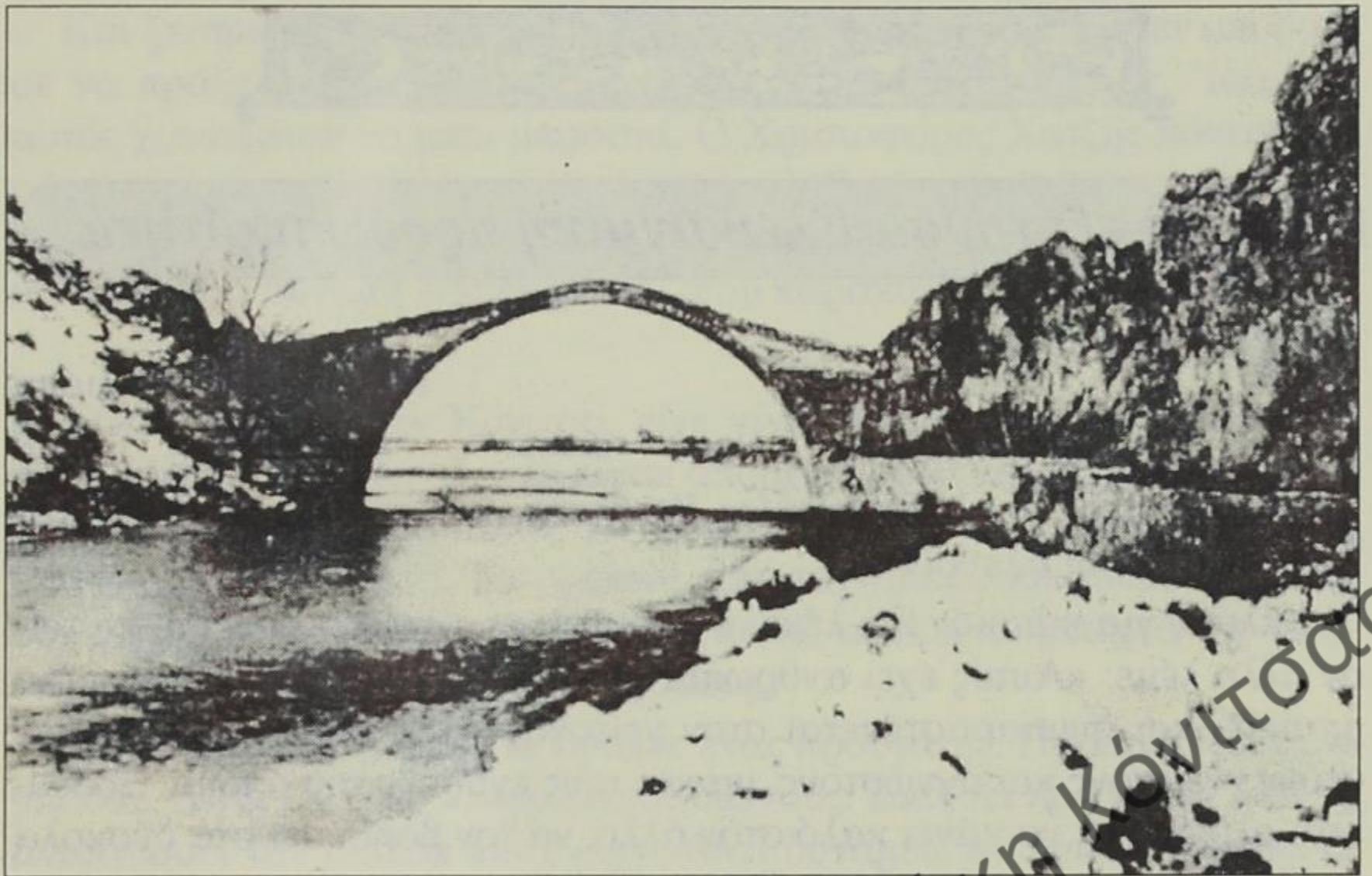
Η αναφορά στον Ελευσινιώτη Μητροπολίτη Κόνιτσας κύριο Χριστοφόρο Χατζή και σε όσους πρόσφεραν για τον τόπο μας, πρέπει να καταστεί κανόνας χωρίς εξαιρέσεις.

Βαγγέλης Π. Λιάπης

Σεπτέμβριος 2002

Το πέτρινο γεφύρι της Κόνιτσας (1870-71)

Εισαγωγικό σημείωμα

Πριν από 7 χρόνια έγραψα ένα άρθρο αφιερωμένο στον Ελευσινιώτη Μητροπολίτη Κόνιτσας κύριο Χριστοφόρο Χατζή με σκοπό να δημοσιευτεί σε τοπική εφημερίδα.

Έριξα μία τελευταία ματιά στο κείμενο κι αμέσως, σαν να με απέτρεψε κάποιος με αυστηρότητα. Εξαφανίστηκε ο αρχικός σκοπός. Κάτι μου φώναζε ότι ο Ελευσινιώτης Μητροπολίτης είναι αδύνατο να χωρέσει σ' ένα άρθρο επαρχιακής εφημερίδας.

Έτσι έγινε και άρχισα να ερευνώ για στοιχεία, βιογραφικά και άλλα, που σημείωσαν την όλη πορεία του ιεράρχη.

Το αρχικό άρθρο, αδημοσίευτο βέβαια, παρέμεινε πάντα ζώσα προτροπή στο να φέρω εις πέρας την έρευνά μου.

Αξιώνει λοιπόν –και δικαίως – να έχει την αρμόζουσα θέση σε τούτο το βιβλίο, σαν προεισαγωγή.

Μία εξέχουσα Ελευσινιακή προσωπικότητα

του Βαγγέλη Π. Λιάπη

Ο λόγος περί του Μητροπολίτη Κόνιτσας κύριου Χριστοφόρου Χατζή, τέκνου Ελευσίνας.

Μιλάμε για κάποιον και λέμε: «Έχει ένα κενό μέσα του». Για κάποιον άλλο λέμε: «Αυτός έχει ανθρωπιά μέσα του». Αυτό σημαίνει ότι συμπονάει και συμπαραστέκεται στον γείτονα, στους συγχωριανούς του, στους γνωστούς και αγνώστους, μα και τους εχθρούς του ακόμα. Ξοδεύεται ολόκληρος να κάνει καλό στον άλλο, να τον βοηθήσει στα δύσκολα της ζωής του και να του ελαφρώσει τον πόνο.

Είναι ένας άνθρωπος ανυστερόβουλος, χωρίς υστεροφημίες, που απαντάει σε μία ηθική φωνή που του φωνάζει από μέσα. Αυτοί οι άνθρωποι είναι εκλεκτές φύσεις. Υψηλές παρουσίες. Μόνο μερικές εκλεκτές φύσεις κατόρθωσαν να φτάσουν στο ύψος των περιστάσεων.

Ο Δεσπότης κύριος Χριστοφόρος Χατζής ήταν ανθρωπιστής. Το μαρτυρούν τα καταστραμμένα χωριά της μαρτυρικής Ηπείρου, όπως είχαν καταστήσει κατά τα μεταπολεμικά χρόνια και μετά τον εμφύλιο. Είχαν όμως γκρεμίσει μαζί με τους τοίχους και τις στέγες των σπιτιών και τις ψυχές των ανθρώπων, που περπατώντας μέσα στα χαλάσματα, κουβαλούσαν στη ράχη τους την ερημιά, την έλλειψη στοργής, την αδιαφορία των δυναμένων, και της πολιτείας ακόμα.

Κι έστειλε εκεί ο Θεός, στην πιο κατάλληλη ώρα, ένα χωριατόπαιδο που είχε γεννηθεί και μεγαλώσει στην Ελευσίνα. Του έδωσε από τη χάρη Του και του είπε: «*Πήγαινε στην Ήπειρο να βοηθήσεις τους ανθρώπους που πάσχουν*». Άκουσε την Θεία εντολή ο Χριστοφόρος και την έκανε κανόνα ζωής. Πήγε εκεί που τον έταξε η Θεία Βούληση. Ανέβηκε σ' ένα ψήλωμα κι έβαλε φωνή: «*Κουράγιο αδέρφια. Ελάτε, όλοι μαζί να ξαναφτιάξουμε τη ζωή μας*». Ακούστηκε η φωνή του στην γενική αναστάτωση και στον θρήνο των θυμάτων. Οι παρηγοριές μπορεί να γλυκαίνουν τον πόνο. Δεν οικοδομούν. Οι πράξεις οικοδομούν και η πίστη στον άνθρωπο θεραπεύει τις πληγές της ψυχής.

Και ξεσηκώθηκε ο λαός. Και μπήκε αυτός μπροστά της . Δεν μπορούσε να πράξει διαφορετικά. Είχε χρέος να μείνει άνθρωπος. Ίσα-ίσα, αυτός χρειαζόταν να μπει μπροστά. Ο Χριστοφόρος Χατζής πόνεσε γερά τον πόνο του ανθρώπου. Ακέραιος, αληθινός, ευαίσθητος και σημαντικός. Υπήρξε μία έξαρση. Ένα πρόσωπο που αναδύεται από μαγευτικά βάθη, μία δύναμη που αγρυπνεί, που παρακολουθεί και θεραπεύει

Όταν έφτασε στην Κόνιτσα, είχε γίνει βάνουση και αρνητική ζωή στην Ήπειρο. Τα χωριά, όσα είχαν απομείνει, ζούσαν μέσα στην αθλιότητα. Θάβονταν χωρίς παπά. Τα παιδιά δεν μάθαιναν γράμματα. Τότε δεν υπήρχε δάσκαλος. Τα ορφανά από τον αδερφοσκοτωμό προσπαθούσαν να κουρνιαξουν σε κάποια γιαγιά, αλλά η ανημποριά της τα ανάγκαζε να πάρουν τους πέντε δρόμους.

Όσπου, έδωσε ο Θεός κι έφτασε ένας προστάτης. Παραμερίζει τα εμπόδια. Δίνει θάρρος στους απελπισμένους. Επινόει πρακτικές λύσεις, αναπτύσσει την ελπίδα και ενεργοποιεί δυνάμεις που πλησίαζαν να αποδυναμωθούν. Οι άνεμοι της καταστροφής κοπάζουν. Δεν απειλούν τις στέγες των σπιτιών. Αρχίζει μία νέα ζωή από το τίποτα. Από τους ίδιους τους άστεγους. Προχωρεί μαζί τους χέρι-χέρι με άμεσες και γενναίες λύσεις. Κινείται προς πάσα κατεύθυνση.

Ιδρύει μαθητική εστία στην Κόνιτσα. Οι λίγοι μαθητές των γύρω χωριών 2-3 από το κάθε ένα βρίσκουν στέγη, τροφή, ρούχα και ειδικά εκπαιδευόμενους οι οποίοι, εκτός από την μάθηση, τονώνουν τις ραγισμένες παιδικές ψυχές και προσπαθούν να σβήσουν από μέσα τους τραγικές εικόνες. Ενισχύει το ορφανοτροφείο. Γίνεται η ψυχή του. Εκεί λειτουργούν επαγγελματικές σχολές. Τα ορφανά παίρνουν μία τέχνη στο χέρι, πολύτιμο εφόδιο για τη ζωή τους.

Χαρίζει στην Κόνιτσα με πρακτικούς τρόπους οίκημα όπου γίνεται πνευματική στέγη και βιβλιοθήκη η οποία έγινε δημοτική και σήμερα αναπτύχθηκε σε δημόσια.

Παρακολουθεί όλους τους απόφοιτους του ορφανοτροφείου και τους αποκαθιστά επαγγελματικά, χρησιμοποιώντας το κύρος του στα ανώτατα επίπεδα της κοινωνικής στρατιωτικής και πολιτικής ιεραρχίας.

Από λίγες επιστολές του που μόρεσα και βρήκα, προκύπτει ότι εκμεταλλεύτηκε όλες τις γνωριμίες του: βιομηχάνους, πολιτικούς, Υπουργούς και στρατιωτικούς ζητώντας τους να τον βοηθήσουν οικονομικά, ή

να βοηθήσουν παιδιά που είχαν ανάγκη. Παραθέτω αποσπάσματα επιστολών τους.

Απευθύνεται προς τον Υπουργό Κοινωνικής Πρόνοιας (16/10/63): «Παρακαλούμεν την Υμετέραν εξοχότητα, όπως αγαθνομένη ενισχύσει ημάς οικονομικώς ίνα εξοπλίσωμεν το αρτισυσταθέν Γυμνάσιον – Οικοτροφείον Κονίτσης, αποσκοπούν εις την επίρρωση του εκπαιδευτικού σωματικού οργανισμού εβδομήκοντα μαθητών, των εκ της περιοχής Γράμμου προερχομένων, των οποίων οι κηδεμόνες, άλλοι μεν έπεσαν εις την υψηλήν της εντολής αυτών σφαίραν και άλλοι απεβίωσαν εν τη ομηρία κ.λπ.».

Στέλνει συγχαρητήρια επιστολή προς την εταιρεία ΕΛΑΙΣ (02/01/67) για τα εκλεκτά και πλούσια προϊόντα του εργοστασίου που του έστειλαν.

Με επιστολή του προς το Εθνικό Εκπαιδευτήριο Αναβούτων παρακαλεί να εγγραφεί στο Δημοτικό Σχολείο το παιδί της χήρας Βασιλικής Ρούσσου, της οποίας ο σύζυγος υπήρξε ευεργέτης της Κόνιτσας.

Αποστέλλει επιστολή «προς τα ξενιτεμένα παιδιά». Μερικά αποσπάσματα:

«Επί δύο έτη παλεύω συνεχώς νύχτα και ημέρα δι' αυτούς τους ανθρώπους οι οποίοι φυλλάττουν μέσα εις τον χειμώνα και την κακοκαιρίαν τα σύνορά μας», και πιο κάτω: «ζητώ να με βοηθήσετε και με ενισχύσετε προσφέροντες από τον τίμιον ιδρώτα σας, τον οβολόν σας. Ενισχύσατέ με το ταχύτερον ίνα προλάβομεν το κακό που συμβαίνει εις το δυστυχημένο και βασανισμένο αυτό μέρος. Σας παρακαλώ από τα βάθη της ψυχής μου να μην κοφεύσετε εις την παράκλησιν του γέροντος πνευματικού σας πατρός Μητροπολίτου σας, ...»

Εκατοντάδες παρόμοιες επιστολές έστειλε παντού, ακόμα και στο εξωτερικό όπου μάθαινε ότι έμεναν Ηπειρώτες. Η ανταπόκριση ήταν θετική πέρα από κάθε προσδοκία.

Ο Μητροπολίτης Κόνιτσας κύριος Χριστοφόρος Χατζής αναγέννησε την γωνιά αυτή της Ηλείου. Αναπτύσσει την ομαδική ενέργεια. Το ανώνυμο άτομο οπλίζεται δύναμη από τον θρησκευτικό ηγέτη και μεταμορφώνεται σε υπεύθυνο πολίτη.

Το κοινωνικό εγχείρημα του ιεράρχη είναι καταπληκτικό. Κατόρθωσε να εμπλουτίσει τους δυνάμενους με το αίσθημα του κοινωνικού χρέους. Το αποτέλεσμα υπήρξε εντυπωσιακό.

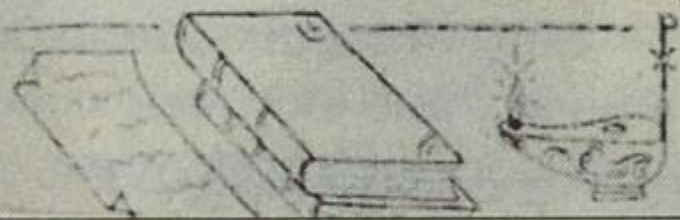
Ελευσίνα Μάρτιος 1985

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ

ΔΡΥΤΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΠΩΓΩΝΙΑΔΙΗΣ ΚΑΙ ΚΟΝΙΤΣΗΣ

ΕΚΘΕΣΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Από το ξεκίνημα μέχρι την περιπέτεια

Ο Χριστοφόρος Χατζής γεννήθηκε στην Ελευσίνα το 1882, την εποχή ακριβώς που μετακόμιζε το χωριό έξω από τον αρχαιολογικό χώρο.

Δεν υπάρχουν γραπτές μαρτυρίες για τα παιδικά του χρόνια. Οι πληροφορίες, και στοιχεία από τα δημοτολόγια της Κοινότητας και του Δημοτικού Σχολείου (μαθητολόγιο) δείχνουν ότι διδάχθηκε τα πρώτα του γράμματα στο Δημοτικό Σχολείο της Ελευσίνας.

Οι γονείς του ήταν ο Αναστάσιος Χατζής και η Αμαλία το γένος Πέππα ίσως από τη Μάνδρα. Είχε δύο αδερφές την Παρασκευή και τη Σοφία και ήταν ο μεσαίος της οικογένειας.

Το πατρικό του σπίτι βρισκόταν επί της οδού Ι. Θανασουλοπούλου στο σημείο που τέμνεται από τον κάθετο δρόμο Μπουμπουλίνας.

Από μία μεγάλη ξύλινη καγκελόπορτα φαινόταν στο βάθος της μεγάλης αυλής το ισόγειο σπίτι χωρίς να διαφέρει από τα άλλα στο χωριό.

Αυτό που μαρτυρούσε ότι υπερείχε από τα άλλα ήταν η αυλή. Εκτός από το πεύκο μία μεγάλη λεύκα σκεπάζει την περισσότερη αυλή. Είναι παρούσα και η παιχνιδιάρικη τζουτζουφιά. Έβλεπες λεμονιές, πορτοκαλιές και μανταρινιές, κάτι που σημείωνε ότι κατοικούσαν εκεί, πιο πολιτισμένοι άνθρωποι από τους γείτονες.

Εκτός απ' αυτό, και το είδος των λουλουδιών μαρτυρούσε ότι ήταν πολιτισμένοι οι ένοικοι του σπιτιού.

Ήταν ένα σπίτι, που δεν διέφερε σε τίποτα από τα γειτονικά, τα περισσότερα –σχεδόν όλα - του χωριού. Εκεί, στον μητρικό κόλπο της γης όπου χωράμε σαν άνθρωποι. Εκεί μέσα μεγάλωσε ο μικρός Χρήστος, όπως όλα τα παιδιά της ηλικίας του.

Στο χωριό το ήξεραν «το σπίτι της Αμαλίας». Η μητέρα του μικρού Χρήστου, η Αμαλία, ήταν η μαμή της Ελευσίνας και των γειτονικών χωριών. Την γνώριζε όλη η περιοχή, όχι μόνο εξαιτίας του επαγγέλματός της, αλλά γιατί ήταν μία ικανότατη ανδρογυναίκα, μία ξεχωριστή προσωπικότητα που ενέπνεε σεβασμό σ' όλη την περιοχή.

Θυμάμαι την αρχοντιά της. Μπορούσε να περνάει από το παζάρι, να συζητάει με άνδρες σαν ίση προς ίσο (ίσως υπερέχουσα!) και έπαιρνε μέρος σε ζητήματα γενικότερου ενδιαφέροντος.

Ο Μητροπολίτης Χριστοφόρος Χατζής σε νεανική ηλικία

Ήταν μία ψυχάρα γυναίκα, λίαν ευαίσθητη σε περιπτώσεις ανθρωπινων αναγκών και πολύ δυναμική. Στη δουλειά της ήταν άριστη. Μοναδική. Είχε επιτύχει πολύ δύσκολες γέννες, τόσο, που την θαύμαζε ο γιατρός Κωνσταντίνος Παπαδημητρίου, σπουδαίος χειρουργός και γυναικολόγος με σπουδές στο εξωτερικό. Μιλούσε δε, με τα καλύτερα λόγια γι' αυτήν και την έπαιρνε μαζί του σε δύσκολες περιπτώσεις.

Έκανε συχνές επισκέψεις στο σπίτι της γιαγιάς μου. Νόμιζα ότι ήσαν φιλενάδες. Μιλούσε με σεβασμό στην προγιαγιά μου την θειάκα Ασήμω και την αποκαλούσε θειάκα (θεία). Έμαθα τότε ότι, ο άνδρας της αδερφής της, τής Κορδόσαινας ήταν αδερφός του άνδρα της προγιαγιάς μου. Τότε κρατούσαν πολύ τη συγγένεια.

Ο άνδρας της ο μπάρμπα-Τάσος Χατζής ήταν ο αντίποδας της γυναίκας του. Ήταν ένας γλυκός, συμπαθέστατος άνθρωπος με ένα χαμόγελο πάντα στα χείλη του, χωρίς κοινωνική προβολή όπως η γυναίκα του. Ένας άνθρωπος της δουλειάς και του σπιτιού, που εκτός από την οικογένειά του, αγαπούσε ο ίδιο τα δέντρα και τα λουλούδια της αυλής του.

Δούλευε στο σαπουνάδικο «Χαρίλαος – Κανελλόπουλος» στο τμήμα που γινόταν ο διαχωρισμός του λαδιού από τους ελαιοπυρήνες με χρήση διθειούχου άνθρακα (λιοκόκκι). Η δουλειά, έστω και εμπειρική, απαιτούσε κάποια τέχνη. Η πληροφορία προέρχεται από δύο Ελευσινιώτες, που τους δίδαξε την τέχνη όταν τον πήραν τα χρόνια.

Το σημειώνω, γιατί κάπου είναι γραμμένο ότι ήταν νυχτοφύλακας. Δεν είναι αληθές. Εκτός εάν, πριν γίνει μάστορας ξεκίνησε από νυχτοφύλακας. Το πιθανότερο είναι ότι έγινε νυχτοφύλακας όταν είχε γεράσει και πήραν τα τσιράκια του την δουλειά. Τούτο πιθανολογείται, από το γεγονός ότι δεν υπήρχε τότε το σύστημα συνταξιοδότησης λόγω γήρατος, κι έπρεπε να δουλεύεις ώσπου να σε κρατούν τα πόδια σου.

Το σπιτικό του Μητροπολίτη Χριστοφόρου Χατζή ήταν από τα αριστοκρατικά στο χωριό. Δεν ήσαν πλούσιοι, ούτε νοικοκυραίοι (όπως έλεγαν τους κτηματίες).. μεροκαματιάρης ο μπάρμπα-Τάσος, μαμή η γυναίκα του, Πορεύονταν. Δεν μπορούμε να πούμε ότι έβγαζε δα χρήματα η Αμαλία από τη δουλειά της. Φτωχά πράγματα. Πόσοι μπορούσαν να γεννηθούν το χρόνο μέσα σ' ένα χωριό που δεν ξεπερνούσε τις 1500 ψυχές, έστω κι αν την φώναζαν κι από τα γύρω χωριά; Παρόλα αυτά όμως ήταν μία οικογένεια πιο πολιτισμένη από τις άλλες που τις λέγαμε πλούσιες, νοικοκυρόσπιτα δηλαδή που τα μετρούσαν με τα κτήματα που είχε ο καθένας.

Ο Χριστοφόρος Χατζής συνδέεται, σαν προσωπικότητα, με την μητέρα του. Είχε κληρονομήσει τον δυναμισμό της. Οπωσδήποτε θα ακολουθούσε το δρόμο προς τα γράμματα. Ένας λόγος παρά πάνω που ήταν μοναχογιός, ένα αρσενικό σε δύο αδερφές, ήταν επόμενο. Οι γονείς του επιθυμούσαν να τον δουν μεγάλο και τρανό.

Για τον μικρό Χρήστο αυτό ήταν το κλίμα στο σπίτι. Μονόδρομος δη-

λαδή, κάτι που είχε ίσως καταστεί κατανοητό κι από τον ίδιο από τα χρόνια του Δημοτικού Σχολείου.

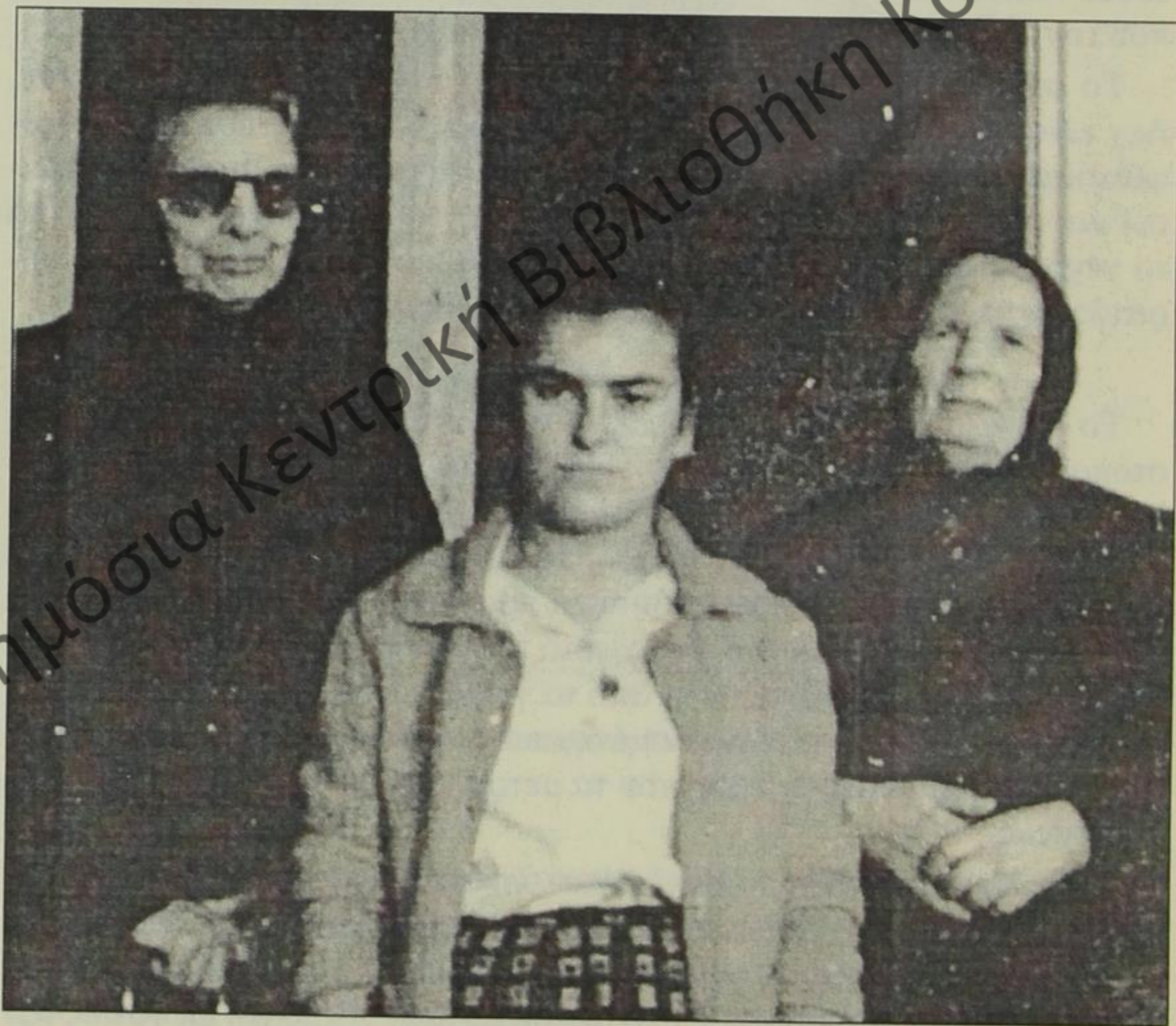
Οφείλουμε να σημειώσουμε ότι έπαιξε καταλυτικό ρόλο η μητέρα του.

Αυτό που θεωρούμε βέβαιο είναι ότι, η μητέρα του επιθυμούσε να τον κάνει γιατρό και ειδικότερα γυναικολόγο.

Θυμάμαι που τα κουβέντιαζε με την γιαγιά μου. Έλεγε μάλιστα, ότι όταν ο Χρήστος θέλησε να ακολουθήσει την Θεολογία, του είπε για το όνειρό της, χωρίς να φτάσει στο σημείο να του επιβληθεί για να τον αποτρέψει, αν και το μπορούσε.

Δεν ξέρουμε τι επέδρασε ώστε να ακολουθήσει ο Χρήστος το δρόμο προς την ιεροσύνη. Αυτό που μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα είναι ότι κανένας δεν επέδρασε στο παιδί ώστε να ακολουθήσει την ιεροσύνη.

Από συζητήσεις της μάνας του με τη γιαγιά μου και από άλλες της γει-

ΟΙ ΑΔΕΛΦΕΣ ΤΟΥ ΔΕΣΠΟΤΗ

Αριστερά η Σοφία Σβολάκη, δεξιά η Παρασκευή Ζηκάκη

τονιάς του, προκύπτει ότι μόνος του διάλεξε να περιβληθεί το ιερατικό σχήμα.

Όταν ο γιος της Αμαλίας ήταν αρχιμανδρίτης, η επιθυμία της ήταν να τον δει Δεσπότη και να του φιλούσε το χέρι.

Η Αμαλία επιζητούσε το τέλειο. Αν ο γιος της προχωρούσε προς το Πανεπιστήμιο θα τον ήθελε να φτάσει να γίνει καθηγητής στο Πανεπιστήμιο.

Το ίδιο ακριβώς ήταν και ο Χριστοφόρος Χατζής. Επιζητούσε το τέλειο. Ο συμβιβασμός, η υποχώρηση και οι σκοπιμότητες υπήρξαν γι' αυτόν εντελώς αποκρουστικές καταστάσεις. Θα το δούμε στην πορεία της ζωής του. Ήταν μία μορφή ζωής ενός εντελώς εξαιρετικού ανθρώπου. Σήκωσε στους ώμους του το ηθικό μέγεθος κι έγινε σύμβολο. Θα μπορούσε να είναι φρόνιμος, να παρακάμπτει έξυπνα τις δυσκολίες οπισθοχωρώντας, να συμβιβάζεται. Περιφρόνησε όμως τις «φρονημάδες». Αντιστάθηκε σε καταστάσεις και καθεστώτα. Ήταν μία τραγική μορφή ο Χριστοφόρος Χατζής. Δεν μπορούσε να πράξει διαφορετικά. Ο ελεύθερος άνθρωπος όταν έρχεται η ώρα να διαλέξει ανάμεσα στη φτηνή ευχαρίστηση και στον ακριβό πόνο, διαλέγει το τιμιότερο. Πόνεσε πολύ. Δεν λύγισε, ούτε ευθυγραμμίστηκε με τις αξιώσεις των κρατούντων. Δεν υποχώρησε στην άσκηση της πίστης. Επιθυμώ να δηλώσω ότι, η βαναυσότητα, όπου και όσο υπάσχει, κατασκευάζει κολάσεις. ο Χριστοφόρος Χατζής οραματίστηκε παραδείσους.

Μετά το Δημοτικό Σχολείο, πήγε στο Ελληνικό Σχολείο στην Μάνδρα η οποία τότε ήταν έδρα του Δήμου. Πεζοπορούσαν κάθε μέρα οι μαθητές από την Ελευσίνα για το σχολείο τους και επέστρεφαν με τον ίδιο τρόπο και κάθε μέρα βρέξει-χιονίσει.

Από το Ελληνικό Σχολείο στην Μάνδρα και μετά δεν έχουμε ακριβή στοιχεία.

Κάπου βρήκα γραμμένο ότι ακολούθησε πανεπιστημιακές σπουδές. Άλλα στοιχεία όμως, ακριβέστερα, δείχνουν ότι πήγε στην ιερατική σχολή όπου είχε καθηγητή τον Άγιο Νεκτάριο Αιγίνης. Αυτό καταφαίνεται από γραπτά στοιχεία. Δεν ξέρουμε όμως πότε περιεβλήθη το ιερατικό σχήμα, και τι ακολούθησε μέχρι που έγινε αρχιμανδρίτης.

Κατά την πρώτη μου επίσκεψη στην Κόνιτσα έγινα δεκτός από τον Μητροπολίτη Σεβαστιανό ζητώντας του να είχα στοιχεία για τον Χριστοφόρο Χατζή σαν Μητροπολίτη της έδρας την οποία κρατούσε σαν

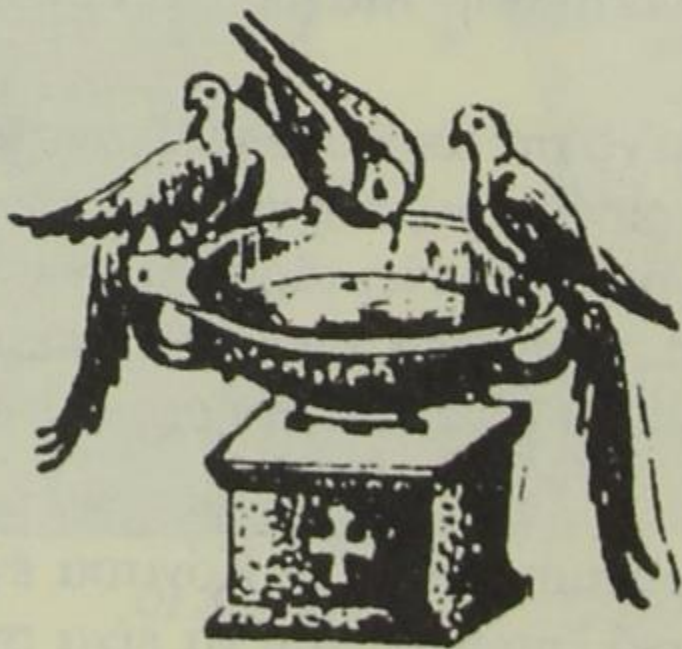

διάδοχός του.

Από τη συζήτηση που κάναμε δεν προέκυψαν στοιχεία που θα μπορούσαν να τον παρουσιάσουν έτσι ώστε να τα χρησιμοποιήσω για την έρευνά μου. Θυμάμαι μόνο ότι καταναλώθηκε όλος σχεδόν ο χρόνος με το να μου αναπτύσσει τα του αγώνος για τη Βόρειο Ήπειρο, μου έδωσε μάλιστα και μία σειρά λιγοςέλιδα βιβλιαράκια δικά του, που όλα αναφέρονταν στον βορειοηπειρωτικό αγώνα. Μου έδειξε και μία μικρή βιβλιοθήκη όπου κρατούσε λίγα θρησκευτικά βιβλία ο απελθών Μητροπολίτης.

Περιεργαζόμενος τα βιβλία είδα ένα εξώφυλλο βιβλίου όπου ήταν γραμμένη με το χέρι μία αφιέρωση. Ζήτησα να το πάρω. Ο Σεβασμιότατος δέχτηκε. Ήταν γι' αυτόν ένα φύλλο χαρτί άνευ σημασίας. Για την περίπτωση μου ήταν ένας θησαυρός.

Πρόκειται για «Μελέτη Ιστορική περί των αιτίων του Σχίσματος» υπό του μητροπολίτου Πενταπόλεως Νεκταρίου» έκδοση 1911 «δαπάναις του οσιωτάτου Μοναχού ΠΑΝΑΡΕΤΟΥ Κρητός αχθογράφου». Στο πάνω μέρος του εξώφυλλου βρίσκεται γραμμένη τοιόγραφη αφιέρωση του συγγραφέα της μελέτης:

*Ὁ ἄγιος πατήρ μου μαθητὴ καὶ ἀρχιμανδριτὴ κυρίως
Χριστοφόρου Χατζή, εἰς ἐνδειξιν ἀγάπης καὶ τιμῆς
ἐν Αἰγίνῃ
τῆς 14 Ἰουλίου
1919,*

ΜΕΛΕΤΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΙΤΙΩΝ ΤΟΥ ΣΧΙΣΜΑΤΟΣ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΙΑΙΩΝΙΣΕΩΣ ΑΥΤΟΥ
ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΥΝΑΤΟΥ ἢ ΑΔΥΝΑΤΟΥ
ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ
ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΥΤΙΚΗΣ

ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Πενταπόλεως

ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ

Ἐκδίδεται ἤδη τὸ πρῶτον δαπάναις τοῦ Ὁσιωτάτου
Μοναχοῦ ΠΑΝΑΡΕΤΟΥ τοῦ Κρητὸς ἀγιογράφου

*«Εἰ τις ἐπί κατ' αὐτὸν, ἀληθῆ μὴν
κατ' ἀληθῶν ἐδύνασθ' ἵσταν ἀμείνον
εἰπεῖν· τῶν δὲ σοφισμάτων τοῖς νοθῶν
ἴχουσι δώσει δίκαια.»*

(Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου).

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ἐκ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. ΔΕΩΝΗ

16 — Ὀδὸς Περιπλάτους — 16

1911

«Ἐγὼ ἀγαπητῶ μοι μαθητῇ καὶ ἀρχιμανδριτῇ κυρίως
Χριστοφόρῳ Χατζῆ, εἰς ἐνδειξιν ἀγάπης καὶ τιμῆς
Ὁ Πενταπόλεως (υπογραφή)

Ἐν Αἰγίνῃ τῆς 14 Ἰουλίου 1919»

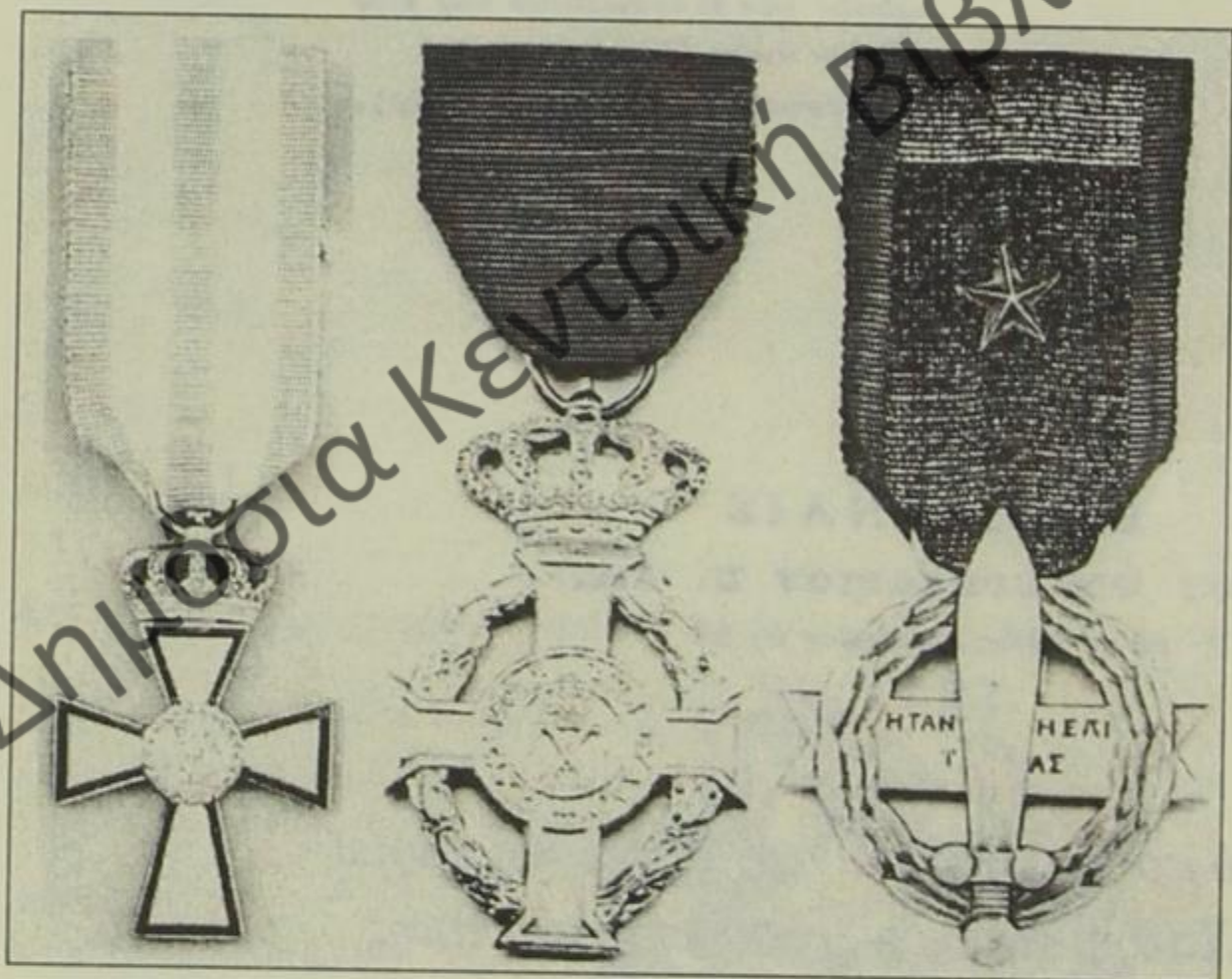
Πρόκειται γιὰ ἀυτόγραφο καὶ ἐνυπόγραφο κείμενο ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ
αγίου.

Το θεωρώ πολυτιμότεο απόκτημα και σοβαρότατο στοιχείο εκ του ό-
τι έχω στα χέρια μου αυτόγραφο ενός προσώπου που το ανακήρυξε άγιο
η Εκκλησία μας, παρέχει όμως αδιάψευστα στοιχεία περί του Χριστο-
φόρου Χατζή. Υπήρξε λοιπόν μαθητής του Αγίου Νεκταρίου, Διευθυ-
ντού της Ριζαρίου Ιερατικής Σχολής και κατά το έτος 1919 ήταν αρχι-
μανδρίτης.

Απορώ πως, ο Άγιος Κονίτσης Σεβαστιανός, δεν το θεώρησε σπου-
δαίο και με άφησε και πήρα από τη μικρή βιβλιοθήκη που άφησε ο α-
πελθών Μητροπολίτης, με τόση ευκολία. Ίσως για αυτόν να είχαν μονα-
δική σημασία τα φυλλάδια που εξέδιδε για τον ηπειρωτικό αγώνα. Το
πιο πάνω στοιχείο έγινε αιτία να μάθω ότι ο Χριστοφόρος Χατζής, τότε
που ήταν Μητροπολίτης Κονίτσης, μιλώντας για τα νεανικά του χρόνια,
είχε αναφερθεί στον δάσκαλό του τον Άγιο Νεκτάριο ο οποίος είχε επι-
σκεφθεί αρκετές φορές το πατρικό του μαθητού του, στην Ελευσίνα, το-
νίζοντας τις περιποιήσεις της μητέρας του της Αμαλίας, με την οποία
συνδέθηκε με φιλία ο Άγιος Νεκτάριος. Της είχε πει μάλιστα ότι θα α-
ναπτυχθεί πολύ η Αττική (μαρτυρία Χρήστου Θανάσουλα).

Ερευνώντας στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Κονίτσας, έπεσε στα χέρια
μου ένα περιοδικό με περίεργο τίτλο και χρονολογία 1965 «ΤΟ ΕΛ-

Λ Η Ν Ι Κ Ο Ν
WHO'S WHO» πε-
ρί των Ελλήνων οι
οποίοι διαπρέπουν
εις ένα των τομέων
της εθνικής δρα-
στηριότητας : ε-
θνικών και θρη-
σκευτικών αρχη-
γών κ.λπ».

Εκεί αναφέρε-
ται και ο Μητρο-
πολίτης Κονίτσης
Χριστοφόρος Χα-
τζής.

«Χατζής Χριστοφόρος, Αναστασίου: Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως,
Παγωνιανής και Κονίτσης εγεννήθει το 1883 εις Ελευσίνα. Σπουδαί: Πα-
νεπιστήμιον Αθηνών. Σταδιοδρομία: Διετέλεσεν καθηγητής μέσης εκπαι-

δεύσεως εις Πείραιά, Ιεροκήρυξ Μητροπόλεων Ύδρας, Σπετσών και Φωκίδος, του Στρατού κατά τα έτη 1917-1932 και της Σχολής Ευελπίδων. Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανής και Κονίτσης από το 1956. Παράσημα: Χρυσούν αριστείαν ανδρείας, Αργουρούς σταυρός Γεωργίου Α', Πολεμικός Σταυρός»

Αν και περιέχει κάποιες ανακρίβειες, τούτο το στοιχείο, μας πληροφορεί για σημεία που δεν βρήκαμε αλλού, κυρίως δε ο στενός του δεσμός με τον στρατό και εξ αυτού τα απονεμηθέντα παράσημα. Αυτό που μας βοηθάει να εξηγήσουμε τις επιτυχίες του στην κοινωνική του αποστολή, όπως θα την γνωρίσουμε πιο κάτω, είναι η επιρροή που ασκούσε στα ανώτερα κοινωνικά, στρατιωτικά και πολιτικά στρώματα. Αυτή ακριβώς την επιρροή χρησιμοποιούσε ο μητροπολίτης Χριστοφόρος Χατζής για να επιτύχει εντυπωσιακό έργο.

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο από το οποίο αντλούμε βιογραφικά στοιχεία είναι το σημείωμα που ακολουθεί.

Ο Αρχιμανδρίτης κύριος Θεόδωρος Κ. Μπεράτης τον οποίο είχε χειροτονήσει ο Μητροπολίτης Χριστοφόρος Χατζής, είναι το πρόσωπο που στάθηκε κοντά του όσο κανένας.

Αυτό το πληροφορηθήκαμε στην Κόνιτσα κατά τη δεύτερη επίσκεψή μας με τον Γιάννη Καλομενίδη και τη γυναίκα του την Αλεξάνδρα. Μάθαμε τη διεύθυνσή του στην Αθήνα και τον παρακαλέσαμε να μας δεχθεί.

Μας δέχθηκε στο γραφείο του. Είχαμε ετοιμάσει από πριν ένα ερωτηματολόγιο. Το απέκλεισε απαρχής, καθώς και το μαγνητόφωνο. Μας δήλωσε ότι θα μας έστελνε σχετικό σημείωμά του, όπως κι έγινε.

Παραθέτω αυτούσιο αμέσως πιο κάτω το σημείωμα ενός ατόμου που μοιράστηκε ένα κομμάτι ζωής του με τον άνθρωπο που τον χειροτόνησε.

Γνώριζε τα πάντα γύρω από τη ζωή, τη δράση και τις δυσκολίες του Δεσπότη μας. Μπορούσε να συντάξει τη βιογραφία του Χριστοφόρου Χατζή σαν από πρώτο χέρι.

Το σημείωμά του είναι ζώσα πηγή πληροφοριών που δεν επιδέχονται αμφισβήτηση.

Δυστυχώς σημειώνονται γενικά οι αναφορές για τις οποίες του είχε μιλήσει με λεπτομέρειες ο Δεσπότης όπως γράφει ο ίδιος. Οπωσδήποτε πρόκειται για χρησιμότερη ιστορική πηγή που μας δίνει και αναμφισβήτητες πληροφορίες.

Ο Δρουϊνουπόλεως Πωγωνιανής και Κονίτσης Χριστοφόρος (Χατζής)

Με πολλήν ευχαρίστησιν ανταποκρίνομαι εις το αίτημα των δύο εγγκρίτων κατοίκων της Ελευσίνας, κ. Ευαγγέλου Λιάπη και κ. Ιωάννου Καλομενίδη, να γράψω τις εντυπώσεις μου δια τον αείμνηστον Μητροπολίτην Δρουϊνουπόλεως Πωγωνιανής και Κονίτσης κύριον Χριστοφόρον (Χρήστον) Χατζήν (1956-1967). Τοσούτον μάλλον καθ' όσον εκείνος με χειροτόνησεν εις πρεσβύτερον και πλησίον του υπηρετήσα ως Ιεροκήρυξ της Ιεράς Μητροπόλεως από 20 Οκτωβρίου 1956 έως 30 Σεπτεμβρίου 1963.

Καθ' όλον αυτό το επταετές διάστημα η συμβίωσις και η συνεργασία μας ήτο αρμονική και εφέρετο εις εμέ ως πατήρ προς τέκνον εγώ δε ως τέκνον προς πατέρα.

Ήτο απλούς εις την αναστροφήν του προς όλους, ευχαριστείτο δε να διηγείται παλαιά του βιώματα και αναμνήσεις. Συνεμνείτο πολύ να διηγείται δια την πατρικήν του παραδοσιακήν οικογένειαν. Δια την μητέρα του, την Αμαλίαν, που ήτο η «μαμμή» όλης της περιοχής συνεκέντρωνε την αγάπην και τον σεβασμόν όλων. Δια τον πατέρα του, τον Αναστάσιον, ο οποίος επί πολλά έτη εργαζόταν ως νυχτερινός φύλακας εις εργοστάσιον. Συνοικούσε με τις δύο εκλεκτές, σεμνές και συνετές αδερφές του εις τον Πειραιά την καν Παρασκευήν (.....) και την καν Σοφίαν Σβολάκη, της οποίας ο σύζυγος (Παναγιώτης) ήτο εφοπλιστής. Οικογένεια αξιοπρεπής, ευλαβής και παραδοσιακή.

Ο Δεσπότης στην Μ. Ασία

Αγαπούσε πολύ το «χωριό» του, όπως το έλεγε, την Ελευσίνα και ευφραίνεται η ψυχή του, όταν εδέχετο επισκέπτας εκεί, μεγάλους την ηλικία και νεωτέρους.

Επίσης με συγκίνησιν ενεθυμείτο τον άγιον διδάσκαλόν του εις την Ριζάρειον Σχολήν τον Επίσκοπον Πενταπόλεως Νεκτάριον, τον κατόπιν αναγορευθέντα Άγιον της Εκκλησίας μας.

Διηγείτο ακόμη με πολλές λεπτομέρειες γεγονότα της εκστρατείας του Ελληνικού Στρατού εις την Μ. Ασία, όπου υπηρέτησεν ως στρατιωτικός ιερεύς. Παρά το πλευρόν του στρατού υπήρξεν ο καλός άγγελος και σύμβουλος, με τις Θ. Λειτουργίες, την Εξομολόγησιν, τις οικοδομητικές ομιλίες του, αλλά και τις ελεγκτικές, όσες φορές ως κληρικός αισθανόταν την ανάγκην και την υποχρέωσιν να στηλιτεύση παρεκτροπές ηθικές αξιωματικών και στρατιωτών.

Αυτές και άλλες παρόμοιες ιερές και συγκλονιστικές αναμνήσεις και εντυπώσεις τον απασχολούσαν και τις εδιηγείτο με πολλήν λεπτομέρειαν και παραστατικότητα, ίδιον άλλωστε και της ηλικίας του.

Συγχρόνως ως Αρχιερεύς και υπεύθυνος Ποιμήν της ακριτικής, μικράς και πτωχής Μητροπόλεως απησχολείτο πολύ δια την υλικήν και πνευματικήν βοήθειαν των χριστιανών, με τα ειδικά προβλήματα, τα οποία παρουσίαζαν.

Ήτο τότε εποχή, κατά την οποίαν επέστρεφαν από τις χώρες του Παραπετάσματος τα απαχθέντα, κατά το έτος 1949 παιδιά των ακριτικών περιοχών. Παρά την ηλικίαν του, περιώδευσε ωρισμένα κεντρικά χωριά της επαρχίας, επικοινωνήσεν με τα παιδιά αυτά (τους έφηβους πλέον) και εφρόντισεν, όσα εξ' αυτών επιθυμούσαν, να τα αποστείλη εις τις Σχολές του Εθνικού Ιδρύματος, δια να μάθουν τέχνες κ.λπ. Τους ωμιλούσε με πατρικήν στοργήν, τους προσέφερε και ανάλογον ρουχισμόν.

Σε μεγάλες ποσότητες ρουχισμού, τον οποίον απέστειλαν οι ειδικές υπηρεσίες της Εκκλησίας της Ελλάδος, προσέφερε εις πλήθος ανθρώπων, οι οποίοι, την εποχήν εκείνην, λόγω της πτώχειας των, είχαν ανάγκην.

Ειδικήν μέριμναν και στοργήν έδειχνε προς τα παιδικά Ιδρύματα, τα οποία ευρίσκοντο εις την μητροπολιτικήν του περιφέρειαν: Ορφανοτροφείον Αρρένων και Γεωργικήν Σχολήν εις Κόνιτσαν, Ορφανοτροφείον εις Πωγωνιανήν και Οικοκυρικές Σχολές εις Δελβινάκιον και Πυρσόγιαννην. Επίσης και εις τα Σχολεία, Δημοτικά και Γυμνάσια (εξατάξια) της περιοχής και τα οικοτροφεία των. Με την σκέψιν δε, ότι πολλά παιδιά των σχολείων των χωριών δεν είχαν ιδεί καν σοκολάτα και παρόμοια, εξητούσε από τις σοκολατοποιείες και του απέστειλαν και διένειμε εις τους μαθητάς των Σχολείων, σοκολάτες και καραμέλες αλλά και τετράδια και μολύβια....

Εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν τοῦ Στομίου, εἰς Κόνιτσαν, ἐφιλοξενήθη ἐπὶ ἔτη ὁ γνωστός ὄσιος μοναχὸς Παῖσιος (Ἐζνεπίδης) τὸν ὁποῖον ὁ μητροπολίτης Χριστοφόρος τὸν περιέβαλε με πολλὴν ἀγάπην, στοργὴν καὶ φροντίδα.

Ἰδιαιτέρως συμπαθοῦσε τοὺς θλιμμένους, ἀσθενεῖς καὶ πενθούντας, τοὺς ὁποίους καὶ παρηγοροῦσε με πολλὴν ἀγάπην καὶ στοργὴν, δίδοντας συχνὰ καὶ τὰ ἀπαραίτητα εἴαν χρειάζοντο.

Εἰς τὴν Θ. Λειτουργίαν καὶ τὰ κηρύγματά του ἦτο κατανυκτικός, ευλαβὴς καὶ πρακτικός, πάντοτε οἰκοδομητικός καὶ ωφέλιμος.

Ἰδρυσε εἰς Κόνιτσαν εἰδικὸν κτήριον, τὴν «Πνευματικὴν Στέγην» με μεγάλην αἴθουσαν ομιλιῶν, διαλέξεων καὶ εορτῶν, ὅπου ἐστεγάζετο ἐπὶ ἀρκετὰ χρόνια καὶ ἡ Δημόσια Βιβλιοθήκη.

ΑΥΤΗ Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ
ΣΤΕΓΗ ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΕΝ
ΕΤΕΙ ΔΑΞΒ΄ΥΤΤΟ ΤΧ ΜΗ.
ΤΡΟΠΟΛΙΤΧ ΔΡΥΪΝΧΠΟ.
ΛΕΩΣ Κ. ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΧ

Δι' ὅλα αὐτὰ ὁ Μητροπολίτης Χριστοφόρος ἐγένεν ἀπὸ τὸ ποίμνιόν του ἀγαπητὸς καὶ σεβαστὸς. Ὅταν δε ἀναγκάσθηκε, λόγῳ ορίου ἡλικίας, νὰ ἀποχωρήσῃ ἐκ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως (τὸ ἔτος 1967), ἀφησε ἀγαθὰς ἐντυπώσεις, ἀνδρὸς σεμνοῦ, ευλαβοῦς καὶ

πνευματικοῦ. Ἀνθρώπου δραστήριου ἀγάπης καὶ πίστεως.

Εχάρηκε πολύ, όταν επληροφορήθη, ότι διάδοχός του εξελέγη και ενεθρονίσθη ο Σεβασμιώτατος Σεβαστιανός, τον οποίον και επεσκέφθη εις Κόνιτσαν, του εχάρισε δεν μίαν Αρχιερατικήν Στολήν.

Ανεπαύθη εν Κυρίω το έτος 1973 εις ηλικίαν 91 ετών. Η νεκρώσιμος ακολουθία έλαβε χώραν εις τον μητροπολιτικόν Ναόν της Αγίας Τριάδος Πειραιώς, παρουσία πολλών Αρχιερέων και πλήθους κόσμου. Ενεταφιάσθη δε εις το Κοιμητήριον της αγαπημένης του Πατρίδος, της Ελευσίνας.

Ας είναι αιωνία του η μνήμη και ας δέεται υπέρ ημών.

Ο υπογράφων την παρούσαν ανεχώρησεν εκ Κονίτσης την 1ην Οκτωβρίου 1963. Είχεν όμως εν συνεχεία τακτικήν επικοινωνίαν με τον Σεβασμιώτατον Χρυστοφόρον.

Αθήνα Ιούνιος 1998

Αδελφότης Θεολόγων Ο ΣΩΤΗΡ
Αρχιμανδρίτης Θεόδωρος Κ. Μπεράτης
Οδ. Ισαύρων 42, 114 72 Αθήναι

Είχα την τύχη να γνωρίσω από κοντά τον Δεσπότη, όπως τον λέγαμε. Ας αποτελέσει και η δική μου μαρτυρία κάποιο στοιχείο σχετικό με τη βιογραφία του Ιεράρχη της Ελευσίνας.

Τον έβλεπα από μακριά και τον θαύμαζα περισσότερο όταν ιερουργούσε στην Ελευσίνα. Τότε ήταν ασφυκτικά γεμάτος ο ναός. Είχε γλυκιά φωνή, το κηρυγμά του ήταν κατανοητό και όλοι έσπευδαν να του φιλήσουν το χέρι και να αλλάξουν μαζί του λίγες κουβέντες.

Θυμάμαι ήταν γύρω στα 1930. Τρεις γυμνασιόπαιδες, που είχαμε την ίδια επιθυμία να μιλήσουμε λίγο μαζί του, είπαμε στον κυρ Πρόδρομο, τον νεωκόρο να του διαβιβάσει την επιθυμία μας. Ορίστηκε η συνάντηση μετά τη λειτουργία. Δεν είχαμε όμως συμφωνήσει από πριν, ποιος θα του μιλούσε και τι θα του λέγαμε.

Μας δέχτηκε με εγκαρδιότητα. Χαμογελούσε. Ζήτησε να του πούμε ποιοι ήταν οι γονείς μας.

— Τους γνωρίζω όλους. Δώστε τους θερμούς μου χαιρετισμούς. Μας ρώτησε με τι ασχολείται ο καθένας μας, χάρηκε πολύ και μας χάιδεψε το κουρεμένο κεφάλι.

– Είπατε στον Πρόδρομο ότι με θέλετε. Είμαι στη διάθεσή σας. Είχαμε καταπιεί τη γλώσσα μας. Δεν ξέρω πώς μου ήρθε :

– Θέλαμε να σας γνωρίσουμε από κοντά.

Ήταν ό,τι χρειαζόταν. Ενθουσιάστηκε. Μας πήρε στο μικρό γραφείο του ναού, αριστερά της εισόδου. Ο κυρ Πρόδρομος του έφερε καφέ.

– Η πρωτοβουλία σας μου χαρίζει μεγάλη ευτυχία. Είναι λάθος μου που ξέκοψα από το χωριό μου, από τους φίλους και γνωστούς μου, απ' αυτούς που μεγαλώσαμε μαζί. Παρακαλώ το Θεό να σας δούμε επιστήμονες. Το έχει μεγάλη ανάγκη ο τόπος μας. Πρέπει να ανεβάσουμε ψηλά την Ελευσίνα. Από εσάς το περιμένει. Γιατί είναι μία πόλη με ένδοξη ιστορία και της αξίζει να αποκτήσει ξανά την παλιά της δόξα. Η Ελευσίνα ταυτίζεται με την αιωνιότητα. Με την παγκοσμιότητα. Αυτό να τάξετε σκοπό στη ζωή σας: το ανέβασμα της Ελευσίνας.

Όταν μαθαίνετε ότι ήλθα, σας παρακαλώ να συναντιόμαστε, να μου λέτε για τις προόδους σας για να χαίρομαι. Έχουμε πολλά να πούμε μαζί. Μπορεί κάτι να πράξουμε μαζί. Δυστυχώς τα καθήκοντά μου με κρατούν μακριά από την Ελευσίνα.

Του φιλήσαμε το χέρι. Μας φίλησε έναν-έναν στο μέτωπο.

Από τότε είναι γραμμένη μέσα μου η παραίνεσή του. Τα λόγια του μου έγιναν όνειρο. Η Ελευσίνα. Η αιώνια πόλη με παγκόσμια ακτινοβολία. Μία ιερή παρακαταθήκη, που στέρωσε απ' τα νεανικά μου χρόνια το θερμό ενδιαφέρον για τον γενέθλιο τόπο.

Όσες φορές ερχόταν στην Ελευσίνα έτρεχα να τον συναντήσω. Χαίρόταν πολύ για τις σπουδές μου και πάντοτε με προέτρεπε να μετέχω σε προσπάθειες γύρω από το ζητήματα που αφορούσαν τον τόπο, δείχνοντάς μου και πρακτικούς τρόπους.

Ήταν Σεπτέμβριος του 1965 όταν πέθανε ο τότε Δήμαρχος Γεώργιος Παύλου. Ήταν παιδικοί φίλοι. Χοροστάτησε στη νεκρώσιμη ακολουθία.

Ήμουν στενός φίλος και εκ των έσω βοηθός του νεκρού. Ανετέθη σε μένα να εκφωνήσω τον επικήδειο λόγο μετά τις προσφωνήσεις.

Με κάλεσε δίπλα του ο Δεσπότης, να εκφωνήσω τον επικήδειο από το σκαλοπάτι της ωραίας πύλης.

«Ο κατάλληλος εις την κατάλληλον αποστολήν».

Ήταν τότε Μητροπολίτης Κονίτισης. Του φίλησα το χέρι πριν αρχίσω. Φάνηκε ότι είχε εντυπωσιαστεί.

– Μη σε χάσω. Θέλω να σε δω.

Συναντηθήκαμε. Με ρώτησε για τους γονείς μου, για τη γυναίκα μου, για τα παιδιά μου. Ενδιαφέρθηκε πολύ όταν του είπα ότι ανακατεύομαι ενεργά σε όλες τις πνευματικές και πολιτιστικές κινήσεις.

– Υπήρχε ένα εμπόδιο που δεν μου επέτρεπε να μετέχω. Ήδη εξέλιπε και μπορώ, ελεύθερα πλέον, να κινούμαι όπως και η γυναίκα μου.

– Καταλαβαίνω, καταλαβαίνω. Ας τα ξεχάσουμε.

Μου ζήτησε και του έδωσα ένα αντίγραφο του λόγου μου.

– Με συγκίνησες βαθύτατα. Γράφεις υπέροχα.

Κύριο θέμα της κουβέντας μας ήταν η Ελευσίνα.

– Στερήθηκα τον τόπο μου. Δεν μπορώ να απολαύσω την Ελευσίνα.

Του ζήτησα να μου μιλήσει για την Μητρόπολή του. Χαμογέλασε. Είχε μία ελαφριά πικράδα το χαμόγελό του.

– Παρακαλώ το Θεό να με βοηθάει. Έχω πολλά να σου πω. Δεν μας παίρνει ο χρόνος, ούτε ο τόπος είναι για κάτι τέτοιο. Όταν, με το καλό, έρθεις στην Κόνιτσα, θα έχουμε στη διάθεσή μας άγεστη χρόνου να τα πούμε. Είναι κάτι που επιθυμώ πολύ.

Του το υποσχέθηκα. Δεν το πραγματοποίησα. Στα 1967 συμπληρώθηκε ο χρόνος του βάσει νόμου περί ορίου ηλικίας του Επισκόπου, που ίσχυε τότε.

Αρκετά βιογραφικά και άλλα στοιχεία απέκτησα από τον φίλο κ. Ντίνο Νικολούλια πολιτικό-μηχανικό, ο οποίος, έζησε και μεγάλωσε δίπλα στο πατρικό του Δεσπότη, όπου, το σπίτι της γιαγιάς του ήταν ένα με το πατρικό του Δεσπότη. Ο κ. Νικολούλιας έζησε, θα έλεγε κανείς, κοντά του και στις αδερφές του μέχρι το τέλος της καθεμιάς και του Δεσπότη.

«Τον Δεσπότη τον γνώρισα από τότε που κατάλαβα τον εαυτό μου γιατί είμαστε γείτονες και πολύ αγαπημένοι. Θα έλεγα, είμαστε ένα σπίτι. Όταν φοιτούσε στην Σχολή είχε μεταξύ των συμμαθητών του και τον Ιάκωβο Βαβανάτσο που τον είχαμε αργότερα Μητροπολίτη Μεγαρίδος. Ερχόντουσαν συχνά στην Ελευσίνα. Αρκετές φορές δεν είχε φτιάξει φαγητό η κυρία Αμαλία. Δεν τον περίμενε. Έτρεχε τότε στη γιαγιά μου στην Κατερίνα Βάση (το πατρικό της Κριεκούκη) και της έλεγε: «Κατερίνα έχεις μαγειρέψει;» Κι έπαιρνε το τσουκάλι να φάνε οι καλεσμένοι της».

Ο κ. Νικολούλιας περιγράφει τον Δεσπότη ως εξής:

«ήταν ένας πνευματικός άνθρωπος. Μοναχικός. Δυνατή προσωπικότητα όπως την κληρονόμησε από τη μάνα του. Δραστήριος, ακόμα κι έξω

από τα όρια. Ήταν μία ασκητική μορφή. Θυμάμαι που μου έλεγε για τις φουσκωμένες κοιλιές των Δεσποτάδων. Μιλούσε με αντιπάθεια. Θα σου έλεγα μάλιστα, με μίσος και αηδία».

Ήταν τρία αδέρφια. Πρώτη ήταν η Παρασκευή σύζυγος Ζηκάκη. απέκτησε μία θυγατέρα που πέθανε στα νιάτα της από φυματίωση. Δεύτερος ήταν ο Δεσπότης και τρίτη η Σοφία, σύζυγος του εφοπλιστή Σβολάκη.

Αυτό που πρέπει να σημειωθεί είναι, ότι τα τρία αδέρφια έζησαν μαζί σαν ένας άνθρωπος. Κουμάντο σε όλα έκανε η Σοφία. Ο ίδιος δεν αποδέχτηκε το κληρονομικό του μερίδιο στο πατρικό σπίτι, που ήταν η μοναδική τους περιουσία για να περιέλθει στις αδερφές του. Αποφάσισαν και οι τρεις μαζί και εκτελούσε η Σοφία.

Το πατρικό σπίτι, όπως το περιγράφει ο κ. Νικολούλιας, ήταν ένα ισόγειο κεραμοσκεπές με την ίδια αρχιτεκτονική διάταξη όπως τα Ελευσινιώτικα σπίτια. Υπήρχε ένα ξεχωριστό κτίσμα στο πίσω του σπιτιού με τζάκι και χαγιάτι. Το όλο ακίνητο ήταν σε οικοπέδο κοντά 1000 m² που μας δίνει την εικόνα της αυλής, που ήταν ένας δενδροόκηπος, με το πηγάδι και την μεγάλη λεύκα, ενώ τα λουλούδια έδιναν μία σπάνια χάρη στο σύνολο και μαρτυρούσαν για την ποιότητα των ενοίκων.

Ο κ. Νικολούλιας δεν έχει στοιχεία από την παραμονή του Δεσπότη στην Κόνιτσα. Ούτε την επισκέφτηκε όσο ήταν εκεί Μητροπολίτης ο Χριστοφόρος Χατζής.

Πολύτιμα στοιχεία από πρώτο χέρι αποκτούμε από τον αγαπητό μου φίλο Ντίνο Νικολούλια μετά την συνταξιοδότηση του Δεσπότη στα 1967.

Μετά την αναχώρησή του από την Κόνιτσα, εγκαταστάθηκε στο σπίτι της αδερφής του Σοφίας, στην Φρεατίδα στον Πειραιά. Ένα διώροφο, πολυτελές και ευρύχωρο, όπως ταίριαζε σε εφοπλιστή (το σπίτι δωρίθηκε στην Μητρόπολη Πειραιά). Κάναμε συχνές επισκέψεις με τη θεία μου στο σπίτι τους.

Στα 1969 μου ανέθεσαν να κάνω τα σχέδια και να επιμεληθώ τα πάντα για να οικοδομηθεί στο πατρικό σπίτι ένα οικοδόμημα που να προορίζεται για επαγγελματική σχολή. Φαίνεται δεν τα βρήκαν με τον Δήμο κι έτσι το σχεδίασα τέσσερα διαμερίσματα κατά τρόπο που να ήταν δυνατό να διαμορφωθούν σε Σχολή με παρεμβάσεις στην εσωτερική διαίρεση. Όταν τελείωσε η οικοδομή, κράτησαν ένα διαμέρισμα και νοίκιασαν τα άλλα.

Πρέπει να σου πω ότι έκανα γενικό κουμάντο. Η κυρία Σοφία μου έδινε χρήματα, έκανα ό,τι έπρεπε, της έδινα λογαριασμό. Μου είχε απόλυτη εμπιστοσύνη. Ο Δεσπότης επιθυμούσε να χτίσει μία εκκλησία στο οικόπεδο που είναι σήμερα νηπιαγωγείο, στον Άγιο Νεκτάριο, που ήταν ο δάσκαλός του. Δυστυχώς δεν έγινε, όπως δεν έγινε στην Κόνιτσα, όπου εκεί το είχε προχωρήσει αρκετά το ζήτημα.

Κατά την κατοχή δεν υπέφεραν. Ο γαμπρός του Δεσπότη, μέγας εφοπλιστής είχε τον τρόπο να μην στερηθούν σε τίποτε».

Ο Χριστοφόρος Χατζής διατηρούσε στενή φιλία με την οικογένεια Αθ. Πανταζή. Περισσότερο με τη γυναίκα του τη Μαρία που φαίνεται ότι είχαν την ίδια περίπου ηλικία.

Η εγγονή της Μαρίας Αθ. Πανταζή, Μαρία Γ. Φίλη, διηγείται:

... ήταν αδύνατο να μην επισκεφθεί τη γιαγιά μου ο Δεσπότης κάθε φορά που ερχόταν στην Ελευσίνα. Πάντοτε του έφτιαχνε σπιτικά μακαρόνια (τζόλια), που του άρεσαν και του θύμιζαν το σπίτι του. Μου είχε πει η γιαγιά μου ότι έπλεκε δαντέλα ο Δεσπότης. Ο πατέρας μου καλλιέργησε περισσότερο τις σχέσεις του. Ο Δεσπότης χοροστάτησε στο γάμο μου. Όταν συνταξιοδοτήθηκε κι έμενε στη Φρεατίδα κάναμε συχνές επισκέψεις στο υπέροχο νεοκλασικό του κ. Σβολάκη, που περισσότερο απ' όλα το στόλιζε η αριστοκρατική παρουσία της κυρίας Σοφίας. Πρέπει να σου πω και κάτι ακόμα: όταν ήταν Δεσπότης στην Κόνιτσα τον επισκεπτόταν ο πατέρας μου με φίλους του. Πρόσφερε δε, ένα σημαντικό χρηματικό ποσό εις μνήμη της θείας μου της Μηλιάς για το ορφανοτροφείο της Κόνιτσας. Τώρα θυμάμαι την Μαργαρώ Κριεκούκη που την είχαν ψυχοκόρη και θα μπορούσε να μας πει περισσότερα».

Στο Β' ΚΑΠΗ του Δήμου Ελευσίνας αναρτήθηκε στα 1997 μία φωτογραφία του Χριστοφόρου Χατζή. Όπως είναι γνωστό, το Β' ΚΑΠΗ στεγάζεται σε οικοδόμημα που έχτισε ο Χριστοφόρος Χατζής στο πατρικό του σπίτι στην Ελευσίνα το οποίο δώρισε στον Δήμο Ελευσίνας.

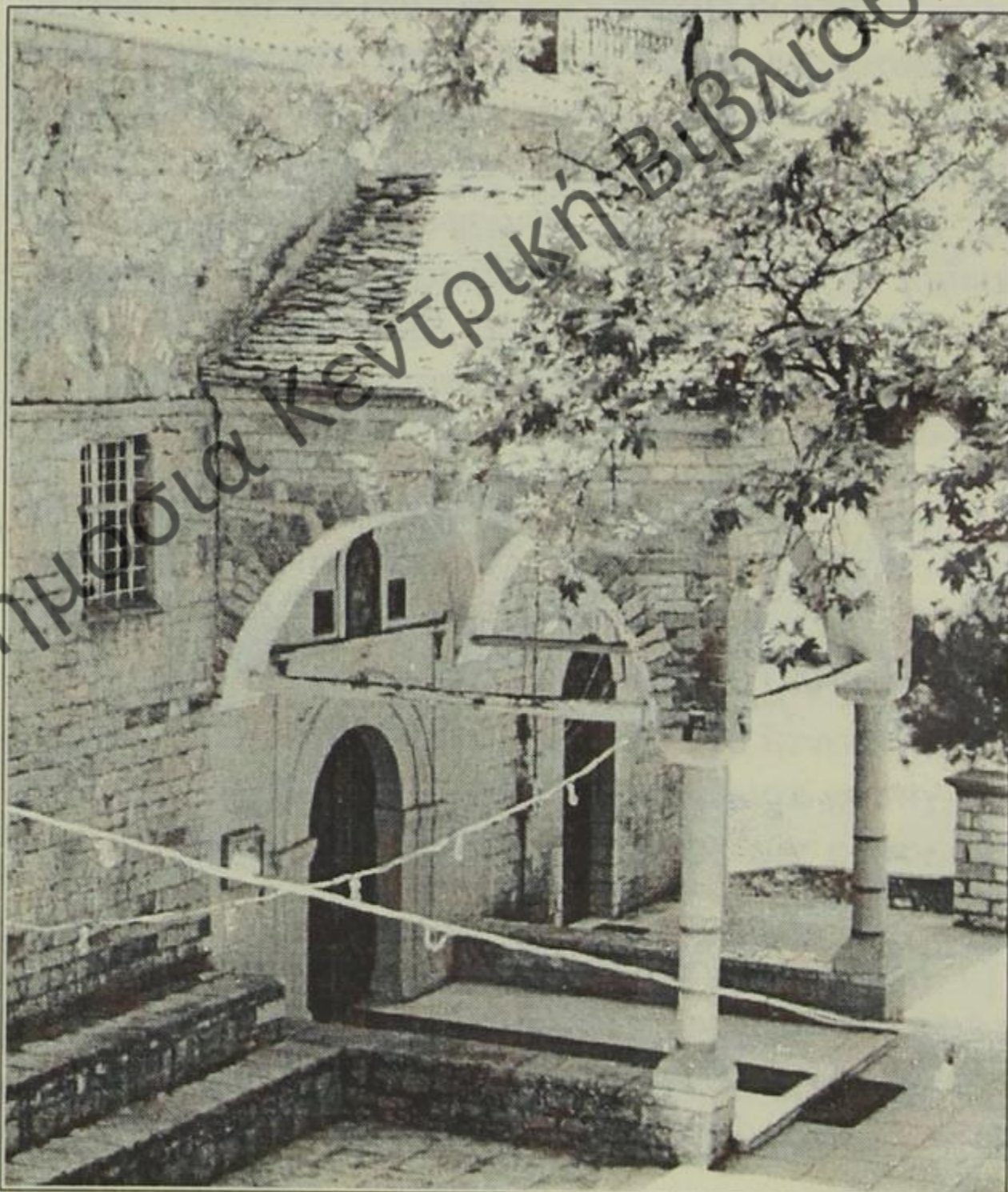
Η κίνηση αυτή με έφερε κοντά στο φίλο και αγαπητό Νίκο Ι. Λιάσκο, που όπως είχα μάθει, είχε την πρωτοβουλία να τελεστεί στις 22 Ιουνίου 1997 αρχιερατικό μνημόσυνο για το Δεσπότη. Από την κουβέντα που κάναμε προέκυψαν τα παρακάτω:

Ο πατέρας μου με το Δεσπότη ήταν φίλοι. Είμαστε και γείτονες. Στο Β' ΚΑΠΗ ήμουνα στην επιτροπή ψυχαγωγίας. Όσες φορές πήγαινα εκεί, το μυαλό μου πήγαινε στον Δεσπότη. Έφερα το ζήτημα στην Επιτροπή κι αποφασίστηκε να κάνουμε το μνημόσυνο και να βάλουμε και τη φωτογρα-

φία του. Θέλω όμως να σου πω και κάτι άλλο: Γιατί δεν υπάρχει δρόμος με το όνομά του, αφού είναι ευεργέτης όπως και ο Δραγούμης, που του έχουμε δρόμο; Το είπα στο Δήμαρχο. Τι έκανε τάχα μου ο Θανασουλόπουλος που τον φιγουράρουμε σ' έναν από του κεντρικότερους δρόμους; Για ψάξε τον και θα δεις ότι έθαψε την Ελευσίνα. Μου απάντησε κάτι μασημένα ο Δήμαρχος. Και του είπα: Τόσο δύσκολο είναι να πεις ένα ευχαριστώ σ' έναν ευεργέτη; Όσο απαντάς εσύ που δεν ήσουν εκεί, άλλο τόσο κι αυτός».

Πολλές ασήμαντες μνήμες μπορούν να συγκεντρωθούν, όσες ακόμα αντέχουν στον χρόνο. Ο φίλος και αγαπητός μου Πέτρος Λάσκος (Πέτρος Παναγή Πέτρου) δούλευε μάστορας, στο ξυλουργείο του Γιώργου Παρδαλή. τον Γιώργο τον είχε βαφτίσει ο Δεσπότης. Είχε αναλάβει από τον Ντίνο Νικολούλια να κατασκευάσει τα κουφώματα του σπιτιού που δωρίθηκε στον Δήμο Ελευσίνος. Ασήμαντη πληροφορία. Αυτό όμως που έχει κάποια αξία είναι το σύνολο αυτών των πληροφοριών, οι οποίες βοηθούν στο να σχηματιστούν εικόνες που μας δίνουν κάποια στοιχεία από τη ζωή του Χριστοφόρου.

*Είσοδος
του Μητροπολιτικού
Ναού
στην Κόνιτσα*

Η μεγάλη περιπέτεια και αποκατάσταση

Ο Χριστοφόρος Χατζής συνδέεται με το πρόβλημα του παλιού ημερολογίου όπως επεκράτησε να λέγεται και επέδρασε στην όλη ιερατική του σταδιοδρομία.

Το ημερολογιακό πρόβλημα βασάνισε πολύ την Εκκλησία της Ελλάδος.

Υπήρξαν δύο τρόποι του να μετριέται ο χρόνος. Ο ένας όπως είχε ορίσει ο Ιούλιος Καίσαρ (365 ημέρες, 11 πρώτα λεπτά και 12 δεύτερα μέσα σε 12 μήνες).

Στα 1528 ο Γρηγόριος ΙΓ' έφτιαξε δικό του ημερολόγιο. Η Ελλάδα ακολούθησε το Ιουλιανό ημερολόγιο.

Στην Ευρώπη ακολουθούσαν το Γρηγοριανό ημερολόγιο. Χρειάστηκε, για πρακτικούς λόγους, να εναρμονιστεί η Ελλάδα με το ημερολόγιο της Ευρώπης.

Ο πρώτος παγκόσμιος πόλεμος πάγωσε το ζήτημα. Επανήλθε στα 1923. Η Ελλάδα καθιέρωσε το Γρηγοριανό ημερολόγιο. Η Εκκλησία της Ελλάδας διατήρησε το Ιουλιανό μέχρις ότου αποφασίσει κι αυτή για τη μεταβολή.

Στις 24/12/1923 η Ιεραρχία της Ελλάδας δέχτηκε το Γρηγοριανό ημερολόγιο.

Τότε σημειώθηκαν αντιθέσεις από κληρικούς και λαϊκούς. Την μεγάλη φασαρία έκαναν καλόγεροι από το Άγιο όρος (ζηλωταί) τους οποίους ακολούθησαν και λαϊκοί.

Η καλλιέργεια του προβλήματος σημειώθηκε από τους πολιτικούς οι οποίοι το θεώρησαν σαν ευκαιρία στερέωσης και αύξησης της πολιτικής τους επιρροής.

Στα 1935 χειροτονήθηκε σε βοηθό επίσκοπο ο Ιάκωβος Βαβανάτσος. Τότε αντέδρασε έντονα μία εξέχουσα προσωπικότητα της Ιεραρχίας της Ελλάδος, ο Μητροπολίτης Δημητριάδος κύριος Γερμανός Μαυρομάτης.

Έτρεφε τον πόνο του από το 1923 που, με πολιτικά μέσα του είχε πάρει τον αρχιεπισκοπικό θρόνο ο Χρυσόστομος Παπαδόπουλος. Κατηγόρησε λοιπόν τον αρχιεπίσκοπο ότι παραβίασε τον νόμο κάνοντας επίσκοπο τον Ιάκωβο Βαβανάτσο.

Με το μέρος του Γερμανού τάχθηκαν: ο πρώην Φλωρίνης Χρυσόστομος που κι αυτός είχε προσωπικά με τον αρχιεπίσκοπο. Στους δύο αυτούς προστίθεται και ο Ζακύνθου Χρυσόστομος. Πρόκειται λοιπόν για μία προσωπική διένεξη μέσα στην Ιεραρχία της Ελλάδας.

Ανακατεύτηκαν και πάλι οι πολιτικοί προς ίδιον συμφέρον, με αποτέλεσμα να χειροτερέψουν τα πράγματα.

Οι τρεις αυτοί Ιεράρχες διέκοψαν τις σχέσεις τους με την ιερά Σύνοδο και διακήρυξαν ότι αποτελούν Ιερά Σύνοδο των Γνησίων Ορθοδόξων Χριστιανών.

Ήδη, οι καθαρά προσωπικές αντιθέσεις εκτείνονται και στον καταστατικό χάρτη της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Τότε ο Χριστοφόρος Χατζής ήταν ιεροκήρυκας στο Α' Σώμα Στρατού και στη Σχολή Ευελπίδων.

Η λαμπρή σταδιοδρομία του στο Στρατό με παρασημοφορίες από τον πόλεμο στην Μ. Ασία και η επιτυχής παρουσία του στο στρατό (ήταν τότε ταγματάρχης) του άνοιξαν με σιγουριά το δρόμο στο να γίνει Επίσκοπος.

Οι τρεις προαναφερθέντες Μητροπολίτες, θέλοντας να ευρύνουν την ομάδα τους, χειροτόνησαν σε επικύπρους τον Μάιο του 1935 τέσσερις αρχιμανδρίτες στο μοναστήρι της Παναγίας της Πευκοβουνογιάτρισσας στην Κερατέα. Μεταξύ αυτών ήταν και ο Χριστοφόρος Χατζής, ο οποίος ονομάστηκε Μητροπολίτης Μεγαρίδος.

Η εκλογή του ήταν σύμφωνη με τα ισχύοντα που όριζαν ότι μία τέτοια χειροτονία απαιτεί σύμπραξη τριών τουλάχιστον ιεραρχών (πηδάλιον Α' κανών). Δεν είναι του παρόντος να επεισέλθω στα των εκκλησιαστικών κανόνων. Οι αναφορές γίνονται όσο αναφέρονται στον Χριστοφόρο Χατζή.

Συνήλθε το Συνοδικό δικαστήριο και έκρινε άκυρη την χειροτονία των τεσσάρων.

Ειδικά για τον Χριστοφόρο Χατζή, τον τιμώρησε η Ιερά Σύνοδος επαναφέροντάς τον στην τάξη των μοναχών με σωματικό περιορισμό για πέντε χρόνια στη μονή Ταξιαρχών Σερίφου. Ανάλογες ποινές επιβλήθηκαν και στους άλλους τρεις. Από εδώ και πέρα διαχωρίζονται οι δρόμοι των τεσσάρων. Οι τρεις, αγνοούν τις ποινές που τους επιβλήθηκαν, τις θεώρησαν ανύπαρκτες και ακολούθησαν το δρόμο τους σαν επίσκοποι μαζί με τους τρεις Μητροπολίτες.

Ο Χριστοφόρος δεν τους ακολουθεί. Θεωρεί παράνομη την απόφαση (αρνητική αποδοχή). Ασκει έφεση στο δευτεροβάθμιο δικαστήριο. Το δικαστήριο θεωρεί σύννομο το ένδικο μέσο, υπεισέρχεται στην ουσία, εξετάζει τα πράγματα και τροποποιεί την πρωτόδικη απόφαση επιβάλλοντας στον ενιστάμενο υποβιβασμό στη θέση του πρεσβυτέρου και ένα χρόνο αργία.

Τα πράγματα δείχνουν ότι απέφυγε το δευτεροβάθμιο δικαστήριο ν' ασχοληθεί με το σύννομο, ή μη της χειροτονίας του. Κάτι τέτοιο θα το ανάγκαζε ίσως, να παραδεχθεί ότι η χειροτονία του Χριστοφόρου είχε γίνει σύμφωνα με τους Εκκλησιαστικούς κανόνες.

Εξακολουθεί να αντιδρά ο καταδικασμένος. Πεισμώνει κόντρα στο αρχιερατικό πείσμα των δικαστών του.

Όχι μόνο δεν δέχεται την απόφαση, αλλά κατηγορεί ανοιχτά τους δικαστές του:

«Διέπραξαν το αδίκημα της ασεβείας κατά της δια του Αγίου Πνεύματος μεταδοθείσης Χάριτος».

Ανοίγει πόλεμο. Κατηγορεί ευθέως. Φωνάζει λέγοντας ότι εφαρμόζουν το νόμο των ισχυρών. Ότι παρανομούν. Από την άλλη πλευρά τον κατηγορούν:

«Επί καταφρονήσει και ασεβεία κατά του δικάσαντος αυτόν δικαστηρίου και επί αντιποιήσει αξιώματος».

Τότε πήρε μέρος στην αντιδικία και ο Τύπος:

«Οι Αρχιερείς παρακάμπτουν το όρος και ασχολούνται με μικρόν λίθον».

Και κάπου αλλού διαβάζουμε:

«Η εξουσία των αρχιερέων υπέστει ψυχικήν διαταραχήν».

Οι Αρχιερείς δεν πτοούνται από τα δημοσιεύματα των εφημερίδων. Ούτε και από την Πολιτεία έστω και αν πρόκειται για εξόφθαλμες παρρησίες. Εξακολουθούν τον πόλεμο. Πρέπει να συντρίψουν τον Χριστοφόρο.

Ορίζουν ανακριτή έναν παλά του ναού της Αγίας Τριάδος Πειραιά. Ο ανακριτής είδε το πρόβλημα στην ουσία του. Αυτό ακριβώς που εντέχνως ήθελε να παρακάμψει η Ιεραρχία: ήταν νόμιμη, ή όχι η χειροτονία του Χριστοφόρου; Ιδού το πόρισμά του όταν περατώθηκε η ανάκριση:

«Είναι δυνάμει αρχιερεύς ο κατηγορούμενος και ουδεμίαν αναταραχήν προκάλεσεν εν τη Εκκλησιαστική Διοίκηση, ουδέ πράξιν ηγεμόνος εσημείωσεν, δυναμένην να προκαλέσει την επέμβασιν της ανωτάτης Εκκλησιαστικής Αρχής».

Ανατρέπονται τα σχέδια της Ιεραρχίας. Αποκαλύπτεται κανείς μπροστά σ' ένα τέτοιο ηθικό ανάστημα ενός παπά. Έχουν φτάσει σε αδιέξοδο. «Εποίησαν φιλοτιμίαν την ανάγκην». Και καταφεύγουν στα πλάγια μέσα.

Επιστρατεύουν άτομα εγνωσμένου κύρους τα οποία του κάνουν «πατρικές συμβουλές», «πρωτοβουλίες ενδιαφέροντος αγάπης» και «παρεμβάσεις ειρηνικής λύσεως επί του ανακύψαντος ζητήματος».

Ο Χριστοφόρος γνωρίζει με ποιους έχει να κάνει. Διακρίνει τη δολιότητα όλων αυτών των παρεμβάσεων και νουθεσιών. Είναι ελεύθερο πνεύμα. Αδάμαστος. Άφοβος. Γενναίος αγωνιστής. Απαντούσε ευθέως σ' όλους αυτούς τους απεσταλμένους:

«Δεν ενεργείτε από πατρικό ενδιαφέρον. Γνωρίζετε την αλήθεια και δεν έχετε το θάρρος να την ομολογήσετε. Είσθε υποτελείς των ισχυρών. Κανείς δεν μπορεί να μου αφαιρέσει το αρχιερατικό χάρισμα που έγινε σύμφωνα με τους ιερούς κανόνες της Εκκλησίας».

Ολιγόλογος, σταράτος και ατρόμητος. Αν πούμε ότι είχαν πειστώσει οι αρχιερείς τότε, πρέπει να πούμε ότι αντιμετώπισαν ένα αρβανήτικο πείσμα, που δεν έμαθε ποτέ τι θα πει υποχώρηση και συμβιβασμός.

Μετά την αποτυχία και αυτού του παρασκηνίου, σοφίστηκαν οι προκαθήμενοι της Εκκλησίας κάτι που εκ των πραγμάτων ήταν από αφελές έως κωμικό: παρέπεμψαν το πρόβλημα «εις έκτακτον σύγκλισιν της Ιεραρχίας ίνα μετά μεγαλυτέρας εμβρυθίας μελετήσῃ το προκύψαν ζήτημα». Έκαναν και κάτι άλλο ακόμα, πολύ χειρότερο από το προηγούμενο: το φόρτωσαν στον Βασιλικό Επίτροπο «ίνα μελετήσῃ το προκύψαν ζήτημα και υποβάλλῃ το ταχύτερον το σχετικόν πόρισμα και εισήγησιν». Ανέθεσαν σε εντελώς αναρμόδιο όργανο να βγάλει τα κάστανα από τη φωτιά.

Σ' όλο αυτό το χρονικό διάστημα ο Χριστοφόρος Χατζής μένει στο σπίτι της αδερφής του Σοφίας Σβολάκη στην Φρεατίδα στον Πειραιά όπου δέχεται τους φίλους του. Ζει έναν μοναχικό βίο χωρίς εντυπωσιακές παρουσίες, εκτός από αυτές με φίλους, επισκεπτόμενος τα σπίτια τους και με λίγες επισκέψεις στην Ελευσίνα εντελώς ανεπίσημα.

Βέβαια σιωπούσε ο Βασιλικός Επίτροπος. Πέρασαν πέντε μήνες από τότε. Ο Επίτροπος κρατούσε φυλακισμένο το ζήτημα. Ήταν γι' αυτόν, το καλύτερο που είχε να κάνει, αφού γνώριζε το ζήτημα όπως ακριβώς το είχε τοποθετήσει ο ανακριτής παπάς του ναού της Αγίας Τριάδος Πειραιά.

Στα 1938 πέθανε ο Αρχιεπίσκοπος Χρισόστομος Παπαδόπουλος. Ξεθάρρεψε η ανωμαλία στο ποιος θα έπαιρνε τον θρόνο. Επάνω εκεί ξεθάρρεψαν και οι Μητροπολίτες οι έξω από την Διαρκή Σύνοδο και πλησίασε να γίνει χάος στην Εκκλησία της Ελλάδος.

Στην κατοχή ο Χριστοφόρος Χατζής ζει στην Φρεατίδα. Δεν αντιμετώπισε πρόβλημα επισιτισμού. Ο γαμπρός του κ. Σβολάκης είναι εφοπλιστής και έχει όλα όσα είναι απαραίτητα ώστε να μην υποφέρουν από έλλειψη τροφίμων.

Το 1943 εκδόθηκε νομοθετικό διάταγμα «περί αναθεωρήσεως εκκλησιαστικών αποφάσεων». Ο Χριστοφόρος πίστεψε ότι θα έβρισκε επιτέλους το δίκιο του. Υπέβαλε την σχετική αίτηση αναθεώρησης. Από την περικοπή της αίτησής του που ακολουθεί φαίνεται ότι είχε καταλαγιάσει μέσα του το αίσθημα της αδικίας.

«... Εν πάση υποταγή προς την ανωτέραν εκκλησιαστικήν Αρχήν και συμμόρφωσιν προς την περί υποβιβασμού απόφασιν του εκκλησιαστικού δικαστηρίου και την αποχήν μου από πάσης ενεργείας, δυναμένης για την ειρήνην της Εκκλησίας...»

Η περικοπή αυτή, εκτός από το ύψος της, πληροφορεί ότι είχε μείνει έξω από θρησκευτικές εκδηλώσεις και δραστηριότητες με το παλιό ημερολόγιο. Το κύριο σημείο γι' αυτόν ήταν νομικό. Μπορεί, αυτοί που τον χειροτόνησαν επίσης να ακολουθήσαν άλλο δρόμο στην Εκκλησία της Ελλάδος. Αυτό όμως δεν σήμαινε ότι στερούνταν του δικαιώματος να χειροτονηθούν επισκόπους τότε που τον χειροτόνησαν. Με την αίτηση αναθεώρησης δεν στρέφεται κατά της Ιεραρχίας ούτε των όσων έγιναν εναντίον του από τη χειροτονία του και μετά. Απλώς ζητούσε να δικαιωθεί.

Η Ιεραρχία όμως ήξερε αρκετά καλά με τι είχε να κάνει. Για τους τρεις χειροτονηθέντες δεν υπήρχε πρόβλημα, αφού απαρχής στράφηκαν προς άλλες θρησκευτικές δραστηριότητες και είχαν αποκοπεί εντελώς.

Για το Χριστοφόρο Χατζή όμως, γνώριζαν ότι θα αντιμετώπιζαν στον κύκλο τους έναν Ιεράρχη ικανότατο, με ευθεία κρίση, που θα τους ήταν εμπόδιο στις όποιες παρατυπίες. Αυτός ήταν ίσως ο μοναδικός λόγος που δεν συγκροτήθηκε το αναθεωρητικό δικαστήριο.

Εξαντλείται η υπομονή του περιμένοντας δύο ολόκληρα χρόνια. Με αναφορά του προς την ιεραρχία (Ιούλιος 1945) τους τα έψαλε για τα καλά. Τους κατηγόρησε ανοιχτά για εμμονή στην παρανομία με το να αρνούνται εντελώς αδικαιολόγητα να συγκροτήσουν το αναθεωρητικό δι-

καστήριο και για ασέβεια προς το άγιο πνεύμα.

Τους δήλωσε απροκάλυπτα ότι προσχωρεί στο παλαιό ημερολόγιο, ότι αποκρούει την επίσημη κανονική Εκκλησία της Ελλάδος, ότι τους θεωρεί ανάξιους εκ των πράξεών τους να κατέχουν Μητροπολιτικούς θρόνους και ότι ο μόνος τρόπος να προστατευθεί η ψυχή τους, ήταν να μονάσουν σε μοναστήρι και να προσεύχονται για τη σωτηρία της ψυχής τους μέχρι της τελευταίας τους πνοής.

Δεν πιστεύω να υπήρξε σκληρότερο έγγραφο από αυτό και μάλιστα στρεφόμενο προς όλους τους Ιεράρχες της Εκκλησίας της Ελλάδος. Εξάλλου τον είχαν γνωρίσει καλά. Και τώρα ακόμα περισσότερο, τόσο, που τους κατείχε και φόβος εάν τον δέχονταν σαν Μητροπολίτη.

Και πάλι τα ίδια. Δεν αναφέρονται καθόλου στο γιατί δεν συγκροτούν το αναθεωρητικό δικαστήριο. Τι να έλεγαν άλλωστε;

Στηρίχτηκαν στο περιεχόμενο της αναφοράς του, Τη θεώρησαν προσβλητική. Νέα κατηγορία για πρεσβυτέρους όπως τον είχαν υποβιβάσει. Τον καταδίκασαν. Η ποινή ήταν καθαίρεση και επαναφορά στην τάξη των μοναχών με τριετή σωματικό εγκλεισμό στο μοναστήρι της Ελώνης. Γιατί; Γιατί κρίθηκε ασεβές το κείμενό του προς την Ιεραρχία. Και εκεί επικρατεί το δίκιο του ισχυρότερου το οποίο αξιώνει υποταγή του κατώτερου προς τον ανώτερο χωρίς να εξετάζεται αν έχει δίκιο ή όχι.

Στρέφεται εναντίον της απόφασης. Ενίσταται για αναρμοδιότητα του δικαστηρίου γιατί ήταν αρχιερέυς.

Τούτη η απλή περίεργη ιστορία, κακό κατασκευάσμα της Ιεράς Συνόδου της Ελλάδας, δεν θα έφτανε ποτέ στο τέλος της, όπου κατοπιείται ανελέητα η αλήθεια όταν ο αδικούμενος συνεχίζει να αντιδρά.

Θα μπορούσε κανείς να πει πολλά για αρχιερατικές αυθαιρεσίες, για δικτατορικές αντιλήψεις, για ωμή προσβολή των εκκλησιαστικών κανόνων. Όλα αυτά δεν ανήκουν στην προκείμενη έρευνα.

Όταν ανέβηκε στον αρχιεπισκοπικό θρόνο ο Σπυρίδων, μία από τις ηγετικές προσωπικότητες της Ιεραρχίας, καλλιέργησε το παλιοημερολογιακό πρόβλημα όχι σαν επίδειξη πυγμής, αλλά με πνεύμα συγκατάβασης και επιείκειας.

Χωρίς να μπούμε σε λεπτομέρειες, πρέπει να πούμε ότι στον Σπυρίδωνα οφείλεται κυρίως η αποκατάσταση της αδικίας στο πρόσωπο του Χριστοφόρου Χατζή.

Συνέπεσε τότε να ξεσπάσει το σκάνδαλο με τη γνωστή δίκη της Μαριάμ με τους μεσαιωνισμούς στο μοναστήρι της Κερατέας.

Τότε ξέσπασε πάλι η τιμιότητα του Χριστοφόρου Χατζή. Του ήταν αδύνατο να υιοθετήσει μία τέτοια κατάσταση αν και αμέτοχος.

Έκανε δημόσια δήλωση ότι παραιτείται των ποιμαντορικών του δικαιωμάτων και διοικητικών του καθηκόντων επί του παλαιοημερολογιακού του ποιμνίου.

Χρειάστηκε να περάσει μία ολόκληρη δεκαετία ώσπου να συγκροτηθεί το αναθεωρητικό δικαστήριο (1953). Εξετάστηκε μεταξύ των άλλων και η αίτηση του Χριστοφόρου Χατζή.

Το δικαστήριο εξαφάνισε την εναντίον του απόφαση και «κατ' οικονομίαν» τον απεκατέστησε σε επισκοπικό θρόνο. Τον θεώρησαν τιτουλάριο, με τίτλο στην ανύπαρκτη Μητρόπολη Καρυουπόλεως.

Το 1956 εκλέγεται Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανής και Κονίτσης.

Το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων του κοινοποίησε το από 24/4/56 Βασιλικό Διάταγμα (Φ.Ε.Κ. τόμος Γ' αρ. 92) «περί εγκαταστάσεως ως Μητροπολίτου Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανής και Κονίτσης». Αριθμ. Πρωτ. 47515-126-4-1956.

ΠΑΥΛΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

«Έχοντες υπ' όψιν τας διατάξεις... Απεφασίσαμεν και διατάσσομεν τον παρά της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος εκλεγέντα ως Μητροπολίτην της άνω χηρευούσης Μητροπόλεως θεοφιλέστατον Επίσκοπον Καρυουπόλεως κυρίον Χριστοφόρον, αναγνωριζόμεν ως τοιούτον και παραγγέλομεν τας εν τω Βασιλείω Αρχαίς, όπως απονέμωσιν αυτώ τας εκ του αξιώματος αυτού απορρεούσας τιμάς».

Ο ακαταμάχητος Ιεράρχης χρειάστηκε να αγωνιστεί επί μία εικοσαετία για να δικαιωθεί.

Όλη τούτη η περίεργη ιστορία δείχνει την άνεση της Ιεραρχίας της Ελλάδος να παρανομεί. Αλλά κι όταν έφτασε το πλήρωμα του χρόνου κι έφτασε η αποκατάσταση, πάλι δεν θέλησε να δει το πράγμα στην ουσία του χρησιμοποιώντας το «κατ' οικονομίαν».

Οπωσδήποτε δεν θα του έδιναν κάποια καλή επισκοπική έδρα οι τότε της Ιεράς Συνόδου. Δεν ανήκε στους πειθαρχικούς, ούτε τον διέκρινε το πνεύμα της υπακοής. Είχε το θάρρος να πιστεύει ότι στην Εκκλησία δεν υπάρχουν άρχοντες και αρχόμενοι. Κι αυτό δεν άρεσε.

Θα μπορούσε να δει κανείς και διαφορετικά την τοποθέτηση του Χριστοφόρου Χατζή στην πιο φτωχή και πιο απόμακρη Μητρόπολη της χώρας. Να πούμε δηλαδή ότι ήταν ο μόνος ικανός να στηρίξει μία Μητρόπολη σε μία περιοχή η οποία είχε καταστραφεί όσο καμία άλλη στη χώρα μας και να κριθεί σαν ομολογία αναγνώρισης της ικανότητάς του και μάλιστα για το καλό της Εκκλησίας.

Η Ήπειρος παλιότερα, ήταν ένα μωσαϊκό λαών. Όταν κάποτε αποκαταστάθηκε και εκεί η ελευθερία, ήταν μία κατεστραμμένη περιοχή που την αποτελείωσαν ο πόλεμος του 1940 και ο αδερφοσκοτωμός που ακολούθησε.

Θλίψη και απόγνωση γνώρισε ο Χριστοφόρος Χατζής όταν ανέλαβε να ποιμάνει αυτή την περιοχή. Το έργο του ήταν ιεραποστολικό. Με τη βαθιά πίστη του στο Θεό και στον άνθρωπο κατόρθωσε και συντελέστηκε το θαύμα. Η Ήπειρος στην πιο κρίσιμη καμπή της ιστορίας της, γνώρισε τον σωτήρα της, ο οποίος την ελευθέρωσε από την πίεση της ανάγκης κατέστηνε δε ικανό τον κόσμο να γίνει υπεύθυνο άτομο, με σκέψη και βούληση.

Κάπου, όπου πρέπει να σταθούμε περισσότερο, ήταν η μόρφωση των νέων. Θετικότατο μέσο θεραπείας ενός τεραστίου κακού. Τόνωσε στους νέους την συνείδηση του αγαθού με βάθρα της αρετής, ατομικής και συλλογικής.

Έδωσε στα χέρια τους από ένα επάγγελμα, που δημιουργούσε σιγουριά στο χάος και στην αβεβαιότητα, ιδρύοντας τεχνικές σχολές.

Σημείωσα πιο πάνω, για τα 70 παιδιά στο ίδρυμα που δεν είχαν στον ήλιο μοίρα και ήταν βέβαιο ότι θα χάνονταν.

Ήταν ένας θαυμάσιος λειτουργός του Υψίστου, καλός Ιεροκήρυκας και ελεήμων. Είχε όμως και άλλα οράματα ο Χριστοφόρος, που σαν δρομοδείχτες τον οδήγησαν στο «δέον γενέσθαι» για τον άνθρωπο. Θα έλεγα ότι αν κάποιος αξίζει κάτι, το αξίζουν γιατί τους βαραίνει η ευθύνη γιατί δεν είναι ο ένας, αλλά ένας ανάμεσα στους πολλούς.

Η ζωή του υπήρξε ένας δρόμος μετ' εμποδίων και όταν ακόμα αποκαταστάθηκε ο Χριστοφόρος Χατζής κατόρθωσε ένα άθλημα σ' έναν θρυμματισμένο κόσμο. Η στάση που τήρησε ήταν κατανόηση, ψυχραιμία, άμυνα και επίθεση.

Κόνιτσα

Με Βασιλικό Διάταγμα από 24/4/1956, ο Χριστοφόρος Χατζής εγκαθίσταται Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως Παγωνιανής και Κονίτσης. Με σχετικό έγγραφο του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων εγκαθίσταται στην έδρα της Μητρόπολης η οποία ήταν από χρόνια χηρεύουσα εξαιτίας της μετάθεσης του Δημητρίου Ευθυμίου, του από Λευκάδος και Ιθάκης (1956) στην Μητρόπολη Ιωαννίνων.

Έδρα της Μητρόπολης ήταν το Δελβινάκι. Υπήρξε όμως το πρόβλημα της συγκοινωνίας με το απομακρυσμένο χωριό γι' αυτό και έμενε στην Κόνιτσα ο Μητροπολίτης ο οποίος έκανε συχνές επισκέψεις στο Δελβινάκι.

Είχαν από ημέρες πριν εγκατασταθεί στην Κόνιτσα οι αδερφές του Σοφία Σβολάκη και η Παρασκευή ύστερα από κοπιαστικό ταξίδι για να δημιουργήσουν προϋποθέσεις διαβίωσης, αφού το οίκημα της Μητρόπολης ήταν ερείπιο και ακατοίκητο ύστερα από τόσους που πέρασαν από εκεί.

Στο Κ.Α.Π.Η. Κόνιτσας συνάντησα τον Θωμά Γαζόνα, ο οποίος είχε εργαστεί σαν οικοδόμος για να καταστεί κατοικήσιμο το κτίριο της Μητροπόλης.

«Είχαν περάσει από εκεί Ιταλοί, Γερμανοί, αντάρτες και το είχαν κάνει παράγκα του Καραγκιόζη. Δούλεψα στα κεραμίδια που άφηναν κι έπεφτε μέσα η βροχή. Το μαζέψαμε. Τι μάζεμα; Μόνο μπαλώματα και τρύπες μαζέψαμε. Όλα πρόχειρα. «Άρπα – κόλλα», που λέμε. Ανάθεμά με που έκανε αυτό για σπίτι του Δεσπότη. Αν πεις για τα κουφώματα; Ντροπή. Ντροπή σου λέω». Δυσκολεύομαι να πιστέψω εάν θα δεχόταν να εγκατασταθεί άλλος Μητροπολίτης υπ' αυτούς τους όρους.

Είχαν φέρει μαζί τους τα απαραίτητα: ρουχισμό, τα βιβλία του Δεσπότη και ό,τι άλλο μπορούσαν για μία στοιχειώδη διαβίωση. Βρέθηκαν σ' ένα άδειο σπίτι. Δεν το είχαν φανταστεί. Γι' αυτό τους έλειψαν πολλά. Αρκετά τα δανείστηκαν. Μία σκούπα, κουταλοπίρουνα και λίγα πιάτα. Όσο για θέρμανση, ευτυχώς που είχαν μπροστά τους καλοκαίρι και πρόφτασαν να καλύψουν αυτή τη βασική ανάγκη σ' έναν τόπο που είναι βαρύτερος ο χειμώνας. Ο νέος Μητροπολίτης ήξερε πού πήγαινε. Εκεί τον έταξε ο Θεός. Μπορούσαμε να πούμε: η Γερα Σύνοδος. Ανεξάρτητα απ' αυτό, σημασία έχει η ατομική του προαίρεση. Κάθε ηθικό έργο, ως κατόρθωμα, είναι μία νίκη. Είναι η επίγνωση του χρέους. Εδώ, έχουμε να κάνουμε με ένα σταθερό πρόγραμμα ζωής. Επομένως, η ηθική έφεση, από ορισμένη άποψη, είναι αρετή που έχει μέσα της αγιότητα. Είναι η ίδια αγιότητα.

Ήταν μία ηλιόλουστη ημέρα του Μαΐου 1956 όταν έφτασε ο νέος Μητροπολίτης στην έδρα του.

Κονιτσιώτες με τους οποίους μιλήσαμε, μας περιέγραψαν αυτή την ημέρα.

«Περιμέναμε τον Δεσπότη. Είχαμε κατέβει όλη η πόλη στην είσοδο, μέχρι το γεφύρι. Ο Δήμαρχος με το Δημοτικό Συμβούλιο, ο στρατιωτικός Διοικητής με τιμητικό άγημα, οι παπάδες των χωριών όσοι είχαν απομείνει. Οι καμπάνες χτυπούσαν σαν σε δοξολογία. Φάνηκε ένα μικρό αυτοκίνητο. Ο οδηγός, ο Δεσπότης κι ένας άλλος πριν από τη γέφυρα. Κατέβηκε, έκανε το σταυρό του, γονάτισε και φίλησε το χώμα. Τι ήταν τούτο μωρέ! Όλοι δεν κρατούσαμε τα δάκρυα. Θεός ήταν; Άνθρωπος ήταν; Τον χαιρέτισαν οι επίσημοι φιλώντας του το χέρι και ξεκίνησε η συνοδεία για την Εκκλησία. Στο δρόμο ψέλνανε όλοι μαζί την «Υπερμάχο στρατηγό τα νικητήρια» κι όταν φτάσαμε στην Εκκλησία ψάλλαμε τον εθνικό ύμνο. Ήτανε να σου ξεκολλάει το πετσό».

Το μητροπολιτικό μέγαρο της Κόνιτσας

Ακολούθησε δοξολογία μέσα στο ναό. Έβγαλε λόγο ο Δεσπότης κι αφού ευχαρίστησε για τη θερμή υποδοχή που του έγινε, είπε περίπου τούτα όπως τα θυμούνται οι φίλοι μας:

«Θα σναλώσω τον εαυτό μου για να αποκτήσει η Μητρόπολή μας τη θέση που της αρμόζει για την αποκατάσταση της θρησκευτικής της αποστολής ως μίας των αρχαιότερων Μητροπόλεων της χώρας αλλά και δια την ηθικήν στερέωσιν των ψυχών του ποιμνίου μου, η οποία υπέστει τόσα δεινά εξαιτίας της ανωμάλου καταστάσεως».

Από τα πρώτα του λόγια φάνηκε καθαρά ο διπλός σκοπός της αποστολής του Ιεράρχη.

Το βράδυ παρέθεσε δείπνο ο Δήμος Κόνιτσας προς τιμή του νέου Μητροπολίτη. Έγιναν οι πρώτες γνωριμίες και κάποια πρώτη ενημέρωση για ζητήματα γενικότερου ενδιαφέροντος.

Από την πρώτη στιγμή, είχε εντυπωσιάσει τους πάντες ο Μητροπολίτης:

Αυτός ο άνθρωπος, όπως τον έβλεπες, σου προξενούσε θαυμασμό. Το πρόσωπό του ήταν σαν ζωντανού αγίου. Όλοι λέγαμε ότι μας τον έστειλε ο Θεός. Το πρόσωπό του είχε μία γλυκάδα. Μιλούσε μέσα στην καρδιά μας. Μας σκλάβωνε. Τρέχαμε στην εκκλησία να τον ακούσουμε. Μιλούσε απλά. Τον καταλάβαινες. Είχε μπει μέσα στην καρδιά μας».

Από την επόμενη της εγκατάστασής του άρχισε η ενημερωτική εργασία. Ο ναός άλλαξε όψη. Ο νεωκόρος Κώστας Τζιάλας και οι ψαλτάδες έπιασαν δουλειά. Την Κυριακή που ακολούθησε άστραφταν όλα στο ναό.

Έξερε από το νοικοκυριό του σπιτιού του, την καθαριότητα και το καθετί στη θέση του. Ένας λόγος παραπάνω όμως όταν πρόκειται για έναν χώρο που προσευχόμαστε στο Θεό. Κι ακόμα περισσότερο, όταν αυτός που τον φροντίζει είναι άνθρωπος του Θεού.

Οφείλω να μνημονεύσω τον νεωκόρο του μητροπολιτικού ναού Αγίου Νικολάου, Κώστα Τζιάλα. Είμαστε με τον Γιάννη Καλομενίδη στο σπίτι της Ελευθερίας Μαργαρίτη και μιλούσαμε για τον Δεσπότη. Εκτός από άλλα που είπαμε, μένει να σημειώσουμε εδώ ότι ο νεωκόρος έγινε άλλος άνθρωπος όταν είδε τον Χριστοφόρο. Η νύφη του η Ειρήνη μας είπε ότι, ο πεθερός της είπε ότι ήρθε ένας άγιος στην Κόνιτσα. Βέβαια τον κατάλαβε από την πρώτη στιγμή ο Δεσπότης, και τον έκανε δεξί χέρι. Με τέτοιες, απλές λύσεις απέτελεσε μέγα έργο.

«Ὁ Θεὸς ὑπέσχετο κληροδοτήσει τοσοῦτον πλοῦτον καὶ τοσοῦτον σπῆρμα ευχμενερωμένης ἀσπασίας, ἵνα ἡ ἀρχὴ γρηγορή. Ἐν τῇ οὐρανίᾳ τῆς δημιουργίας του ἐμπέσωσεν εἰς εὐκαρδίαν ὁ ἀνὴρ τῆς εὐτυχίας τῆς ἀνθρωπότητος, εἰς τὴν ἀνδραποσσε βραχίονα τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας, δύνασκει ἰσχυρῶς τὴν βίβλον αὐτὴν καὶ γὰρ ἔρη ἐν αὐτῇ τὸ ποδότημένον φως.»

† † † Μητροπολίτης Ἐρμούπολης
Χριστοφόρος
Ἐστ' ἐγκαρδίῳν ἑξῆς καὶ ἔχαι

Αυτόγραφο του δεσπότη σε κάθε βιβλίο αγίας γραφής, που χάριζε σε όσους ιερουργούσε στον γάμο τους.

Ο Χριστοφόρος στην Μητρόπολη Κόνιτσας, υπήρξε οικοδόμος και αναμορφωτής. Ήξερε να αμείβει τους βοηθούς του, όχι με υλικά μέσα, αλλά με προσφορές ψυχής: χοροστάτησε στο γάμο του γιου του νεωκόρου με την Ειρήνη, στο μητροπολιτικό ναό και έδωσε πανηγυρικό χαρακτήρα στην τελετή. Ας ακούσουμε την Ειρήνη: «Πολύ καλός άνθρωπος. Και όλη η οικογένεια. Οι αδερφές του. Επί των ημερών του ξεκίνησε το έθιμο του Πάσχα να πηγαίνουμε στο σπίτι του, να του ευχόμαστε χρόνια πολλά, να μας δίνει από ένα κόκκινο αυγό και να μας φιλάει όλους στα μάγουλα, λες και είμαστε παιδιά του. Την ημέρα του γάμου μας, μάς έδωσε την καινή Διαθήκη με τις ευχές του, που έγραφε μπροστά με το χέρι του και υπογραφή ωραιότατα λόγια. Την φυλάω στα εικονίσματα να την έχουν τα παιδιά μου και να την δώσουν στα παιδιά τους».

Το μοναστήρι της Παναγίας

Α! Εκκλησιαστικά

Το πρώτο μέλημα ήταν να νοικοκυρευτεί ο ναός. Έγιναν παρεμβάσεις, ρυθμίσεις και αναπληρώσεις κενών σε πράγματα και υπηρεσίες.

Μεγάλο πρόβλημα παρουσίαζε η περιφέρεια η οποία στερείτο από παπάδες. Μέχρι τότε, έτρεχαν να βρουν έναν παπά να κάνει την κηδεία του πεθαμένου. Έτρεχαν κατατρομαγμένοι να τον βρουν για να μην τον έθαβαν αδιάβαστο.

Από την άλλη πλευρά δεν υπήρχαν εκκλησίες κι όσες υπήρχαν είχαν χάσει τη στέγη τους και είχαν μισοπέσει.

Θα μπορούσε να χειροτονήσει παπά όποιος ήθελε, για να καλύψει τα κενά, όσο γινόταν γρηγορότερα.

Δεν ακολούθησε αυτό το δρόμο. Ήταν αυστηρότατος στις επιλογές του. Έπρεπε να πειστεί ο ίδιος ότι ήταν άνθρωπος του Θεού, με κέφι να υπηρετήσει την Εκκλησία αλλά και να είναι άτομο που το είχε μέσα του να προσφέρει τον εαυτό του για το καλό και την προκοπή του χωριού. Στην Κόνιτσα και αλλού, όπου πήγαμε μας έλεγαν ότι τα ήθελε όλα τέλεια, πολύ δε περισσότερο έναν παπά.

Στη δεύτερη επίσκεψή μας στην Κόνιτσα, συναντήσαμε στο δρόμο έναν ιερέα. Ήταν ο παπα-Χρήστος Οικονόμου. Τον χαιρετήσαμε

Ο παπα - Χρήστος Οικονόμου με τον συγγραφέα

και του ζητήσαμε να μας πει αν είχε γνωρίσει τον Μητροπολίτη Χριστοφόρο Χατζή.

Το μαγνητόφωνο κατέγραψε αυτά που ακολουθούν:

Λέγοντας του τον σκοπό μας. Χαμογέλασε: «Με χειροτόνησε το 1965 στην Αγία Αικατερίνη στα Κάτω Πετράλωνα στην Αθήνα και με ετοποθέτησε ευθύς αμέσως στην Κάτω Κόνιτσα. Ήμουν κάθε μέρα στα πόδια του. Ήταν καλός Μητροπολίτης και στα καθήκοντά του και σε όλα. Τον αγαπούσε ο κόσμος. Ήταν λόγιος, πολύ μορφωμένος, ωραίος στις ομιλίες του και καλλίφωνος. Τα ήθελε όλα να γίνονται κατά τάξη. Βοηθούσε τους πάντας». «Εμένα με χειροτόνησε ο Μητροπολίτης Χριστοφόρος. Ήταν επιφυλακτικός. Ήθελε το τέλειο. Ο καθηγητής Θεολογίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Χρήστου, ο οποίος ήταν και Υπουργός Βορείου Ελλάδος, του έγραψε: υπέρ εμού. Ήταν τελειομανής». Έλεγε: «κακοπαντρεύτηκα στην Κόνιτσα. Πρέπει να προσέχω». «Η Μητρόπολη είναι η μικρότερη της Ελλάδος, όποιος όμως πήγαινε στον Επίσκοπο δεν έφευγε χωρίς να ικανοποιηθούν οι ανάγκες του».

«Ήμουν παρών την ημέρα που έφυγε. Φορτώθηκαν τα πράγματά του σε φορτηγό. Έφυγε δυσαρεστημένος γιατί δεν ενέκρινε τον νόμο. Θεωρούσε ότι ο επίσκοπος πρέπει να πεθάνει στην έδρα του. Ξαναήρθε όταν τον φιλοξένησε ο Σεβαστιανός. Έμεινε λίγες ημέρες. Του απένειμε όλες τις τιμές ο νεότερος Μητροπολίτης και του είπε: 'Να μείνεις εδώ. Εσύ είσαι ο πρώτος, εγώ θα είμαι βοηθός σου'. Δεν ξαναήρθε άλλη φορά».

Δεν χρειάζονται πολλά για να καταλάβουμε την κατάσταση που επικρατούσε όταν έφτασε στην Κόνιτσα ο Χριστοφόρος. Όταν δεν υπήρχε πουθενά ράσο. Γιατί το είχαν βγάλει όσοι επέζησαν, είχαν κόψει τα γένια, γιατί μόνο μ' αυτό τον τρόπο μπορούσαν να μην περάσουν από το μαχαίρι των κάθε τόσο αντίχριστων επιδρομέων.

Δεν είναι λοιπόν να απορεί κανείς όταν δεν υπήρχε παπάς να ευλογήσει τον γάμο και να θάψει τον πεθαμένο. Από την άλλη πλευρά όμως, έχουμε να κάνουμε με μία θρησκευτική συνείδηση κατ' εξοχήν αδιάλλακτη και αμείλικτη. Ο ηθικός άνθρωπος έχει την αδιαλλαξία. Μένει ακλόνητος και ανένδοτος. Αν δούμε τον Χριστοφόρο εντελώς θρησκευτικά έστω και από τη φιλοσοφική σκοπιά, είναι δύσκολο να δώσουμε σαφείς απαντήσεις. Γιατί υπάρχει και ένα άλλο στοιχείο που συνυφαίνεται με το θρησκευτικό. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η θρησκεία, ένας βαθύς και μεγάλος κόλπος, χωράει μέσα του, όλη τη ζωή του ανθρώπου, την εξωτερική και την εσωτερική, την ατομική και τη συλλογική. Μέσα σ' αυτό το καθεστώς μπορούμε να εικάσουμε ότι έζησε και έδρασε ο Χριστοφόρος.

Σχετικά με την αποκατάσταση των ναών στην περιφέρεια ας αφήσουμε τον Χρήστο Θανάσουλα που ήταν πάντα κοντά του να μας τα πει όπως τα έζησε: «Στα χωριά που πήγαινε του έλεγαν: "Δεσπότη, δεν έχουμε εκκλησία. Θέλουμε να μας δώσεις λεφτά". Χαμογελούσε: «Έχετε λεφτά. Δε μου λες εσύ, πόσα πρόβατα έχεις;» "Πεντακόσια", απάντησε. Τους ρώτησε όλους με τη σειρά. Όλοι είχαν κοπάδια. «Κάντε μία ομάδα. Μαζέψτε τενεκέδες τυρί, λάδι, μαλλιά και γριές προβατίνες. Οικόπεδο, δόξα τω Θεώ υπάρχει. Κουβαλήστε πέτρες. Προσωπική εργασία δική σας. Τους μαστόρους τους βάζω εγώ. Έχετε, βρε, πατριώτες στο εξωτερικό. Ελάτε στη Μητρόπολη. Θα βάλω τον πρωτοσύγκελο να τους γράψει». Ότι ανάγκες είχε δεν ζητούσε από το κράτος. Είχε αυτό τον πρακτικό τρόπο και έδινε λύσεις. Καθόταν παρέα με τους χωριάτες. Όπου πήγαινε γέμιζε η πλατεία και τους μιλούσε σαν χωριάτης. Είχε άμεση επαφή με τον κόσμο. Καθόταν σε ένα σκαμνί και τους μιλούσε όχι σαν ιεροκήρυκα αλλά σαν απλός άνθρωπος: «Το κράτος δεν έχει τη δύναμη να μας βοηθήσει. Όχι να λέμε: "Βοήθα Παναγιά μου" και να δένουμε τα χέρια. Μόνον αν κουνήσουμε τα χέρια μας θα έρθει κοντά μας η Παναγιά. Θα έρθω μετά από μερικές ημέρες. Θα έχετε κάνει ό,τι είπαμε. Να είσαστε έτοιμοι να βάλουμε μπρος την εκκλησία. Και οι γυναίκες από κοντά».

Τι να προσθέσει κανείς;

Ο Χριστοφόρος αντιμετώπιζε ανθρώπους που είχαν φτάσει στο αδιέξοδο. Εθισμένος από την αγωγή του σπιτιού του, του σχολείου, της κοινωνίας, εκείνων που είχε υποστεί, ήξερε πολύ καλά ότι, στην Ήπειρο έπρεπε να ξεχαστούν όλα όσα έγιναν και να ξαναρχίσει μία πορεία με νέα αφετηρία, αλλά με κάποια προσοχή, και αυστηρότερο έλεγχο των κινήσεων. Κατόρθωσε, με απλό τρόπο, με το να κάθεται κατάχαμα, να κουβεντιάζει σαν ίσος προς ίσο. Με το να δίνει πρακτικούς τρόπους λύσης των προβλημάτων πάει να πει ότι οδήγησε στο σίγουρο, στο να κατακτηθεί η υπέρβαση της ατέλειας.

Ο Χριστοφόρος στην Ήπειρο οικοδόμησε προσωπικότητες που επθύμησαν έναν νέο κόσμο με σημασία και αξίες. Από εκεί και πέρα οικοδομήθηκαν εκκλησίες και μονές με ευκολότατο τρόπο.

Σαφή εικόνα του έργου του αδάμαστου Ιεράρχη, δίνουν οι αριθμοί «οίτινες ουδεμίαν χρείαν μαρτύρων έχουσιν».

Από το περιοδικό ΚΟΝΙΤΣΑ της εποχής του αντιγράφω:

«... Τον θρόνον κατέχει ο Μητροπολίτης Χριστοφόρος, δράσιν ου την τυχαίαν αναπτύσσωσιν εις την επαρχίαν του. Η Μητρόπολις περιλαμβάνει:

Περί τους 130 ναούς και 350 εξωκκλήσια. Λειτουργούν κατηχητικά σχολεία, γενικόν φιλόπτωχον ταμείον και εθνικά οικοτροφεία εις Κόνιτσαν και Πωγωνιανήν. Μοναί εν ενεργεία: Κοίμησις της Θεοτόκου Μακραλέξη (ΙΒ' αιών), Κοίμησις Θεοτόκου Μολυμβδοσκέπαστου (ΙΓ' αιών) και Γενέσιον Θεοτόκου Μολίτσης Κονίτσης (ΙΒ' αιών)». Αν λάβουμε υπ' όψιν μας ότι τίποτα σχεδόν δεν είχε μείνει όρθιο στην περιοχή οι αριθμοί είναι εντυπωσιακοί.

Είχε αποφασίσει να κατασκευάσει ναό στην Κόνιτσα εις μνήμη του Κοσμά του Αιτωλού, που, θα έλεγε κανείς του έμοιαζε πολύ. Εξασφάλισε οικόπεδο από τον φίλο του τον Δήμαρχο κ. Ρούσσο ο οποίος τον βοήθουσε παντού και είχε φτάσει στο σημείο να αρχίσουν οι οικοδομικές εργασίες. Είχε αντιρρήσεις όμως το όριο ηλικίας των αρχιερέων που ίσχυε τότε, για να συνεχίσει το έργο ο διάδοχός του Σεβαστιανός ο οποίος θεωρείται από τους Κονιτσιώτες αυτός που έφτιαξε το Ναό.

Πάντοτε, τα θεμελιακά σημεία είναι αφανή. Φαίνονται μόνο τα θεατά. Τα εξέχοντα. Αν και έχουν για βάσεις τις απαραίτητες προϋποθέσεις για να δημιουργηθεί κάτι. Επισκιάζονται όμως και δεν γίνεται ουδείς λόγος γι' αυτά.

Λεπτομέρειες, θα μου πει κάποιος. Εάν αυτές οι λεπτομέρειες αποτελούν ουσία, τότε δεν γίνεται τίποτε χωρίς αυτές.

Γιατί, πιστεύω σοβαρά ότι δεν θα είχε σήμερα η Κόνιτσα ναό στον Άγιο Κοσμά τον Αιτωλό, γιατί ο Σεβαστιανός ζούσε και ανέπνεε με το όνειρο της Βορείου Ηπείρου.

Ο Ιερός Ναός του Αγίου Κοσμά στο κέντρο της Κόνιτσας

Ο Χριστοφόρος πήρε μαζί του φεύγοντας από την Κόνιτσα την επιθυμία του για τον Κοσμά τον Αιτωλό και σκέφτηκε να τον τοποθετήσει στο ίδιο του το πατρικό σπίτι. Ίσως να μην άρεσαν οι μετά θάνατον τιμές στον ίδιο τον Κοσμά Αιτωλό.

Παρά τον μονολεκτικό τρόπο με τον οποίο παρουσιάζει το περιοδικό το μέγεθος του εκκλησιαστικού κατορθώματος, οι αριθμοί αποδεικνύουν ότι είχε συντελεστεί πραγματικό θαύμα. Γιατί δεν είναι μικρό πράγμα να σηκώσεις από τα θεμέλια 130 ναούς και 350 ξωκλήσια και μάλιστα χωρίς βοήθεια από πουθενά. Μας τα είπαν αυτόπτες μάρτυρες: «Κουβαλήστε πέτρες. Εγώ θα φέρω μαστόρους. Θα μας βοηθήσει κι ο Θεός».

Τι να πρωτοπεί κανείς για τα φιλόπρωχα ταμεία, τα κατηχητικά σχολεία, τα οικοτροφεία;

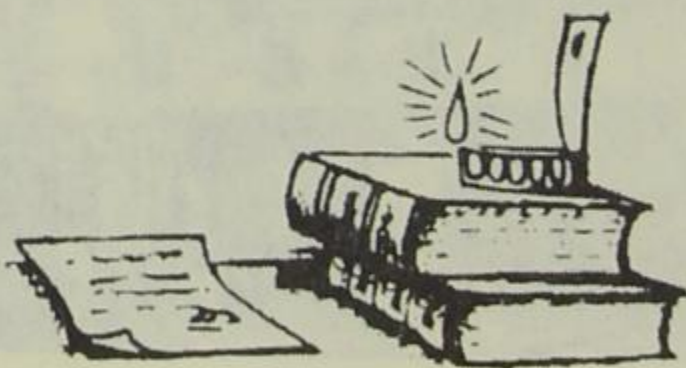
Ας αφήσουμε όμως να συνεχίσουν να μιλούν οι αριθμοί:

Με έγγραφη αναφορά του προς την Ιερά Σύνοδο παρουσιάζει τις καταστροφές που υπέστη η περιφέρειά του εξαιτίας του πολέμου 1940-41 και του αδερφοσκοτωμού 1947-1949 παρουσιάζει την εικόνα όπως την βρήκε.

Το 1940 η επαρχία Πωγωνίου αριθμούσε 15.051 κατοίκους. Το 1949 η ίδια επαρχία αριθμούσε 13.915 κατοίκους. Ο ίδιος γράφει προς την Ιερά Σύνοδο:

«Ήδη, με τη σημερινήν ολέθριαν επιδημίαν της αστυφιλίας είναι ζήτημα εάν, ο πληθυσμός των περιοχών Κονίτσης και Πωγωνίου υπερβαίνει τας 22.000 κατοίκων (έτος 1958)».

Ο ακαταμάχητος αυτός Ιεράρχης όχι μόνο αποκατέστησε τους καταστραμένους ναούς αλλά έχτισε ακόμα 71, έτσι ώστε να έχει τον ναό του και το πιο απομακρυσμένο χωριουδάκι.

Ο Δεσπότης δέχεται να υιοθετήσει ο αμερικάνος Αλβίν Βέομπεκ τον Γιάννη Δεσποτόπουλο. Σήμερα βρίσκεται πλούσιος στην Αμερική. (6-5-1964)

Β! Αναμορφωτής ψυχών τε και σωμάτων

Ο Χριστοφόρος Χατζής, σαν Μητροπολίτης Κόνιτσας, ήταν στραμμένος προς δύο κατευθύνσεις τις οποίες αντιμετώπισε εξίσου με επιτυχία. Ήταν ποιμενάρχης και κοινωνικός εργάτης. Κινείται με δύο σκοπούς αρμονικά δεμένους και εξίσου σημαντικούς.

Βρέθηκε στην Ήπειρο σε μία εποχή σύγκρουσης η οποία είχε ερειπώσει τα πάντα. Και τους ανθρώπους. Ο αδερφός έβλεπε εχθρό τον αδερφό παραδαρμένος και τυφλός από πολιτικό πάθος. Εκεί ψηλά, στην Ήπειρο, σκότωσαν και σκοτώθηκαν άνθρωποι. Όσοι πρόφτασαν κι έφυγαν βρήκαν ψυχρό καταφύγιο στην Ρουμανία και στην Τασκένδη της Ρωσίας. Περιφρονημένοι και πένητες δούλευαν για μία μπουκιά ψωμί. Εκεί στην Ήπειρο έκαψαν και ισοπέδωσαν τα πάντα. Δεν έμεινε λίθος επί λίθου. Έσταζαν αίμα σε καρδιές όσων επέζησαν. Καταστροφή, χαλάσματα παντού. Περπατούσε η απελπισία να βρει κάπου προστασία. Να βρει ίχνος ελπίδας.

Στα 1956 έφτασε στον ρημαγμένο τόπο ο Χριστοφόρος Χατζής σαν Μητροπολίτης. Άπλωσε το μήνυμα της αγάπης προς τον άνθρωπο. Τον

συμπόνεσε. Του συμπαραστάθηκε. Προσπάθησε να τον στερεώσει.

Έλεσε στο έργο του με πίστη και πείσμα. Είχε διδαχθεί πολλά από την υπεροψία και την αυθαιρεσία των ισχυρών της Εκκλησίας. Είχε μάθει να είναι πολεμιστής για την εδραίωση του καλού. Οι κλονισμένες ψυχές διψούσαν για κάτι ανθρώπινο.

Ο Χριστοφόρος Χατζής σαν Μητροπολίτης της περιοχής Κόνιτσας υπήρξε κατευθύνουσα πνοή που δημιουργούσε θέληση, που η θέληση γινόταν πράξη – έργο. Βεβαιότητα νέας ζωής.

Ήταν ένας άνθρωπος - πρότυπο αρετής.

Η ζωή και το όλο έργο του Χριστοφόρου Χατζή είναι ενυφασμένη και στρατευμένη με τη μεγάλη υπόθεση της ζωής και γεμάτη ευθύνες και πόθος τελειότητας. Σημειώνει μεγάλες και δύσκολες νίκες. Αισθάνεται υπεύθυνος άνθρωπος. Έχει συνείδηση του τι πράττει. Πού οδηγούν οι πράξεις του και τι αποτέλεσμα έχουν. Ο Χριστοφόρος έβαλε το Θεό μέσα του, όπως μπήκε κι αυτός μέσα στο Θεό.

Δεν διέθετε μεταφορικό μέσο για τις μετακινήσεις του, ούτε απέκτησε ποτέ όσο ήταν Μητροπολίτης.

Ο κλητήρας της Μητρόπολης διατηρούσε Ι.Χ. αυτοκίνητο. Εντούτοις ήταν πανταχού παρών στα ορεινά χωριά της περιοχής με δανεισμένο στρατιωτικό ημιφορτηγό.

Έπρεπε να βρεθεί στα χωριά για να αντιμετωπίσει κατά πρόσωπο τις ανάγκες των αστέγων. Έπρεπε να εντοπίσει τα ορφανά παιδιά, να τα συμμαζέψει και να τους δώσει προστασία στέγης και τροφής, αλλά κι ένα επάγγελμα στα χέρια για να μπορούν ν' αντιμετωπίσουν τη ζωή.

Ο τόνος της διδαχής και η ανάγκη της ηθικής στερέωσης ήταν δυνάμεις γεμάτες αισιοδοξία. Ήξερε ο Μητροπολίτης Κόνιτσας να τις εμφυτεύει στις κλονισμένες ψυχές.

Έκανε το σταυρό του, σήκωνε ψηλά τα χέρια και φώναζε: «Κουράγιο αδελφοί. Ο Θεός απλώνει το χέρι του». Άκουγαν και θαύμαζαν οι πονεμένοι. Τώρα έβλεπαν ότι δεν χάθηκαν όλα.

Ήταν τότε 64 χρόνων.

Διδάσκοντας το Ευαγγέλιο, στρεφόταν περισσότερο στους νόμους της αρετής. Το αγράμματο ακροατήριο των πιστών κοινωνούσε των αχράντων μυστηρίων του απλού κατανοητού λόγου.

Ο Χριστοφόρος Χατζής υπήρξε ο μέγας πιστός του Θεού και μαζί ο αδάμαστος μαχητής υπέρ του ανθρώπου.

Μία εξέχουσα φυσιογνωμία. Ένας διαπρεπής Θεολόγος και φλογερός φιλόπατρις.

Η πορεία στα εκκλησιαστικά πράγματα και η κοινωνική του δραστηριότητα ανέδειξαν έναν αγωνιστή μεγέθους εναντίον της κάθε μικρόψυχης αντίληψης. Έναν φωτισμένο εργάτη που ανάλωσε εαυτόν για την αποκατάσταση ψυχών και σωμάτων σε μία περιοχή εντελώς κατεστραμμένη.

Έκανα πολλές συζητήσεις στην Κόνιτσα και στα γύρω χωριά ρωτώντας για τον Μητροπολίτη Κόνιτσας Χριστοφόρο Χατζή με σημαντικούς και ασήμαντους. Όσοι τον θυμούνταν είχαν κάτι να μου πουν.

Μερικοί μιλούσαν για Άγιο άνθρωπο. Άλλοι: «ήταν καλός άνθρωπος» και ουδέν πέραν τούτου. Αντίθετα, ο Μητροπολίτης Σεβαστιανός υπήρξε, για την περιοχή της Κόνιτσας, η μεγαλύτερη και σπουδαιότερη προσωπικότητα που γνώρισε ποτέ η Ήπειρος.

Έχουν περάσει βέβαια αρκετά χρόνια από τότε που ήταν Μητροπολίτης ο Χριστοφόρος Χατζής και μπορεί να ξεχάστηκε. Αναφερόμενος σ' αυτούς που τον γνώρισαν, παρατήρησα ότι οικείους τους εξακολουθούν να επηρεάζονται από την πολιτική τους τοποθέτηση. Να μη νομιστεί ότι ήταν τοποθετημένος πολιτικά ο Χριστοφόρος Χατζής. Έφτανε όμως, το ότι δεν ήταν φανερά πολέμιος εναντίον της μίας παράταξης για να θεωρηθεί ότι ανήκε σ' αυτούς.

Αντίθετα, ο Μητροπολίτης Σεβαστιανός στάθηκε υπέρμαχος του βορειοηπειρωτικού αγώνα, αρθρογραφούσε και κυκλοφορούσε πύρινα φυλλάδια τα οποία ερέθιζαν έναν κόσμο ο οποίος είχε υποστεί δεινά από την παράταξη εναντίον της οποίας είχε στραφεί με πάθος ο Σεβαστιανός.

Έχω προσωπική αντίληψη: κατά την πρώτη μου επίσκεψη στην Κόνιτσα, το πρώτο που έκανα ήταν να γίνω δεκτός στο Μητροπολιτικό Μέγαρο από τον Μητροπολίτη Σεβαστιανό.

Σημείωσα και πιο πάνω ότι μιλούσε κάπως ψυχρά για τον Χριστοφόρο Χατζή. Αντίθετα, καταναλώθηκε όλος ο χρόνος της επίσκεψής μου, σε μονόλογο υπέρ του βορειοηπειρωτικού αγώνα. Με εφοδίασε δε, με σειρά φυλλαδίων να τα διανείμω.

Το «λάθος» του Χριστοφόρου Χατζή ήταν ότι έμεινε εντελώς έξω από την πολιτική διαμάχη η οποία τότε ήταν σε έξαρση. Τότε έπρεπε οπωσδήποτε να ανήκεις κάπου. Αν δεν συνέβαινε αυτό, ήσουν ύποπτος από την κρατούσα κατάσταση. Θεωρείται βέβαια, μικρόψυχη αντίληψη αυτό, ωστόσο όμως, δημιουργεί κάποιο κλίμα κυρίως από τους περισσότερους φανατικούς, οι οποίοι φτάνουν στο σημείο να επικαλούνται και αφελείς ισχυρισμούς.

Αγγελική Παπανικολάου το γένος Πορφυρίου

Κουβεντιάζαμε στο σπίτι της Αγγελικής Παπανικολάου στον πλούσιο ανθόκηπο του σπιτιού της για το Χριστοφόρο Χατζή: «Καλός άνθρωπος. Δεν έκανε όμως καλή λειτουργία, γιατί έλεγε όλα τα γράμματα, κουραζόταν ο κόσμος κι έφευγε». Κι ένα ακόμα από την ίδια: «Στην Ανάσταση, μοίραζε ο Δεσπότης από ένα κόκκινο αυγό στους εκκλησιαζόμενους. Στους αξιωματικούς του Στρατού έδινε δύο τυλιγμένα ωραία-ωραία. Αυτό δεν είναι σωστό». Κατά τα άλλα και κατά τις απόψεις πάντα της κυράς-Αγγελικής: «Ήταν αριστοκράτης. Ένωσε ζευγάρια που ήταν σε διάλυση. Καλλίφωνος».

Ήταν ηγετική προσωπικότητα ο Δεσπότης της Κονίτσης κύριος Χριστοφόρος Χατζής.

Μοιράστηκε με τους στρατιώτες στην εκστρατεία στην Μ. Ασία όλες τις δυσκολίες, μένοντας κοντά τους, τόσο σαν ιεροκήρυκας όσο και σαν συμπολεμιστής.

Δεν ξέρουμε πότε περιεβλήθη το ιερατικό σχήμα: τον βρίσκουμε λοχαγό του στρατού στην Μ. Ασία και κατόπιν Ταγματάρχη.

Τοποθετήθηκε καθηγητής σε Γυμνάσιο Πειραιώς και αρχιμανδρίτης ορίστηκε ιεροκήρυκας στην Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων.

Ήταν από τα πρόσωπα που δεν περνούσαν απαρατήρητα. Η προσωπική του ακτινοβολία και ο ευθύς χαρακτήρας του, απέσπασαν τον γενικό σεβασμό από τα ανώτατα στελέχη της πολιτικής και κοινωνικής ιεραρχίας στην πρωτεύουσα.

Ήταν ένα εφόδιο που το πήρε μαζί του στην Κόνιτσα και το χρησιμοποίησε σαν εργαλείο προκειμένου να επιτύχει στο κοινωνικό του έργο. Χρησιμοποιεί όλες τις γνωριμίες του από το κέντρο, διατηρεί συχνή επαφή με πρόσωπα τα οποία κατανοούν την σπουδαιότητα ενός ιεραποστολικού έργου και σπεύδουν να τον βοηθήσουν σε ό,τι ζητήσει από τα σημαντικά μέχρι τα ασήμαντα. Γιατί, όσο κι αν μας φαίνεται ασήμαντο το να δώσουμε καραμέλες, ή μία σοκολάτα σε ένα μικρό παιδί, είναι αρκετά σπουδαίο όχι τόσο σαν υλική προσφορά, αλλά κυρίως σαν χειρονομία ζεστής καρδιάς προς μία άλλη, που αισθανόταν αυτή την εποχή ερημιά γύρω της.

Ο πρακτικός αυτός χαρισματικός άνθρωπος, που δεν μεγάλωσε στα πούπουλα, ήξερε από φτώχεια. Την είχε ζήσει στο χωριό του, με τους συμμαθητές του στο Δημοτικό Σχολείο της Ελευσίνας που δεν είχαν μολύβι ή τετράδιο. Το ίδιο περιβάλλον αντιμετώπισε όταν έφτασε στην Κόνιτσα.

Ενεργοποιεί φίλους του στην Αθήνα και δέχεται μεγάλες ποσότητες σοκολάτες και καραμέλες από την βιομηχανία Παυλίδη. Η «Ελληνική Χαρτοποιία» τον εφοδιάζει με χιλιάδες τετράδια και γραφική ύλη, που, ούτε για σημάδι υπήρχαν. Τα μοιράζει στα σχολεία. Ένα προστατευτικό χέρι με άμετρη αγάπη φτερουγίζει στις αίθουσες των σχολείων.

Συναντήθηκα στο Κ.Α.Π.Η. Κόνιτσας με ομάδα ηλικιωμένων. Έφερα την κουβέντα γύρω από τον Δεσπότη Χριστοφόρο. Είδα που έλαμπε το πρόσωπο ενός:

«Στο χωριό μου Πηγή (το λέγαμε Πεκλάρι) είχαμε απομείνει κοντά έξι παιδιά. Μας μάζεψε ένας γέροντας και μας μάθαινε να γράφουμε και να διαβάζουμε από ένα βιβλίο όλο κι όλο. Πέρασε μία μέρα ένας παπάς. Φορούσε καλογερικό σκούφο. Ξεφόρτωσαν κάτι δέματα από ένα φορητό γάκι του στρατού. Τετράδια, βιβλία, μολύβια, λαστιχάκια που σβήνουμε, καραμέλες και σοκολάτες. Μοίρασε σε όλους. Τα περίσσια τα άφησε στον γεροδάσκαλο, που μας είπε, ότι αυτός είναι ο Δεσπότης. Του φίλησαμε το χέρι και μας φίλησε όλους σταυρωτά. Αυτό όμως που δεν θα ξεχάσω ποτέ είναι οι σοκολάτες».

Η καπνοβιομηχανία Παπαστράτου έστειλε ποσότητες τσιγάρων στο φίλο και αγαπητό της Χριστοφόρο Χατζή.

Ο φίλος Χρ. Θανάσουλας μου είπε ότι στο χτίσιμο της Πνευματικής Στέγης. Του είχε δώσει στρατιώτες οικοδόμους το Σώμα Στρατού.

«Τους κρατούσε στα τσιγάρα στα κολατσιά. Πολλοί ήθελαν να τους πάρει να δουλέψουν γιατί οικονομούσαν τα τσιγάρα τους και πολλά άλλα δοσίματα, υφάσματα, μάλλινα, ρούχα, που έστειλαν και στα σπίτια τους. Άσε οι σοκολάτες».

Η κ. Ελευθερία Μαργαρίτη, η κ. Ειρήνη Τζάλλα και ο Συγγραφέας

Συναντήσαμε στο σπίτι της στην Κόνιτσα την κυρία Ελευθερία Μαργαρίτη μας δέχτηκε με καλοσύνη και μας μίλησε για τον Χριστοφόρο :

« Ήμασταν καλοί γειτόνοι. Πολύ καλοί. Είχαμε συνδεθεί σαν συγγενείς. Δεν είχαν ευκολίες. Μου έδιναν φαγητά από τον τοίχο να τα ψήσω, γιατί δεν είχαν κουζίνα ούτε φούρνο. Όταν ήθελαν κάτι στο φούρνο το έφερναν σε μένα.

Ήταν πολύ καλός άνθρωπος. Έπαιζε με τα παιδιά μου σαν να' ταν παππούς τους. Είχαν μια κοπέλα. Λευκοθέα την έλεγαν. Είχαν φέρει και μια Ελένη από την Ελευσίνα. Βοηθούσε πολύ τους φτωχούς. Είχε μια αποθήκη ρούχα κάτω από την Μητρόπολη. Οι γυναίκες τα έκαναν δέματα και τα μοίραζε».

Το ίδιο έκανε και με το συνεργείο αποκατάστασης του Βυζαντινού ναού της Μολυβδοσκεπάστης. Γι' αυτούς, οι πληροφορίες που έχω είναι ότι τους έδινε κάποιο χαρτζιλίκι και δέματα ρούχα για το σπίτι τους.

Η βιομηχανία «Δ.Δ.Δ» (Δημητριάδης) με την οποία διατηρούσε φιλικές σχέσεις, του έστειλε ικανές ποσότητες υφασμάτων για κάθε χρήση. Οι αδερφές του τα διασκεύαζαν σε δέματα και τα μοίραζε.

Η γραμματεύς του Δήμου Κόνιτσας κυρία Αμαλία Κύρκου μου είπε ότι ο πατέρας της έφερε στο σπίτι ένα δέμα με ρούχα από διανομή που έκανε ο Χριστοφόρος Χατζής.

Γνώριζε πώς να συγκινεί. Ίσως ο Χριστοφόρος Χατζής να ήταν αυτός που ανέδειξε σε ευεργέτη το Δήμαρχο Κ. Ρούση με τον οποίο συνδέθηκαν με φιλία και στάθηκε κοντά του σαν μοναδική κινητήρια δύναμη στο έργο της οικοδόμησης της μαθητικής εστίας καθώς και της δημιουργίας της μαγιάς για τη Δημοτική Βιβλιοθήκη.

Δεν έλειψε το ενδιαφέρον του Ιεράρχη και η καλλιέργεια σχέσεων φιλίας με τις στρατιωτικές υπηρεσίες της περιοχής. Βοήθησε πολύ στο ότι ήταν στρατιωτικός ο Χριστοφόρος Χατζής. Πληροφορίες, λένε ότι αξιωματικοί της περιοχής είχαν ακούσει τα κηρύγματά του όταν φοιτούσαν στην Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων.

Ο Χριστοφόρος Χατζής βοηθήθηκε ουσιαστικά και ποικιλοτρόπως από τη στρατιωτική Υπηρεσία περιοχής Κόνιτσας σε τεχνικά μέσα, άλλες υπηρεσίες, οικοδομικά και άλλα υλικά, αλλά και σε έμπυχο δυναμικό.

Στην πορεία της έρευνάς μας θα μας δοθεί η ευκαιρία να αναφερθούμε και σε άλλα παρόμοια του Ιεράρχη της Κόνιτσας. Έχουμε να κάνουμε μ' έναν αναμορφωτή, με έναν οικοδόμο ψυχών, μ' ένα πρακτικό άνθρωπο που κατάφερε, όπως θα δούμε, το ύψιστο εκ του μηδενός.

Αυτός ο άνθρωπος ξεκίνησε στην Κόνιτσα από την αρχή της αρχής. Από τον πυρήνα ενός έπους. Η ηθική του παιδεία δημιούργησε πρόσωπα τους απελπισμένους και διευκόλυνε στο να αναχθούν αρκετοί σε προσωπικότητες. Σε ήρωες ανθρώπινης ενέργειας. Απάνω στην σκοτεινή έκταση της μάζας, αναδύονται φυσιογνωμίες που διατυπώνουν την υπαρκτή τους, τούς στοχασμούς τους και τις ελπίδες που εξαγνίζουν την έννοια του ανθρώπου.

Το έργο του Χριστοφόρου Χατζή για τον άνθρωπο υπήρξε θαυμαστό. Από τις πρώτες ημέρες της εγκατάστασής του τον τρόμαζε η τύχη των ορφανών παιδιών που δεν είχαν πουθενά στήριγμα. Έτρεξε με μηδαμικά μέσα στην αρχή να τα εντοπίσει. Τα περιμάζεψε ο παράκλητος.

Ζωντάνεψε το ορφανοτροφείο στην Κόνιτσα. Το έκανε βιώσιμο επιτυγχάνοντας οικονομική στήριξη από το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας.

Στην έρευνά μου συναντώ συνεχώς τον τότε Δήμαρχο Ρούση που υπήρξε ο μοναδικός ίσως που ενίσχυε το ανθρωπιστικό έργο του Ιεράρχη.

Το ορφανοτροφείο είχε ιδρυθεί από το 1924. Κατά την κατοχή λειτουργούσε υποτυπωδώς. Στα δύσκολα χρόνια του αδερφοσκοτωμού ήταν σχεδόν κλειστό. Του δίνει νέα ζωή ο Χριστοφόρος Χατζής, σαν Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου.

Το επισκεφτήκαμε με τον Γιάννη Καλομενίδη. Ο παιδαγωγός Χρήστος Κ. Τζιόμπος, άριστος νέος εξ Αρίστης, ανέλαβε να μας δώσει όσες πληροφορίες μας ήταν απαραίτητες.

Κέντρο παιδικής Μερίμνης Κονίτσης

Λειτουργεί σήμερα με τον τίτλο «Κέντρο παιδικής Μερίμνης Κονίτσης». Το όλο οικοδόμημα, ο περιβάλλον χώρος και ο εσωτερικός, μαρτυρούν ότι συντελείται σπουδαίο έργο.

Σήμερα διαθέτει 44 παιδιά στα οποία παρέχονται τα πάντα. Γίνονται δεκτοί από 15 ετών και άνω.

Το διδακτικό και διοικητικό προσωπικό ανέρχεται σε 15 άτομα. Η ύπαρξη παιδαγωγού σημαίνει ότι συντελείται σοβαρότατο έργο.

Επιχορηγείται πλήρως από το Υπουργείο Πρόνοιας κατά τρόπο που δεν αντιμετωπίζει προβλήματα εύρυθμης λειτουργίας.

Στο κέντρο, διδάσκονται τέχνες: επιπλοποιεία, ραπτική, υποδηματοποιεία, και το έτος 1984 προστέθηκαν η ξυλογλυπτική και μεταλλουργική.

Η φοίτηση διαρκεί τρία χρόνια, τους παρέχεται πτυχίο τεχνήτου, τους δίδονται δε και τα εργαλεία, όσα απαιτούνται για να εργαστούν ό-που θέλουν.

Λέγεται ότι το να δίδονται τα εργαλεία για το κάθε επάγγελμα το κα-θιέρωσε ο Χριστοφόρος και ισχύει μέχρι σήμερα. Ένας ράφτης δηλαδή, παίρνει από το ορφανοτροφείο, και μια καινούργια ραπτομηχανή.

Κατά την εποχή που σημειώθηκε το μεγάλο κύμα προς τη Γερμα-νία έφυγαν και 2 αδέρφια παίρνοντας μαζί τους τα εργαλεία της δουλει-άς τους που τους είχε δώσει το ορφανοτροφείο και το πιστοποιητικό της τέχνης τους. Αυτά στάθηκαν τα σπουδαιότερα εφόδια στο να βρουν α-μέσως δουλειά και αποκαταστάθηκαν θαυμάσια.

Από πρακτικά του Διοικητικού Συμβουλίου βρίσκουμε (1957) πρόε-δρο τον Χριστοφόρο Χατζή.

Είχα την τύχη να γνωρίσω έναν από τους τροφίμους του Ορφανοτρο-φείου Κόνιτσας, τον Χρήστο Θανασούλα. Τότε, που ήταν πρόεδρος ο Χριστοφόρος Χατζής. Ήταν το πρόσωπο που, αναγνωρίζοντας το μέγε-θος της προστασίας που έτυχε από τον Μητροπολίτη, στάθηκε κοντά του και μετά τη συνταξιοδότησή του φροντίζοντάς τον μέχρι το θάνατό του, σε οτιδήποτε, ακόμη και κατά τα τελευταία χρόνια της αδερφής του Σο-φίας. Η μαρτυρία του καλύπτει ευρύ φάσμα πληροφοριών. Την παραθέ-τω αυτούσια:

«Ημουν τεσσάρων χρόνων όταν σκότωσαν τον πατέρα μου και έχασα τη μάνα μου. Με περιμάζεψε μία θεία μου να με προστατέψει αλλά και αυτή πάλευε με τη φτώχεια. Με έβαλαν στο ορφανοτροφείο στις Φιλιά-τες. Από το νηπιαγωγείο, στο Δημοτικό Σχολείο και όταν το τελείωσα έ-

πρεπε να φύγω α-πό εκεί να πάω σε κάποια τεχνική σχολή από αυτές που διατηρούσε το Υπουργείο Κοινωνικής Πρό-

Μαθητές του ορ-φανοτροφείου στους πάγκους με τα εργα-λεία τους

νοιας, Σηβιτανίδειος, Λέρος και Κόνιτσα. Βοήθησε ένας παιδαγωγός που με γνώριζε από τις Φιλιάτες και μπήκα στο ορφανοτροφείο Κονίτσης που ήταν πιο κοντά.

Εκεί Πρόεδρος ήταν ο Μητροπολίτης Χριστοφόρος Χατζής. Έμαθα επιπλοποιός. Είχε εκεί εργοτάξιο, εργαλεία, μαστόρους που μας μάθαιναν την τέχνη. Είχε τα πάντα για όλα τα επαγγέλματα. Ήσαν αρκετά παιδιά και μάθαιναν διάφορες τέχνες. Η ζωή εκεί ήταν καλύτερα από το καλύτερο σπίτι. Εκεί δεν ένοιωθες την ορφάνια. Ο Δεσπότης ήταν ο μεγάλος πατέρας μας.

Εγώ πήγαινα τακτικά στην Εκκλησία και βοηθούσα σε όλα, στο κατηχητικό, στην καθαριότητα, έκανα θελήματα όπου χρειαζόταν. Γνωρίστηκα περισσότερο με τον Δεσπότη, με συμπάθησε και εγώ του είχα μεγάλο σεβασμό, μέχρι που με έπαιρνε κοντά του όταν ήταν να πάει στα χωριά. Εγώ δεν γνώρισα πατέρα. αυτός στάθηκε πατέρας μου. Αν δεν ήταν αυτός να με βοηθήσει δεν ξέρω τι θα γινόμουν.

Πήγαινα συχνά και βοηθούσα στη Μητρόπολη την αδελφή του, την κυρία Σοφία που ήταν η νοικοκυρά και τα φρόντιζε όλα. Είχε ανάγκη από πολλά η Μητρόπολη. Να σου πω για την οικοσκευή; Δεν υπήρχε ούτε κουτάλι. Η κυρία Σοφία έφερε πιατικά και όλα τα είδη της κουζίνας από τα καράβια του άντρα της που ήταν εφοπλιστής.

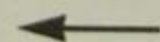
Ο Δεσπότης ήταν λιτοδίαιτος. Κυκλοφορούσε στα χωριά με δανεικά αυτοκίνητα, γιατί δεν διέθετε η Μητρόπολη, πότε του Δημάρχου, πότε του Έπαρχου, πότε του νεωκόρου της Μητρόπολης. Όταν ήταν να πάμε σε ορεινά χωριά στους κατοικόδρομους ζητούσε και του έδινε στρατιωτικό τζιπ ο στρατιωτικός Διοικητής.

Όταν κάποιος μάθαινε την τέχνη του έδινε όλα τα εργαλεία. Ρώτα τους ραφτάδες. Σε όλους έδωσε ραφτάδικη μηχανή. Βρήκε δουλειά σε όλους όσοι αποφοίτησαν από τις σχολές του οικοτροφείου. Μου βρήκε

δουλειά στο γνωστό εργοστάσιο Τσαούσογλου, όπου πήγα στρα-

Η αδελφή του Δεσπότη Σοφία έγινε νονά του γιου του Θανάσουλα με το όνομα Χριστοφόρος

τιώτης. Μετά, με γνωριμίες του, έπιασα δουλειά στα Ναυπηγεία Ελευσίνας όπου δούλεψα 28 χρόνια. Είχε τον τρόπο του. Μου στάθηκε προστάτης. Αυτός με στεφάνωσε. Βάφτισε το πρώτο μου αγόρι και το έβγαλα Χριστοφόρο σε αναγνώριση της μεγάλης ευεργεσίας.

Να σου πω για την αγάπη που του είχαν; Τον έβλεπαν σαν Άγιο. Ό,τι ζητούσαν το είχαν. Περπατούσε στο δρόμο και έτρεχαν, μικροί μεγάλοι, να του φιλήσουν το χέρι. Αναγέννησε την περηφάνια και στόλισε την Κόνιτσα».

Θα αναφερθώ σε δύο συναντήσεις στην Κόνιτσα:

Είχε ζαλωθεί ξερόκλαδα μία ηλικιωμένη. Είχε ακουμπήσει σ' έναν χαμηλό ξερόλιθο να πάρει ανάσα.

Τη χαιρέτησα. Με ευχαρίστησε. Ήθελε να μάθει ποιος ήμουν. Της είπα ότι ήμουν ξένος κι ότι ήλθα στην Κόνιτσα να μάθω για το Δεσπότη Χριστοφόρο Χατζή που ήταν συχωριανός μου.

Σταυροκοπήθηκε η γριά. Με παρατηρούσε με απόρροια. Με παρακάλεσε να πάω στο σπίτι της εκεί κοντά. Μου το έδειξε. Ξεφορτώθηκε η γριά τα ξύλα. Άνοιξε την πόρτα και με κάλεσε να μπω. Έκλαιγε:

«Με το κακό που γίνηκε, ρημάχτηκε ο τόπος. Μας γκρέμισαν το σπίτι και κονακιάσαμε στο αχούρι με τον άνδρα μου Θεός σχωρέσ' τον. Σαν έφτασε αυτός ο άνθρωπος μαθεύτηκε ότι κάνει καλά στους ανθρώπους. Πήρα τα πόδια και πήγα στη Μητρόπολη. Βρήκα μία κυρία. Της κλάφτηκα πως δεν έχω σπίτι. Ήταν η αδερφή του η κυρία Σοφία, ώρα της καλή. Έβαλα μετάνοια στο Δεσπότη, του φίλησα το χέρι, άπλωσε το χέρι, με σήκωσε και με έβαλε να κάτσω. Του 'πα κι αυτουνού τον πόνο μου. Μου είπε: 'Με τη βοήθεια του Θεού θα το φτιάξουμε καλύτερο'. Ήρθαν κάτι παλικάρια στρατιώτες. Ήσαν μαστόροι. Δούλευαν και τραγουδούσαν. Βοχόταν ο Δεσπότης και τους έδινε τσιγάρα κι άλλα καλούδια, λιβάνι το χώμα του. Μη αυτός ο άγιος άνθρωπος θα μας έβρισκαν κοκαλιασμένους στο αχούρι με το γέρο μου. Δόξα σοι ο Θεός».

Είχα οριστεί δικαστικός αντιπρόσωπος σε βουλευτικές εκλογές, στην Πυρσόγιαννη, ένα κεφαλοχώρι κοντά στα αλβανικά σύνορα. Έπρεπε να πεζοπορήσω καμπόσο μετά τη δημοσιά για το χωριό.

Στάθηκα σ' ένα γιδομάντρι καλά νοικοκυρεμένο και ζήτησα λίγο νερό. Η κυρά-Χρυσάφω πέταξε την ρόκα της, φώναξε τη θυγατέρα της, η οποία μου έφερε νερό σε χάλκινο γανωμένο τάσι.

Η περιέργεια στα χωριά δεν κρύβεται: «που θε είσαι; Πως από τα μέρη μας;». Τους είπα σχετικά.

Η κυρά Χρυσάφω έγνεθε γιδίσιο μαλλί. Είπαμε μερικά. Έλεγε πολλά η κυρά-Χρυσάφω:

«Τούτος ο τόπος που βλέπεις, ήταν κόλαση. Τα μαζέψαμε και τραβήξαμε με τα πράματα κι όσο σήκωναν τα μουλάρια και κατεβήκαμε κατά το Μέτσοβο και πιο κάτω. Πάνε δύο χρόνια που γυρίσαμε. Είχε περάσει το ποτάμι. Μόνον τα λιθάκια βρήκαμε. Πέσαμε απάνω και τα φτιάξαμε όπως τα βλέπεις. Δεν είχαμε σαϊσμάτα για το χειμώνα. Υποφέραμε. Είχα τον αργαλειό, τον είχαν κάψει. Πέρασε ο Δεσπότης και με είδε που έγνεθα μαλλί. Με ρωτούσε. Τα ήξερε όλα. Από γνεσίματα, από πλεξίματα στημόνια, υφάδια, όλα. Σαν να 'ταν υφάντρα. Του είπα ότι δεν είχα αργαλειό να υφάνω να ντυθούμε. Δεν πέρασε μήνας και ήρθε τούτος ο αργαλειός που βλέπεις. Σαν να τον έστειλε ο Θεός».

Δεν κρατήθηκα. Της είπα ότι είμαστε συγχωριανοί με τον Δεσπότη και ότι με αγαπούσε σαν παιδί του.

Ενθουσιάστηκε. Με παρακάλεσε να σταματήσω κατά την επιστροφή. «Θα σφάξουμε ένα κασίκι. Να μείνεις να σε περιποιηθούμε».

Η Χρυσάφω είχε κρεμάσει στον αργαλειό της ένα σταυρουδάκι. «Υφαίνω κι αυτός μου χαμογελάει».

Παραθέτω αμέσως πιο κάτω μαγνητοφωνημένη συνομιλία που έκα-

Ο συγγραφέας αγκαλιά με τον Αχιλλέα Κολιό του Παπά Γιώργη γιό

να με τον Αχιλλέα Κολιού του παπα-Γιώργη γιού. Έτσι επιμένει να τον λένε. Αναφέρεται σε πολλά σημεία. Αποτελεί μαρτυρία αυτόπτη. Ο Αχιλλέας ήταν στενότερα συνδεδεμένος με τον Δεσπότη.

«Ενεθρονίσθει στην Κόνιτσα τον Μάιο 1957 εις τον Μητροπολιτικόν Ναόν Αγίου Νικολάου. Αρχιμανδρίτην είχε τον Θεόδωρο Μπεράτην. Συνοικούσε μαζί του και συνέτρωγαν χρόνια ένδεκα. Γνωρίζει τα πάντα για τον γέροντα Χριστοφόρο. Πολύ σεβαστικός, πολύ σοβαρός και πολύ πνευματοφόρος άνθρωπος.

Τότε ήμουν διευθυντής της βιβλιοθήκης Κονίτσης και είχα Πρόεδρο τον Μητροπολίτη Χριστοφόρο. Σαν υπεύθυνος ήμουν εισηγητής στα θέματα. Αυτό που τον διέκρινε ήταν η καλή διάθεση που είχε, να φροντίζει ο ίδιος για οτιδήποτε έλλειπε. Σημείωνε. Έτρεχε στην Αθήνα, παντού όπου γνώριζε ότι μπορούσαν να τον βοηθήσουν. Είχε πάρα πολλές τέτοιες πηγές.

Ήταν τότε με την παλιννόστηση των Ελλήνων από τη Ρωσία και έτρεχε να βρει φόρμουλα να στεφανώσει τα ζευγάρια που ζούσαν χωρίς γάμο, να τους στεφανώσει με ιεροτελεστία, να ζήσουν θρησκευτικά όπως όλοι οι άλλοι Έλληνες. Έτρεξε στον Υπουργό Δικαιοσύνης τον κύριο Καλλία και ζήτησε να ληφθούν μέτρα γιατί είχαν κάνει και παιδιά στην Τασκένδη και αλλού. Έκανε γάμους, καταχωρήσεις στα Δημοτολόγια και ό,τι άλλο έπρεπε. «Παρατηρήθηκαν αντιδράσεις αφού όλοι αυτοί ήσαν αριστεροί;». «Στην Κόνιτσα έχουμε δεξιό στοιχείο. Τους ελάχιστους παθιασμένους κατάφερε και τους συγκίνησε ο Χριστοφόρος με την τέλεια γλώσσα που είχε, την τέλεια πολιτική διπλωματία που διέθετε και έτσι δεν σημειώθηκαν αντιδράσεις.

Σχετικά με το ίδρυμα πνευματικής στέγης, η σκέψη ήταν δική του. Το οικόπεδο το διέθεσε ο Δήμος 800 τ.μ. Γνώριζε να αποσπά χρήματα για κοινωφελείς σκοπούς. Το Υπουργείο Οικονομικών, διευθυντής Ζακόπουλος, διέθεσε το 1962 300.000 δραχμές, αξιόλογο ποσό τότε. Ζήτησε από τον Διοικητή του 583 Τάγματος πεζικού και του διέθεσε μεταφορικά μέσα για τα υλικά οικοδομής. Του διέθεσε τεχνίτες οικοδόμους, στρατιώτες και έτρεχε ο Δεσπότης να τους κουβαλάει γλυκά και τσιγάρα, να τους εμψυχώνει, να τους περιποιείται ώστε να αποδώσουν δουλειά. Έτσι τελείωσε αυτό το ωραίο έργο.

Ήταν Μητροπολίτης για μεγάλη Μητρόπολη, αρχοντικός με ανεβασμένες σκέψεις ψηλά. Μία μέρα τον είδα που διόρθωνε κάτι από αρχιερατική στολή. Κάτι έραβε. Του έβαλα μετάνοια και τον ρώτησα: «Αυτός ο κρεμασμένος αρχιερατικός σάκος τίνος είναι; Τον αγαπήσατε; Μήπως σας τον έκανε δώρο κάποιος επίσκοπος; Αρχιεπίσκοπος;». «Τι λες καλέ; Ο Πατριάρχης Ιωακείμ 3ος μου τον χάρισε». Είχε αυτό το κόκκινο σκούρο βυζαντινό

χρώμα. Έραβε μόνος του. Και ράψιμο ήξερε.

Κάθε Πάσχα στην ημέρα της Αγάπης, πηγαίναμε εν πομπή, από την εκκλησία στο Μητροπολιτικό μέγαρο. Μας έβαζε στο μεγάλο σαλόνι και καθόμαστε. Εκεί είχε κόκκινα αυγά σε μεγάλο καλάθι, κόκκινα βαμμένα τσουγκρίζαμε, ευχόμαστε και μας έλεγε μερικές πνευματικές νουθεσίες».

«Θέλω να σε ρωτήσω κάτι ακόμα για το πνευματικό ίδρυμα. Σήμερα τι γίνεται εκεί;»

«Η Βιβλιοθήκη στεγάστηκε εκεί είκοσι χρόνια. Τώρα στεγάζεται στο Δημοτικό Μέγαρο και ανήκει στον Δήμο. Σήμερα χρησιμοποιείται για κατηχητικά μαθήματα, είναι καθαρά πνευματικό κέντρο, εκεί δέχεται ο Μητροπολίτης δύο φορές την εβδομάδα».

«Όταν έφυγε;»

«Ήταν 10 Ιουλίου 1967 εξαιτίας νόμου που ίσχυε τότε, περί ορίου ηλικίας. Έγινε αποχαιρετιστήριο εσπερινός, αποχαιρετιστήρια λειτουργία, εξεφώνησε αποχαιρετιστήριο λόγο γεμάτος συγκίνηση. Μας φίλησε όλους, από το εκκλησίασμα, έναν ένα με τη σειρά. Φορτώθηκαν όλα τα πράγματά του σε φορτηγό για την Ελευσίνα.»

«Σε ευχαριστώ φίλε Αχιλλέα Κολιού του παπα-Γιώργη γιου, για την αποκαλυπτική κουβέντα που είχες την καλοσύνη να κάνουμε μαζί»

«Σας συγχαίρω Βαγγέλη για ό,τι κάνετε για τον αιόδιμο γέροντα Χριστοφόρο. Αυτό σας τιμά όλως ιδιαίτερα, γιατί εδώ και τόσα χρόνια δεν βρέθηκε κάποιος να αφιερώσει ένα ανάτυπο να υπάρχει στη βιβλιοθήκη γι' αυτόν τον άνθρωπο που πρόσφερε στην Κόνιτσα όσο κανένας.

«Το χρέος αγαπητέ μου Αχιλλέα ας το δεχτούμε μοιρασμένο μεταξύ Κόνιτσας και Ελευσίνας. Η Ελευσίνα τον γέννησε. Η Κόνιτσα τον απόλαυσε. Αγαπούσε την Ελευσίνα με όλη του την καρδιά. Στην Κόνιτσα χάρισε το μέγιστο των δυνατοτήτων του. Ο Χριστοφόρος Χατζής υπάρχει για τις δύο πόλεις. Προσπαθώ να κάνω αυτό που δεν έγινε μέχρι σήμερα: να καταγραφεί η δραστηριότητα και η προσφορά του για να την έχουμε σαν παράδειγμα προς μίμηση».

«Αυπάμαι που δεν έγινε κάτι εδώ στην Κόνιτσα. Πρέπει να γίνει μία προτομή του Χριστόφορου να στηθεί μπροστά στο πνευματικό ίδρυμα να την βλέπουν οι νέοι της Κόνιτσας να διδάσκονται».

«Ελπίζω αγαπητέ μου Αχιλλέα Κολιού του παπα-Γιώργη γιου, σύντομα να έχεις στα χέρια σου ένα γραπτό κείμενο από την ταπεινότητά μου, που να αναφέρεται στο πρόσωπο που αρκετά χρόνια συνεργάστηκες μαζί του».

Από τη σελίδα 28 κάποιου τεύχους του περιοδικού ΚΟΝΙΤΣΑ βλέπουμε ότι: Την 30-9-63 ετελέσθη υπό του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου μας κ.

Χριστοφόρου αρχιερατικόν μνημόσυνον υπέρ του Εθνικού Ευεργέτου Παν. Τριανταφυλλίδου εκ Γορτυνίας εκ του κληροδοτήματος του οποίου ανηγέθη κυρίως η πνευματική στέγη (Εστία) Κονίτσης. Τα εγκαίνια της οποίας ετελέσθησαν το απόγευμα της ίδιας ημέρας Μετά τον αγιασμόν απεκόπη υπό του Νομάρχου Καλογεροπούλου η προ της εισόδου ταινία. Ομίλησεν ο Σεβασμιότατος Χριστοφόρος... Ο Δήμαρχος κ. Ρούσης στενός συνεργάτης του Δεσπότη, εξήρεν την προσωπικότητα του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου και τας πολλές αυτού προς Κόνιτσαν και Επαρχίαν ευεργεσίας και ηνυχήθη μακροήμερευσιν επ' αγαθώ της πόλεως και της επαρχίας».

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το σημείο στην αρχή της αναφοράς του φίλου Αχιλλέα, σχετικά με το καυτό πρόβλημα των παλιννοστούντων Ελλήνων από το παραπέτασμα. Είναι μέσα κι αυτό στα ενδιαφέροντα, μας λέει δε και τον τρόπο που ενήργησε ο Δεσπότης.

Κάναμε εκτεταμένη κουβέντα με αρκετούς γύρω από το κεφαλαίωδες αυτό ζήτημα.

Προκαταβολικά πρέπει να πούμε ότι κανένας ίσως δεν θα μπορούσε να κατορθώσει να επιλύσει ένα τόσο τεράστιο μεταπολεμικό κοινωνικό πρόβλημα. Φοβάμαι μόνο ότι, αν το ίδιο το επιχειρούσε από το 1967 και μετά, θα ήταν αδύνατο να επιτύχει το παραμικρό.

Είναι γνωστό το πως βρέθηκαν σε ξένα κράτη αρκετοί Έλληνες. Οι της περιοχής Κόνιτσας είχαν καταφύγει στην Ρουμανία και στην Τασκένδη της Ρωσίας. Οι συνθήκες διαβίωσης στις ξένες χώρες είναι γνωστές. Ήταν ένα πραγματικό κάτεργο. Γι' αυτό και, όταν δημιουργήθηκαν κάποιες προϋποθέσεις επιστροφής στην πατρίδα, το επιχείρησαν μερικοί. Οι Ηπειρώτες μάλιστα ακόμα περισσότεροι.

Το όνειρό της επιστροφής στη μάνα πατρίδα, υπήρξε τότε σκοπός ζωής. Μόνο όταν έφτασαν στον τόπο τους διαψεύστηκε το όνειρο. Πρώτα πρώτα επέστρεψαν με τα ρούχα που φορούσαν. Έφτασαν στον τόπο που γεννήθηκαν και μεγάλωσαν και τους έκλειναν την πόρτα στα μούτρα.

Μα κι αυτοί, που ιδεολογικά ήσαν μαζί τους, δεν μπορούσαν να κάνουν τίποτε, όταν μάλιστα, αρκετοί είχαν γίνει αποδεκτοί ύστερα από υπεύθυνες δηλώσεις και άλλες παραχωρήσεις. Κάποιοι φίλοι μας μίλησαν για σκέψεις αυτοκτονίας. «Να αφήσουμε τουλάχιστον στον τόπο μας το τομάρι μας». Ο ψυχικός τους πόνος και η κούραση είχαν φτάσει στο σημείο να απαρνηθούν τις ιδέες τους. Τότε πλέον η ψυχή παραδίνεται στο θάνατο σαν πόθος λυτρωμού.

Η άρχουσα τάξη ήταν σαφέστατα τοποθετημένη εναντίον τους. Αξίωνε μάλιστα: «να μην τους δώσουν ούτε νερό, να φύγουν και να πάνε α-

πό εκεί που ήλθαν γιατί εδώ λερώνουν τον τόπο». Μα αυτός ήταν ο τόπος τους. Το πατρικό έδαφος, τα σταθερά και τα πιο στέρεα θεμέλια. Βρέθηκαν σε μια μεταμόρφωση που είχε τον χαρακτήρα βαρβαρικής επιδρομής. Που να καταφύγουν; πώς να προστατευθούν;

Και παρουσιάζεται ο Μητροπολίτης Κόνιτσας Χριστοφόρος να λύσει το πρόβλημα που ήταν γεμάτο αγκάθια.

Κηρύσσει από τον δεσποτικό του θρόνο ότι η αγάπη προς τον άνθρωπο είναι ύψιστο αγαθό και υπέρτατο καθήκον. Μα για την αγάπη σταυρώθηκε ο ίδιος ο Θεός.

Κονιτσιώτες που κουβεντιάζαμε γι' αυτό το κεφαλαιώδες ζήτημα, μας βεβαιώνουν ότι μόνο ένας τέτοιος Δεσπότης μπορούσε να καταφέρει κάτι. Κανένας άλλος. Ήταν μια εποχή που ευνοούσε ακόμα τα πολιτικά πάθη. Και βρέθηκε αυτός ο παράκλητος να εξισορροπήσει αυτή την οξύτατη αντίφαση, να γεφυρώσει τα ρήγματα, να βοηθήσει να γίνει σύνθεση η διάλυση.

Κάτι που σημειώνει στα πεταχτά ο φίλος μου Αχιλλέας, είναι οι γάμοι των ζευγαριών που είχαν επιστρέψει αστεφάνωτοι. Εδώ θαυμάζει κανείς το διπλωματικό δαιμόνιο του Δεσπότη.

Πρέπει να σημειωθεί ότι οι Αξιωματικοί του Στρατού τον θεωρούσαν του σιναφιού τους, κάτι πολύ σημαντικό για την εποχή. Οι εθνικόφρονες διατηρούσαν επιφυλάξεις ως προς την πολιτική τοποθέτηση του Μητροπολίτη, αφού δεν είχε ταχθεί και ανεπιφύλακτα μαζί τους. Δεν μπορούσαν βέβαια να εκδηλωθούν, ίσα-ίσα εκφράζονταν με επαίνους για την προσωπικότητά του, αφού δεν μπορούσαν να πράξουν διαφορετικά.

Ο Μητροπολίτης είχε την ικανότητα να δαισθάνεται τα πάντα.

Σχετικά με τους γάμους αυτών που επέστρεφαν, εξέφραζε την χαρά του στους αξιωματικούς και, σαν να τους έκανε ένα πολύτιμο δώρο, τους ανέθετε να αλλάξουν αυτοί τα στέφανα.

Η Αριστοκρατία της Κόνιτσας τα είχε χαμένα. Πώς ήταν δυνατό, αξιωματικοί του Στρατού να γίνονται κουμπάροι με κομμουνιστές; Και τα φόρτωσαν στον Μητροπολίτη τους. Με προσοχή όμως μην μάθει τίποτα.

Έπαιζαν τον υποκριτικό τους ρόλο, αφού δεν είχαν την ικανότητα να δουν το πράγμα στην ουσία του, ούτε το θάρρος να τοποθετηθούν φανερά. Γι' αυτούς τους λόγους, οι αντιδράσεις στο πολύ δύσκολο κοινωνικό έργο της αποκατάστασης των παλιννοστούντων και στην ένταξή τους στον κοινωνικό περίγυρο, δεν ήσαν τόσο ικανές, ώστε να εξαφανίσουν εντελώς το μίσος.

Τα προβλήματα μ' αυτούς τους ανθρώπους ήταν πάρα πολλά. Θα αναφερθώ μόνο στο ότι, επιστρέφοντας, εκτός από το ρημαδιό στο σπίτι τους, σχεδόν όλοι το βρήκαν αρπαγμένο από άλλους, ή από τον γείτονα καθώς και κάποιο κτήμα, όσοι είχαν. Όλοι αυτοί οι άρπαγες, οχυρωμένοι πίσω από την εθνικοφροσύνη τους και το ότι οι επιστρέψαντες δεν είναι ούτε καν Έλληνες αφού έστρεψαν τα όπλα εναντίον της Πατρίδος, δεν εννοούσαν να κάνουν ούτε ένα βήμα πίσω, δείχνοντάς τους το δρόμο προς τα δικαστήρια. Είχαν να κάνουν όμως με άτομα που δεν δείλιαζε το μάτι τους. Απειλούνταν συγκρούσεις.

Σ' αυτή την κρίσιμη στιγμή, που θα ήταν πραγματική καταστροφή και για τις δύο πλευρές, μπήκε στη μέση ο Μητροπολίτης Χριστοφόρος σαν κυματοθραύστης. Στάθηκε Τιτάνας. Απάνω από τις ανθρώπινες αδυναμίες.

Ο φίλος μου Αχιλλέας τον χαρακτηρίζει και διπλωμάτη. Δεν κατέφυγε σ' αυτό το μέσο. Χρησιμοποίησε την πειθώ. Ήταν ειλικρινής σε όλους. Και δόξαζε τον Θεό όταν έβλεπε τους αντιμαχόμενους να συμφιλιώνονται.

Με πολύ θερμά λόγια για τον Χριστοφόρο μας μίλησε και ο πατέρας του ξενοδόχου μας, ο Παναγιώτης Κούγιας για το θέμα των παλιννοστούντων.

Η κοινωνική αποκατάσταση των παλιννοστούντων υπήρξε το δυσκολότερο κατόρθωμα του Μητροπολίτη της Κόνιτσας. Η εδραίωση της παραδοχής και της αναγνώρισης των εκπατρισμένων που επέστρεψαν, ήταν ένα έργο που του ταίριαζε το χρυσό μετάλλιο του ανθρωπισμού. Πρέπει να μείνουμε για λίγο σε τούτο το σημείο: Έπεσε σ' αυτόν να βελτιώσει τους όρους ζωής όσων επέστρεφαν. Γνώριζε αρκετά καλά τις αντιδράσεις. Όταν μεταφυτευθούνε στο σώμα ξένα όργανα κάτι αλλάζει. Ξένο σώμα θεωρήθηκαν οι επαναπατριζόμενοι στην Ήπειρο από τους συμπολίτες, που τα είχαν καταφέρει και είχαν βολευτεί. Μα, «η καρδιά του ανθρώπου είναι καμωμένη για να συμφιλιώνει αντιφάσεις» (Hume). Ήταν λοιπόν αδύνατο στον Χριστοφόρο να αντιπαρέλθει το πρόβλημα, ή να υποταχθεί στους ισχυρούς της Μητρόπολης του. Ήταν αδύνατο να παραδεχθεί αυτή την ανθρώπινη δυσαρμονία, αυτή την αντίφαση, και το παράλογο. Ο Χριστοφόρος είναι έντιμος, γενναίος ανιδιοτελής, πιστός, ιδεολόγος, αδιάλλακτος και άνθρωπος πέρα από συμβιβασμούς. Αν έχει αξία η αρετή, είναι επειδή κερδίζεται με σκληρόν αγώνα. Είναι αυτό καθεαυτό, ηθικό έργο. Οι περισσότεροι πέφτουν σ' αυτό τον αγώνα. Αρκετοί θανάσιμα λαβωμένοι. Αλλά, για τούτο ίσα ίσα βραβεύεται ο νικητής. Ο σημερινός κόσμος της Κόνιτσας τον έχει ξεχάσει. Αυτός όμως έφτασε στον θρόνο του κριτή με ροζιασμένα χέρια από τον τίμιο μόχθο.

Ο συγγραφέας βγαίνει από την βιβλιοθήκη, από κάτω προπορεύεται η Αλεξάνδρα Καλομενίδη

Η Κόνιτσα υπέφερε από την έλλειψη βιβλιοθήκης. Κουβεντιάζοντας γι' αυτό το ζήτημα, όλοι μου έλεγαν ότι ήταν ο καημός τους. Να φτιαχτεί στην Κόνιτσα μία βιβλιοθήκη για όλη την επαρχία. Το 1962 ξεκίνησε ο Χριστόφορος Χατζής το μέγα έργο. Ο Δήμαρχος Κόνιτσας ένας εμπνευσμένος άνθρωπος ο Κώστας Ρούσος διέγνωσε την αξία του ιεράρχη, διέθεσε το οικοπέδο. Μίλησε ο Δεσπότης με τον στρατιωτικό διοικητή. Και διηγείται ο Χρήστος Θανασούλας: «... Έχεις στρατιώτες που μπορούν να κάνουν χρυσές δουλειές, δώσε μου μερικούς τεχνίτες. Δε θα τους κουράσω. Θα έχουν τα τσιγάρα τους, σοκολάτες και ό,τι άλλο καλό».

Έτσι χτίστηκε το μεγαλοπρεπές οικοδόμημα που στέγασε αρχικά τη βιβλιοθήκη της Κόνιτσας. Ο εμπλουτισμός της με βιβλία ήταν εντυπωσιακός. Ξεκίνησε με 2.000 βιβλία. Ο Δεσπότης που γνώριζε πολύν κόσμο, έγραψε σε όλους. Όλοι ανταποκρίθηκαν. Έγραψε σε Ηπειρώτες στο εξωτερικό. Ήταν κάτι θαυμάσιο. Ήρθαν ακόμα και ξενόγλωσσα συγγράμματα. Η βιβλιοθήκη έγινε πολύ γρήγορα το πνευματικό κέντρο της Κόνιτσας με συχνές παράλληλες πνευματικές εκδηλώσεις. Πολύ γρήγορα κυριάρχησε στην περιοχή. Ήρθε η ώρα που δεν μπορούσε να ανταποκριθεί στα έξοδα λειτουργίας, κυρίως στους μισθούς του προσωπικού και χρειάστηκε να την αναλάβει ο Δήμος.

Η βιβλιοθήκη της Κόνιτσας είναι έργο του Δεσπότη Χριστοφόρου. Σήμερα είναι ένα πραγματικό κόσμημα στην Κόνιτσα. Στεγάζεται σε πτέρυγα του Δημοτικού Μεγάρου, πιστεύω δε ότι εάν δεν είναι εφάμιλλη της Εθνικής βιβλιοθήκης της Αθήνας είναι η δεύτερη από αυτήν σε ό-

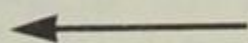
λη τη χώρα. Εντυπωσιάζουν: η ταινιοθήκη, η κασετοθήκη, τα CD, το φωτογραφικό αρχείο, ενώ όλοι οι υπάλληλοι εργάζονται με computer στο γραφείο τους και με ζηλευτό κέφι. Ψάχναμε γύρω γύρω με τον Γιάννη Καλομενίδη να βρούμε κάπου την φωτογραφία του. Όχι μόνο δεν υπήρχε, αλλά ούτε ο Δήμαρχος ήξερε ότι ξεκίνησε από τον Χριστοφόρο η βιβλιοθήκη. Τι να πει κανείς; Ας πούμε μόνο ότι έχει αμβλυνθεί το αίσθημα της ευθύνης. Ή η δική μας ευαισθησία, εξακολουθεί να παραμένει αμετάβλητη.

Ο ακαταμάχητος οραματιστής έφτιαξε Γυμνάσιο-οικοτροφείο. Οι μαθητές των χωριών ολόκληρης της περιοχής που δεν είχαν Γυμνάσιο στο χωριό τους και ήταν αδύνατο να μεταφέρονται στην Κόνιτσα, έμεναν στο οικοτροφείο με εξασφαλισμένη την διαμονή, την τροφή τους και την παρακολούθηση από ειδικούς παιδαγωγούς. Ζητάει οικονομική ενίσχυση από το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας για το γυμνασιακό οικοτροφείο «*δια 70 μαθητάς της περιοχής Γράμμου διότι ουδείς δύναται να προσφέρει οβολόν εξαιτίας του φόρτου της πενίας*».

Τα γυμνασιακά μαθήματα, συνδυασμένα με ειδικά προγράμματα αγωγής και ανατροφής των παιδιών έδιναν μία πληρότητα στη μάθηση και δημιουργούσαν σωστούς ανθρώπους.

Πρέπει να σημειωθεί σαν σπουδαία κοινωνική προσφορά του Χριστόφορου η βοήθεια των άνεργων της περιοχής της Μητρόπολής του. Μου είπαν ότι «έβρισκε δουλειά σε όλους». Ο Χρή-

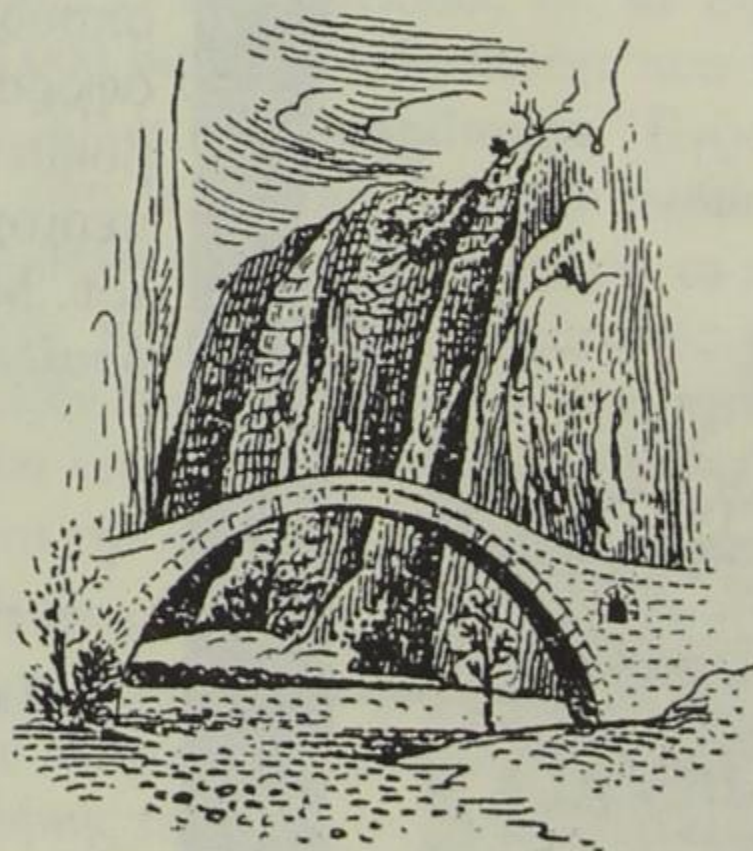
Η προτομή του ευεργέτη Κ. Ρούση
στην αυλή του Γυμνασίου

στος Θανασούλας μου ανέφερε σειρά βιομηχανιών στην Αθήνα, που δέχτηκαν παιδιά σε δουλειές, αφού είχαν συστάσεις από τον Δεσπότη. Οικοδομεί έναν κόσμο με πληρότητα και ανθρώπινη υπόσταση και μάλιστα με σπουδή. Τα πάντα απαιτούν αποκατάσταση. Αυτός ο άνθρωπος εκφράζει πληρέστατα την ιστορική στιγμή. Είναι αληθινά εναγώνιος και περισσότερο επίκαιρος. Είναι συνηθισμένος να εξετάζει όλες τις έδρες του πρίσματος. Δεν αργοπορεί. Είναι μια ψυχή σε διαρκή εγρήγορση. Πολεμάει την υλική στέρηση, την γύμνια την μοναξιά. Συμπονάει. Δημιουργεί. Διαθέτει ο ίδιος μέσα που θεωρεί καταλληλότερα και ικανότερα και μεταφέρει το όραμά του: Το μήνυμα της αισιοδοξίας, την οικονομική αποκατάσταση των ανέργων και εκμεταλλεύεται θετικά τις κοινωνικές του σχέσεις.

Μου μίλησαν για την ίδρυση τυροκομείου στην Κόνιτσα. Ο Δεσπότης συναντήθηκε με τον υπουργό Αβέρωφ ο οποίος ήταν το πρόσωπο που τράβηξε τους γαλακτοπαραγωγούς της περιοχής Μετσόβου από τα αρπακτικά νύχια των εμπόρων. Ίδρυσαν Συνεταιρισμό, έστειλε Μετσοβίτικα παιδιά σε ειδικές τυροκομικές σχολές του εξωτερικού και γρήγορα οι τσελιγκάδες είδαν χρήματα στην τσέπη τους.

Το είδε το διαπεραστικό μάτι του πρακτικού ιεράρχη και θέλησε να γίνει το ίδιο και στην περιοχή του.

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΠΑΝΑΓΙΑΣ
ΤΗΣ ΜΟΛΥΒΔΟΣΚΕΠΑΣΤΟΥ

Η Μονή Μολυβδοσκεπάστου

Σε απόσταση 400 μέτρα από τα Ελληνοαλβανικά σύνορα στην περιοχή του ιστορικού Μπουραζανίου βρίσκεται ένα παλαιό μοναστήρι με επίσημο τίτλο «*Ιερά Βασιλική και Σταυροπηγιακή Μονή Παναγίας Μολυβδοσκεπάστου Κονίτσης*», απέχει από την Κόνιτσα 17 χιλιόμετρα κοντά στο χωριό Δεπαλίτσα και στον ποταμό Αώο.

Η αναφορά μας στο μοναστήρι γίνεται, γιατί συνδέεται με τον Μητροπολίτη κύριο Χριστοφόρο Χατζή.

Ο όρος «*σταυροπηγιακή*» οφείλεται στο ότι, αυτός που θα έχτιζε έναν ναό, έμπηγε, κάρφωνε (από το ρήμα πύγνυμι) έναν σταυρό κατά την ημέρα της θεμελίωσης.

Χτίστηκε από τον Αυτοκράτορα του βυζαντίου Κωνσταντίνο Δ' τον Πωγωνάτο (668-685). Στους πρόποδες του ανατολικού όγκου του όρους Ντεμερτζίνα, που τοπικά λέγεται Μερόπη. Ο ποταμός Αώος, που έρχεται από την Πίνδο, ενώνεται έξω από την Κόνιτσα με τον Βοϊδομάτη και προχωρούν μαζί κάτω από το μοναστήρι και από εκεί στην Αλβανία.

Η ιστορία λέει ότι επέστρεφε από τη Σικελία ο αυτοκράτορας όπου

τιμώρησε τους δολοφόνους του πατέρα του Κώνστα και στρατοπέδευσε σ' αυτή την θέση πηγαίνοντας για την Κωνσταντινούπολη. Εκεί ήταν ένα μικρό εκκλησάκι αφιερωμένο στην Παναγία και δίπλα υπήρχε λουτρό. Δίπλα έψελναν οι καλόγεροι και αρκετοί πιστοί, τα μεγαλυνάρια της Θεοτόκου.

Πήγε να κάνει το λουτρό του, το βρήκε ακατάστατο κι έβαλε τις φωνές σε ώρα ιεροτελεστίας. Όταν βγήκε από το λουτρό ήταν όλος κατάμαυρος, σκέτος αράπης ολόσωμος.

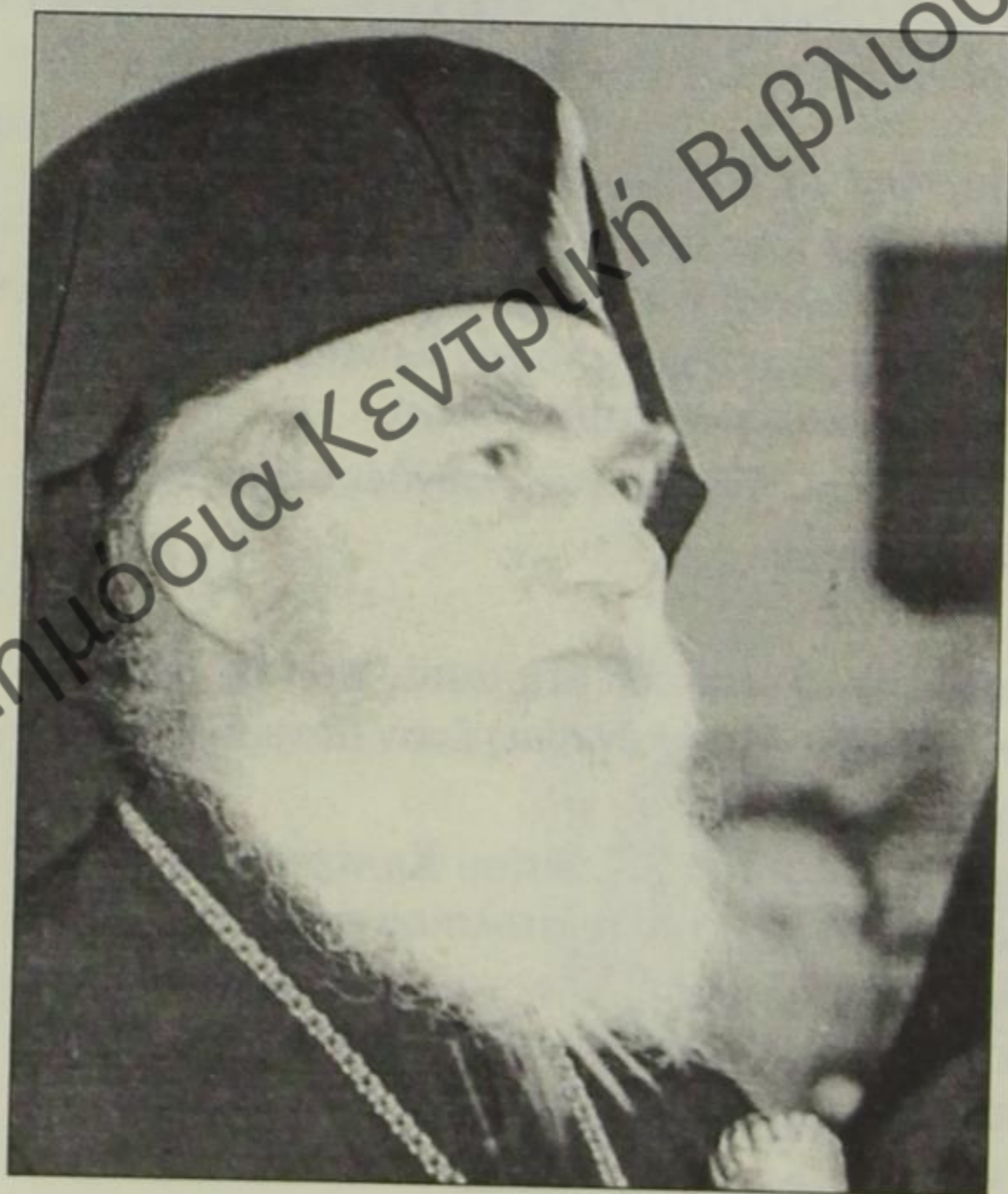
Μία γυναίκα του είπε να ζητήσει συγχώρεση από την Παναγία και να πάει ξανά στο λουτρό. Έκανε όπως του είπε η γυναίκα και βγήκε από το λουτρό στο φυσικό του χρώμα.

Αυτό ήταν η αιτία που έχτισε εκεί περίλαμπρο ναό αφιερωμένο στην Κοίμηση της Θεοτόκου (670 μ.Χ).

Η στέγη του ναού καλύφτηκε από φύλλο μολυβιού γι' αυτό και πήρε το όνομα: Μολυβδοσκεπάστου.

Ανακαινίστηκε το 1341 από τον Ανδρόνικο τον Γ' τον Κομνηνό Παλαιολόγο. Λέγεται ότι κατά την επανάσταση αφαίρεσαν το μολύβι οι Τούρκοι και το έκαναν βόλια για τον πόλεμο. Το ίδιο γράφεται ότι έγινε

από τους Έλληνες κάτι που θεωρείται πιο πιθανό. Το Μοναστήρι γιορτάζει στις 15 Αυγούστου. Πίσω από το ιερό του ναού υπάρχει ο τάφος του Μητροπολίτη Κονίτσης κυρίου Σεβαστιανού που υπήρξε διάδοχος του Χριστοφόρου.

Μητροπολίτης Σεβαστιανός 1922-1994

Η εικόνα της Παναγίας αποτελεί θησαυρό για την μονή. Είναι από τα καλύτερα έργα της βυζαντινής αγιογραφίας. Την αφιέρωσε ο Αυτοκράτορας Πωγωνάτος γι' αυτό και λέγεται Πωγωνιανίτισσα.

Η λαϊκή φαντασία είναι πλούσια σε θαύματα της εικόνας της Παναγίας. Έχει γιατρέψει πάμπολλους αρρώστους, διώχνει την ακρίδα και φέρνει βροχή όταν κινδυνεύουν τα σπαρτά και τα δέντρα. Λέγεται και κάτι που πλησιάζει να είναι πραγματικό: Τον χειμώνα του 1943 κάποιος έκλεψε την εικόνα, αφαίρεσε την χρυσή επένδυση και την πέταξε λίγο πιο πέρα σ' ένα ποτιστικό αυλάκι. Έμεινε κοντά ένα μήνα στο νερό η εικόνα, οπότε ακούστηκαν φωνές από το χαντάκι. «Γιατί με αφήνετε εδώ;». Έτρεξαν, την βρήκαν κι έτσι όπως ήταν, την έβαλαν στη θέση της.

Από επιγραφή κάτω από την εικόνα μαθαίνουμε ότι στα 1948 Πωγωνιάτες και Διπλασιώτες απόκατέστησαν την εικόνα με επάργυρη επένδυση, όπως είναι σήμερα, και ανάθεσαν σ' αγιογράφο να διορθώσει τη μορφή της Παναγίας. Λέγεται ότι, παρά την φιλότιμη προσπάθεια του καλλιτέχνη δεν αποδόθηκε η αρχική μορφή.

Λέγεται ακόμα ότι πουλήθηκε από Αλβανό σ' έναν από το Τσεπέλοβο Ζαγορίου, ότι μαθεύτηκε, ότι πήγαν και την ζήτησαν, αλλά αυτός αρνήθηκε. Τότε του φανερώθηκε η Παναγία και τον παρακάλεσε να την δώσει να την βάλουν στη θέση της, αλλά πάλι αρνήθηκε. Τότε ξαφνικά, πήρε φωτιά το σπίτι του κι έγινε στάχτη. Μόνον η εικόνα κάηκε λίγο στην άκρη.

Η Μονή χρησιμοποιήθηκε σαν σχολείο κι έφτασε να γίνει πνευματικό κέντρο όλης της περιοχής.

Ήταν κέντρο φιλανθρωπίας, διατηρούσε δε και σχολή χειρογράφων.

Ο πόλεμος βρήκε τη Μονή στο επίκεντρο των πολεμικών επιχειρήσεων κατά το Ελληνο-αλβανικό πόλεμο. Τότε αριθμούσε 40 μοναχούς το Μοναστήρι, το οποίο ερήμωσε κυριολεκτικά και αρπάχτηκε ό,τι βρισκόταν εκεί. Αυτό για το οποίο δεν μπόρεσα να βρω κάποια εξήγηση είναι ο τρόπος που περισώθηκε η εικόνα της Θεοτόκου και βρίσκεται σήμερα στη θέση της ύστερα από τόσες επιδρομές.

Στα 1943 έκαψαν τα κελιά οι Γερμανοί και τα αποτελείωσε ο ανταρτοπόλεμος.

Τα περί αρπαγής των πάντων, όπως σημείωσα πιο πάνω, προκύπτουν και από ένα έγγραφο του Μητροπολίτη Ιωαννίνων, Βέλλας, Κονίτσας Παρθενίου με χρονολογία 26/06/1957 με το οποίο παρακαλεί τους ιερείς και τους κατοίκους να επιστρέψουν τα πράγματα του Μοναστηρίου.

Επίσης, έγινε αίτηση στην Η' Εφορία Βυζαντινών αρχαιοτήτων και στο Υπουργείο Πολιτισμού: «*Η στέγη του ιερού ναού να γίνει με φύλλο μολυβιού, ίνα συνδέεται με το παρελθόν, οπότε δεν θα έχομεν μόνον όνομα αλλά και την πραγματικότητα*».

Τέλος, αναφέρεται ένας παππός, ο Χαράλαμπος Νάκος, ο οποίος εκτός από την ενορία του φρόντιζε και το ερειπωμένο Μοναστήρι.

Ο Δεσπότης της Κόνιτσας κύριος Χριστοφόρος Χατζής θα είχε ασφαλώς πλήρη γνώση της μονής Μολυβδοσκεπάστου σαν παλιού πνευματικού Κέντρου και σαν βυζαντινού μνημείου υψίστης αρχαιολογικής σημασίας.

Δεν είναι γνωστό πότε το επισκέφθηκε για πρώτη φορά. Οπωσδήποτε τον συγκλόνησε η κατάσταση που είδε. Ενεργοποιείται αμέσως. Ξέρει πού πρέπει να απευθυνθεί. Ταξιδεύει στην Αθήνα και επιτυγχάνει απόφαση από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων για αποκατάσταση της Μονής Μολυβδοσκεπάστου και μάλιστα κατά προτεραιότητα. Επισκέπτεται την Η' Εφορία Βυζαντινών αρχαιοτήτων στα Ιωάννινα. Ξέρει να συγκινεί. Το έργο της αποκατάστασης άρχισε πολύ γρήγορα. Κινητοποιεί τα γύρω χωριά και εξασφαλίζει καταλύματα στα συνεργεία και τρόπο καλής διαβίωσης. Κάνει συχνότατες επισκέψεις και παρακολουθεί από πολύ κοντά την πορεία των εργασιών. Έχει αναπτύξει φιλικές σχέσεις και με τον τελευταίο εργάτη. Όλοι εργάζονται με κέφι και

μεράκι όπως τους το είχε μεταφυτεύσει ο ίδιος. Τι να πρωτοσημειώσει κανείς γι' αυτόν τον χαρισματικό άνθρωπο!

Πρέπει να σημειωθεί η συμπεριφορά των κατοίκων των γύρω χωριών σχετικά με την αποκατάσταση του σπουδαίου αυτού Βυζαντινού μνημείου.

Τσοπάνηδες της περιοχής, με δική τους πρωτοβουλία, έκαναν έρανο τυρί. Μαζεύτηκαν ικανές ποσότητες και το προϊόν από την πώληση έμπαινε στο ταμείο για τα έξοδα που δεν προβλέπονταν από την Υπηρεσία.

Μου είπαν ακόμα ότι πρόσφεραν και προσωπική εργασία θεληματικά καθώς και όλα τα μέσα μεταφοράς υλικών.

Θα μπορούσε κανείς να ονομάσει ειδικό εργολάβο τον Μητροπολίτη και μάλιστα τελειομανή όπως τον έλεγαν. Έχει σημασία ότι γνώριζε όλα τα μυστικά του τρόπου αποκατάστασης Βυζαντινών μνημείων.

Σε εορτή στην μονή Μολυβδοσκεπάστου

Η Μονή Μολυβδοσκεπάστου αποκαταστάθηκε πλήρως, κυρίως ο ναός ο οποίος επανήλθε στην αρχική του μορφή κατά τρόπο που δείχνει ότι ούτε καν τον άγγιξαν οι αιώνες που πέρασαν. Αποκαταστάθηκε στην αρχική του μορφή γιατί ήταν βυζαντινό μνημείο, αλλά και γιατί βρέθηκε ένας επίσκοπος στην πορεία του ανά τους αιώνες, που είχε εντελώς διαφορετική αντίληψη από τους βανδάλους, αλλά και σιδερένια θέληση και πρακτικούς τρόπους να πράττει.

Ήμουν βέβαιος ότι κάπου θα υπήρχε κάποια ενημερωτική επιγραφή σχετική με την αποκατάσταση του ναού όπως έγινε με αυτά που γράφτηκαν απάνω στο ασήμι στην θαυματουργή εικόνα, οπότε θα αναφερόταν το όνομα του προσώπου που επέτυχε την εκ νεκρών ανάσταση του ναού της Μονής. Δεν υπάρχει τέτοια εντοιχισμένη υπόμνηση, ούτε αναγράφεται στο βιβλίο που κυκλοφορούν οι καλόγεροι σχετικά με την ιστορία της Μονής το όνομα Χριστόφορος Χατζής.

Γνωρίζοντας τον δημιουργό της αποκατάστασης του ναού, ρώτησα τους δυνάμενους να γνωρίζουν πρόσωπα και πράγματα .

Ο Χριστοφόρος Χατζής ήταν εντελώς άγνωστος, κατά την επίσκεψή μας στο μοναστήρι.

Ιδού ένας διάλογος με πρόσωπο που μπορούσε να γνωρίζει:

- Θυμάμαι που είχα περάσει πριν πολλά χρόνια από εδώ, ότι όλα τούτα ήσαν ερείπια. Πότε φτιάχτηκαν;
- Πάνε κάμποσα χρόνια. Δεν θυμάμαι
- Δεν πειράζει, αλλά πες μου, ποιος τα έφτιαξε;
- Είχαν έλθει κάτι μαστόροι από τα Ιωάννινα
- Ήταν κανένας που τους φρόντιζε, που παρακολουθούσε το έργο;
- Δεν ξέρω. Μόνο θυμάμαι που ερχόταν συχνά ένας παπάς με μικρό στρατιωτικό αυτοκίνητο. Φορούσε ένα μαύρο κούκο καλογεριστικό και μοίραζε τσιγάρα, καραμέλες και σοκολάτες στους μαστόρους
- Πως το ξέρεις αυτό;
- Η δουλειά μου είναι τσοπάνος. Είχα μάθει για τα τσιγάρα κι όταν έβλεπα το αυτοκινητάκι έτρεχα εδώ δα και μου έδινε και εμένα.
- Πως τον έλεγαν
- Που θες να ξέρω; Εμένα με τραβούσαν τα τσιγάρα.

Μετά την αποκατάσταση του μνημείου, ακολούθησαν προσφορές οι οποίες είναι γραμμένες με επιμέλεια κι ας μην είναι του ύψους της πλήρους αποκατάστασης του ναού. Ο πιο πάνω διάλογος αποκαλύπτει έναν Άγιο Κοσμά Αιτωλό με τον καλογερικό σκούφο. Αυτή την καταλυτική παρουσία και προσφορά στην Ήπειρο.

Η διαφορά του Κοσμά του Αιτωλού με τον Μητροπολίτη Κονίτσης βρίσκεται στο ότι, ενώ κρέμασαν οι Αλβανοί τον Κοσμά Αιτωλό στο Καλικόντασι κοντά στο Φιέρι στα 1779, ο Μητροπολίτης Κονίτσης ήταν πε-

ρισσότερο τυχερός. Τούτον τον περιφρόνησαν παρά το τεράστιο έργο που πρόσφερε στην Ήπειρο.

Το έργο του Μητροπολίτη Χριστοφόρου Χατζή εξαφανίζεται από τη σιωπή και την αδιαφορία της νεώτερης εποχής. Άλλο νόημα έχει το έργο σαν πνευματική μορφή και άλλες είναι οι προθέσεις των ανθρώπων.

Τόσο οι θαυμαστές, όσο και οι αντίπαλοι, αν δουν την ουσία του έργου, θα αισθανθούν θέλοντας και μη, ότι ο Χριστόφορος Χατζής μένει στη μνήμη και στην εκτίμηση των ανθρώπων όσοι τον θυμούνται, όχι μόνο σαν ιδέα, αλλά με το νόημα που έδωσε στο έργο του.

Για να μην είμαι μονόπλευρος οφείλω να σημειώσω τις προσφορές που ακολούθησαν (ο Ηπειρώτης το έχει στο αίμα του να γίνεται χορηγός και ευεργέτης).

Ο Ιωάννης Οικονόμου και η σύζυγός τους Μαγδαληνή από το χωριό Βλάχο ψηλότερα δώρισαν την ηλεκτρική εγκατάσταση στη Μονή.

Τοποθετήθηκε τηλεφωνική σύνδεση.

Αναπαλαιώνεται ο μανδρότοιχος της Μονής.

Εγκαθίσταται δίκτυο ύδρευσης.

Σήμερα έχει έναν ηγούμενο, έναν μοναχό και δύο δόκιμους.

Σε κάποια εορτή. Δεξιά του Μητροπολίτη ο Βουλευτής Κωνσταντίνος Φρότζος πρόεδρος "Ηπειρωτικών Μελετών" και θερμός βοηθός στο αναμνηστικό έργο του δεσπότη για την Ήπειρο.

Τα περί της Μονής Βελλά

Φαίνεται ότι του το είχε γράψει η μοίρα να αντιμετωπίζει προβλήματα, να καλείται να τα λύσει, να αντιμετωπίζει εμπόδια και να μάχεται για τη λύση και αποκατάστασή τους.

Έτσι έγινε και με τη Μονή Βελλά.

Στην περιοχή της Κόνιτσας υπάρχει η ιστορική Μονή Βελλά (Κοίμησης της Θεοτόκου). Ανάγεται στον 11ο αιώνα.

Κατά την Τουρκοκρατία λειτουργούσε ιεροδιδασκαλείο, ένα από τα σπουδαιότερα, επρόκειτο δεν να ιδρυθεί εκεί Πανεπιστήμιο. Είχαν αρχίσει προκαταρκτικές εργασίες. Η εξάπλωση όμως της Φιλικής Εταιρείας τράβηξε το γενικό ενδιαφέρον προς την ελευθερία του Γένους και δεν προχώρησε στην υλοποίησή του το ζήτημα.

Στα 1863 το Μοναστήρι υπαγόταν στην Επισκοπή Πωγωνιανής που αργότερα έγινε Βελλά και Κονίτσης.

Στα 1910 μητροπολίτης αυτής της Επισκοπής ήταν ο Σπυρίδων Βλά-

χος. Ξαναζωντάνεψε το ιεροδιδασκαλείο, ανακαίνισε τα παλιά κτίρια και πρόσθεσε νέα.

Για την αποκατάσταση του ιεροδιδασκαλείου τα χρήματα που χρειάστηκαν βγήκαν από τα ταμεία των μοναστηριών της επαρχίας και από προσφορές σε καλαμπόκι και τρόφιμα των κατοίκων οι οποίοι επέδειξαν θερμότατο ενδιαφέρον αφού ξανάβρισκε η περιοχή την παλιά της φήμη.

Ίσως από ενθουσιασμό ο Σπυρίδων ξέφυγε κάπως από τα νόμιμα: Υπήρχε ένα κληροδοτήμα στην Τράπεζα των αδελφών Ζάνιττα, του Ζωγράφου και του Μπάγκα. Προορισμός του κληροδοτήματος ήταν να ιδρυθεί Γεωργική Σχολή.

Ο Σπυρίδων πήρε αυτά τα χρήματα και τα διέθεσε για το ιεροδιδασκαλείο Βελλά παρά τη θέληση των ευεργετών.

Παρουσιάστηκαν αντιδράσεις, κάπως στένεψαν τα πράγματα και, για να καλύψει την παρανομία ο κατά τα άλλα ικανότατος αυτός Ιεράρχης, κατάφερε και μετονομάστηκε το ιεροδιδασκαλείο σε «Αγροτικό Ιεροδιδασκαλείον Βελλά».

Το εάν είναι απαραίτητο να είναι αγρότης ο ιερωμένος, αυτό η φαντασία του Σπυρίδωνα θα μπορούσε να το εξηγήσει.

Στα 1915 μετατίθεται στην Μητρόπολη Ιωαννίνων ο Σπυρίδων Βλάχος. Η Μητρόπολη Ιωαννίνων υπήρξε μία από τις σπουδαιότερες στη χώρα. Ο Μητροπολίτης Ιωαννίνων ακούγεται πολύ. Κι ένας λόγος παρά πάνω που ήταν ηγετική προσωπικότητα. Η μεγάλη πεποίθηση στον εαυτό του τον οδήγησε σε αυθαίρετες ενέργειες, όπως τούτη που ακολουθεί: Χωρίς λόγο και αιτία. Με το «έτσι θέλω» και χωρίς καμία απόφαση της Ιεραρχίας της Ελλάδος ή του αρμόδιου Υπουργείου, περιέλαβε την περιοχή Βελλά (42 χωριά και το Μοναστήρι) στη Μητρόπολη Ιωαννίνων.

Σαν να πούμε ότι ο Μητροπολίτης Κορινθίας έπαιρνε στη Μητρόπολή του τη Μονή Οσίου Μελετίου κι όλη την περιοχή σαν περιοχή Μητροπόλεως Κορινθίας.

Ξεσηκώθηκε ολόκληρη η επαρχία. Έντονες διαμαρτυρίες παρουσιάστηκαν. Έγραψε ο Τύπος, η δύναμη όμως του μητροπολίτη Ιωαννίνων στάθηκε ανώτερη από τις διαμαρτυρίες του κόσμου.

Ήταν μία εξόφθαλμη αυθαιρεσία. Κανένας Μητροπολίτης δεν βρέθηκε να πει το παραμικρό ούτε τόλμησε κανείς να προσφύγει στα αρμόδια θρησκευτικά και διοικητικά όργανα. Ήταν κάτι που έμοιαζε με το «αποφασίζω και διατάσσω».

Εναντιώθηκε όπως ήταν επόμενο ο οικείος Μητροπολίτης της κουτσουρεμένης Μητρόπολης Ιωάννης Βασιλικός. Τον καταδίωξε ο πανίσχυρος Σπυρίδωνας. Τον συνέτριψε. Έχασε την Μητρόπόλη του και πέθανε παραπεταμένος. Εύλογα διερωτάται ο απλός πολίτης: είναι ιδιοκτησία η Μητρόπολη του κάθε Μητροπολίτη; Είναι κτήμα του; Κι αν είναι έτσι δεν είναι αρπαγή το να επεκτείνεις τα όριά σου στην περιουσία του γείτονα;

Αυτό που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι, οι επόμενοι μετά τον Ιωάννη Βασιλικό Μητροπολίτες δεν τόλμησαν να θίξουν το ζήτημα της περιοχής Βελλά γιατί ήταν βέβαιοι ότι θα είχαν την ίδια τύχη όπως και ο προηγούμενός τους.

Η δύναμη του ισχυρότερου και η επιβολή της θέλησής του φύονται και αναπτύσσονται και στα αρχιερατικά γραφεία.

Εμφανίζεται όμως ο Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανής και Κονίτσας κύριος Χριστοφόρος Χατζής ο οποίος ανακινεί το ζήτημα. Δεν φοβάται την παντοδυναμία του Μητροπολίτη Ιωαννίνων. Είναι ο άνθρωπος με το τετράγωνο μυαλό, με το αρβανίτικο πείσμα. Με την τιμιότητα που κληρονόμησε από το χωριάτικο πατρικό του σπίτι. Άλλωστε, το είχε δείξει από τον μακροχρόνιο ανοιχτό πόλεμο με την Ιεραρχία της Ελλάδας, αλλά και με τα τόσα θαυμάσια έργα του στη Μητρόπόλη του. Κι έπεσε σ' αυτόν η μοίρα να προσπαθήσει να βγάλει τα κάστανα από την φωτιά.

Θα μπορούσε να θεωρήσει τετελεσμένο ένα ζήτημα που χρονολογείται από το 1915. Και εμφανίζεται ύστερα από 43 χρόνια (20 Σεπτεμβρίου 1958) και το φέρνει ξανά στην επιφάνεια ό-

Λέγεται ότι το πετραχήλι της φωτογραφίας είναι έργο του Χριστοφόρου και της αδελφής του Σοφίας. Δουλεύτηκε στην Κόνιτσα

ταν ακόμα δεῦρ είχε συμπληρώσει διετία από την ενθρόνισή του (Μάιος 1957).

Μελέτησε το ζήτημα, συγκέντρωσε πλήρη στοιχεία και συνέταξε υπόμνημα προς την Ιεραρχία της Ελλάδας με έγγραφα και τίτλο:

«Συνοδικές και πατριαρχικές αποφάσεις από το 1895-1958 εξ είκοσι πέντε σελίδων».

Ο Μητροπολίτης Σεβαστιανός κατά την επίσκεψή μου στα γραφεία της Μητρόπολης έκρινε ότι δεν χρειαζόταν να βρίσκεται στα αρχεία της Μητρόπολης αυτό το στοιχείο και μου το έδωσε, όπως και την αυτόγραφη αφιέρωση προς τον Χριστοφόρο εκ μέρους του Αγίου Νεκταρίου όπως σημείωσα πιο πάνω.

Το υπόμνημα δημιούργησε θόρυβο στην περιοχή. Το παίρνουν οι τοπικές και οι Αθηναϊκές εφημερίδες. Αναφορές στέλνονται από τους Δημάρχους και τους Κοινοτάρχες της Ηλείου προς την Ιερά Σύνοδο, που αξιώνουν την επαναφορά της Μονής και της περιοχής (41 χωριά) στην αρχική της θέση όπως ήταν από το 1895.

Συννεφιάζει ο εκκλησιαστικός ορίζοντας. Οι Μητροπολίτες γνωρίζουν το ζήτημα και το πραξικόπημα του Σπυρίδωνος Ιωαννίνων. Βλέπουν ότι είναι πολύ δυνατές οι απεικονόμενες δυνάμεις. Η αποκατάσταση του ζητήματος θα εξόνηζε τον παντοδύναμο Ιωαννίνων. Από την άλλη πλευρά είχαν να κάνουν μ' έναν Μητροπολίτη που δεν το έβαζε κάτω εύκολα.

Ψάχτηκαν, κιντήθηκαν σε προσωπικότητες της χώρας για μεσολαβήσεις, για κάποια λύση κοινώς αποδεκτή. Δεν καρποφόρησαν όμως οι προσπάθειές τους.

Και κατέληξαν στο αφελέστατο: έκριναν αναρμόδια ν' αποφασίσει η Ιερά Σύνοδο και παρέπεμψαν το ζήτημα στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, αποφεύγοντας επιμελέστατα να ασχοληθούν με την ουσία του ζητήματος.

Το Πατριαρχείο όμως δεν ήταν εξαρτώμενο εκκλησιαστικό Σώμα, ούτε φοβόταν να τοποθετηθεί.

Αποφάνθηκε λοιπόν, ότι η Μονή Βελλά και η περιοχή ανήκουν στην Μητρόπολη Δρυϊνουπόλεως, Παγωνιανής και Κονίτισης. Και ενώ είχε εκλεφρασμένη γνώμη για το ζήτημα, άφησε κι ένα παραθυράκι ανοιχτό, σημειώνοντας ότι ήθελε να είχε τυχόν παρατηρήσεις εκ μέρους της Ιεράς Συνόδου.

Το απέφυγε κι αυτό η Ιερά Σύνοδος. Δεν μπορούσε να πάρει σαφή θέση.

Ύστερα από αυτά, το Πατριαρχείο εξέδωσε Συνοδικό Τόμο (απόφαση) ο οποίος ικανοποιούσε πλήρως τις απόψεις της Μητρόπολης Κονίτισης.

Έστειλε την απόφαση στην ιεραρχία της Ελλάδας με εντολή να κοινοποιηθεί επιμελεία της Αρχιεπισκοπής και προς τους Μητροπολίτες Ιωαννίνων και Κονίτισης. Η Ιεραρχία της Ελλάδος δεν κοινοποίησε τον Συνοδικό Τόμο.

Από εδώ και πέρα αρχίζουν τα ανάποδα, τα μαγειρέματα, οι παρεμβάσεις, οι πιέσεις εκατέρωθεν.

Ο Χριστοφόρος Κονίτισης δεν κάμπτεται όσο υψηλά ιστάμενοι κι αν ήταν οι «συμβιβαστές».

Ο Αρχιεπίσκοπος Θεόκλητος κάμπτεται. Το έφερε βόλτα. Έφτασε ν' αλλάξει θέση, να ταχθεί υπέρ του Σπυρίδωνος συγκεκριμένα.

Ο Χριστοφόρος που ξέρει να αγωνίζεται, βλέπει το κλίμα να διαμορφώνεται κατά τρόπο παράνομο.

Ζητάει από τον Θεόκλητο να εφαρμοστεί η απόφαση του Πατριαρχείου. Αντιμετωπίζει κουκουλωμένη άρνηση. Γνωρίζει πολύ καλά τα εκκλησιαστικά μαγειρέματα.

Παραπονιέται εντονότατα προσωπικά στον Πατριάρχη Αθηναγόρα κοινοποιώντας τα παράπονα στον Θεόκλητο και στον Σπυρίδωνα. Πολεμάει με ανοιχτά χαρτιά.

Ο Πατριάρχης επιμένει και κοινοποιηθεί και να ισχύσει η απόφαση. Ξεσηκώνονται οι Δήμοι και οι Κοινότητες της περιοχής Κόνιτσας. Το άσχημο παιχνίδι δημοσιεύεται στις εφημερίδες Αθηνών, Θεσσαλονίκης, Ιωαννίνων και Κωνσταντινούπολης.

Όλος αυτός ο σάλος δεν κατέστη δυνατό να αποκαταστήσει τα πράγματα.

Ο Αρχιεπίσκοπος Θεόκλητος εκφράζει «επιφυλάξεις» προφορικά στο Χριστοφόρο για το σύνολο της απόφασης. Ο Μητροπολίτης Κονίτισης του απαντάει απερίφραστα ότι είναι ακατανόητος και δεν έχει τη δύναμη που αρμόζει στον προκαθήμενο της Εκκλησίας της Ελλάδος. Τον κατηγορεί ευθέως ότι υποκύπτει σε πιέσεις. Του γράφει.

«... Τούτο, τραυματίζει βαρέως την ψυχήν του λαού πιστεύοντας ότι ευλογείται το άδικο εκ μέρους σας εν τη εκκλησία».

Ένας ολόκληρος αρχιεπίσκοπος ακούει τον μητροπολίτη της μικρό-

τερης Μητρόπολης της χώρας να του τα λείει έξω από τα δόντια και δεν έχει την δύναμη να αντιδράσει. Πολλοί Επίσκοποι έλεγαν στον Χριστοφόρο «έχεις δίκιο. Το βλέπουμε, αλλά τι να κάνουμε; Τι ήθελες, αδερφέ και ανεκίνησες έναν κακό προηγούμενο που είχε ξεχαστεί;» Και γινόταν έξω φρενών ο Χριστοφόρος.

Είχαν πολιορκηθεί το Πατριαρχείο και η Εκκλησία Ελλάδος η οποία είχε ντροπιαστεί κατάφορα.

Έπρεπε να βρεθεί κάποια λύση.

Και διαλέχτηκε το χειρότερο που μπορούσε να γίνει. Τροποποιήθηκε η απόφαση κατά κωμικό τρόπο: Έδωσαν στη Μητρόπολη Κονίτισης τέσσερα χωριά, λες και επρόκειτο για εδαφικό ζήτημα.

Τότε, ο Χριστοφόρος τους έπιασε στην ειρωνεία.

«Εδόθησαν χωριά τινά εις απρόσιτον ορεινήν περιοχήν. Δια να επικαιρωνήσωμεν θα χρειασθώμεν ίσως ελικόπτερον. Θα διερχόμεθα εκατοντάδα χιλιομέτρων εκ του κέντρου των Ιωαννίνων με σχετικήν άσθειαν διελεύσεως κατά τους κανονισμούς εκ μέρους του οικείου Μητροπολίτου. Το κέντρον της Μητροπολιτικής περιφέρειας ημών, παραδίδεται αβασάνιστα εις την Μητρόπολιν Ιωαννίνων»

Ο Χριστοφόρος Χατζής δεν το πήγαινε κάτω. Δεν το ξεχνούσε. Ο Πατριάρχης Αθηναγόρας καταγόταν από το Βασιλικό, ένα χωριουδάκι μετά το Καλπάκι στο δρόμο που πάει στην Κακαβιά όπου τα σύνορα με την Αλβανία.

Μετά τα γεγονότα με τη Μονή Βελλά θέλησε να επισκεφθεί την Ήπειρο και το χωριό του ο Πατριάρχης. Δεν είχε αντιδράσει στην απόφαση της Ιεραρχίας της Ελλάδος να μην κοινοποιήσει τον Συνοδικό Τόμο.

Μία επίσκεψη του Πατριάρχη, παρουσιάζει πάντοτε ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Προγραμματίζεται από καιρό, δημοσιεύεται, γίνονται προετοιμασίες για την υποδοχή κ.λπ.

Ο Χριστοφόρος Χατζής δηλώνει ότι δεν θα δεχθεί τον Πατριάρχη στην Κόνιτσα, ούτε θα δώσει άδεια να επισκεφθεί την περιφέρεια της Μητρόπολής του.

Αναστατώθηκαν οι πάντες. Δήμαρχοι, Κοινοτάρχες. Ο Νομάρχης Καλογερόπουλος τρέχει στην Κόνιτσα να τον παρακαλέσει να μην το φτάσει στα άκρα. Τα βάζει μαζί του. «Δεν μπορώ να συζητώ με άτομα που φάσκουν και αντιφάσκουν. Ο Πατριάρχης είναι υπαίτιος της υποθέ-

σεως της Μονής Βελλά». Είναι αμετάπειστος.

Κινούνται όλοι οι γνωστοί του που τον ενίσχυαν και τον βοηθούσαν: «ρίξε τόπο στην οργή. Μη δευτερώνεις το κακό». Όλες οι προσωπικότητες της Αθήνας και Υπουργοί έπεσαν απάνω του να τον πείσουν. Ο στενός φίλος και βοηθός του βουλευτής της περιφέρειας Κωνσταντίνος Φρόντζος επικαλέστηκε το καλό της περιοχής και το έργο που είχε κατορθώσει.

Το ζήτημα της Μονής Βελλά πλησίασε να δημιουργήσει μεγάλο ρήγμα στην Εκκλησία, ίσως τόσο όσο και το παλαιοημερολογιακό. Επέδρασε η προσωπική του περιπέτεια; Φοβήθηκε να επωμιστεί το βάρος της διάσπασης; Επέδρασε η αγάπη του προς την Εκκλησία; Τι να υποθέσει κανείς; Αν δούμε σφαιρικά την αντιμετώπιση του συγκεκριμένου περιστατικού, θα πρέπει να πούμε ότι όχι μία, αλλά πολλές συναρτήσεις πλέκονται προκειμένου να καταλήξει κανείς σε κάποια απόφαση. Πολλαπλοί παράγοντες επενεργούν και πρέπει να επιλέξεις μέσα απ' αυτούς. Δεν ήταν απόλυτα ελεύθερος. Η ανατροφή του, οι ιδέες του, ο εθνικός χώρος και ο εκκλησιαστικός, τον περιορίζουν. Ό,τι θα αποφάσιζε θα ήταν έργο δικό του. Τρόμαξε μπροστά στο πλήγμα στην ενότητα της εκκλησίας. Σε οποιαδήποτε διάσπαση έστω ελάχιστη, η υψηλή αντίληψη, σαν αυτοσκοπός, του επέβαλε να μην επιμένει αν και αυτό, προσωπικά τον πλήγωσε. Μα και η πληγή, είναι τίμημα νίκης στον ηθικό αγώνα.

Τελικά, κάμφθηκε ο Χριστοφόρος Χατζής. Οπωσδήποτε πρόκειται για απόφαση που πήρε ο ίδιος αφού στάθμισε τα πράγματα. Ο φίλος Αχιλλέας μου μιλούσε για σειρά κηρυγμάτων αγάπης, όταν είχε φτάσει σε οξύ σημείο η υπόθεση Βελλά.

Ο Πατριάρχης γνώριζε την πορεία των πραγμάτων στην Ελλάδα, τις αντιδράσεις του Χριστοφόρου και τη δήλωσή του. Φαίνεται ότι είχε μάθει και το ότι μετέβαλε θέση στο θέμα της επίσκεψής του στην Κόνιτσα.

Πιθανολογείται ότι επέδρασε και η άποψη του Δημάρχου Κόνιτσας, κ. Ρούση με τον οποίο διατηρούσε στενότατο δεσμό φιλίας ο Χριστοφόρος. Στάθηκε μάλιστα ο σπουδαιότερος και ουσιαστικός βοηθός και συμπαραστάτης του. Ότι υποχώρησε ο Μητροπολίτης για χάρη της Κόνιτσας και της περιοχής για την οποία είχε αφιερώσει τον εαυτό του, είναι το πιο πιθανό. Ίσως μάλιστα ο ίδιος Δήμαρχος να ενημέρωσε τον Πατριάρχη.

Υπάρχει όμως και κάτι ακόμα που οδηγεί στα πιο πάνω ενδεχόμενα: Μιλώντας με τον Επίσκοπο Σεβαστιανό κατά την πρώτη μου επίσκεψη στην Κόνιτσα, μου είπε μεταξύ των άλλων: «όταν θα αναφέρεστε στο έρ-

γο του Χριστοφόρου Χατζή σαν Μητροπολίτη Κονίτισης, θα πρέπει να προσθέτετε και το όνομα του Δημάρχου τότε κ. Ρούσου. Υπήρξε μία σπάνια ευτυχής συγκυρία. Δύο όμοια πρόσωπα θεωρούνται ενιαίο σύνολο».

Ο Πατριάρχης Αθηναγόρας γνώριζε ασφαλώς όλα τα περί Χριστοφόρου Χατζή και όλη του την μακρόχρονη περιπέτεια. Σχετικά με τη Μονή Βελλά είχε εκπεφρασμένη γνώμη. Ερχόταν στο πάτριο έδαφος γνωρίζοντας ότι θα συναντούσε έναν αδικημένο Ιεράρχη και τίμιο αγωνιστή. Κι έπρεπε να τον «γλυκάνει» αν είναι δόκιμος όρος.

Σ' αυτή τη σκέψη οδηγεί το περιστατικό της υποδοχής του Πατριάρχη στο αεροδρόμιο Ιωαννίνων όπου τον ανέμεναν, εκτός από τις Δημόσιες Αρχές και οι Μητροπολίτες Ιωαννίνων και Κονίτισης.

Με τη κάθοδό του από το αεροπλάνο προηγήθηκε ο Ιωαννίνων Σπυριδών. Ο Πατριάρχης προχώρησε προς τον Χριστοφόρο, τον φίλησε και ακολούθησε ο Σπυριδών. Σε τέτοιες περιπτώσεις καταγράφεται και η ελάχιστη κίνηση. Ήταν σαφής η προτίμηση του Πατριάρχη. Σήμαινε ίσως μάλιστα και ομολογία σφάλματός του, από το ότι δέχθηκε μία νόθα λύση σ' ένα αυτονόητο ζήτημα.

Μήπως αυτό το φίλημα ήταν αίτηση συγγνώμης;

Μήπως, ο Χριστοφόρος διέγραψε τον πόνο του εξαιτίας αυτής της κίνησης-ομολογίας του Πατριάρχη;

Αυτοί που τον γνώρισαν κοντά θα μπορούσαν να μας πουν, ότι ο Χριστοφόρος Χατζής είχε τη δύναμη να συγχωρεί, έστω κι αν αυτό του προξενούσε πόνο, όταν ήταν για καλό. Μήπως δεν θυσιάστηκε ένας Θεός για το καλό των ανθρώπων; Μήπως δεν πόνεσε;

Ο Χριστοφόρος αυτο-αποδεσμεύεται. Νικάει την ανηφοριά των ανθρώπων αδυναμιών και ξεπετάγεται στο ξάγναντο, εκεί που μπορείς να κοιτάξεις, σε ευρύ ορίζοντα, όπου καθρεφτίζονται αβεβαιότητες, κατακτήσεις του ορθού, του δικαίου και του ωραίου.

Ο Χριστοφόρος Χατζής, προσηλωμένος στην πρακτική ενέργεια, ανεβαίνει στην περιοχή του συμβόλου!

Είδε το συμφέρον της περιοχής της Μητρόπολής του σαν κάτι πάνω απ' όλα. Είχε ορίσει την ψυχή του να κατοικήσει στην Ήπειρο.

Η υποδοχή του Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως κυρίου Αθηναγόρα στην Κόνιτσα, άφησε εποχή:

Ο Χρήστος Θανάσουλας που έζησε κοντά του μου είπε:

«Μέσα σε 1-2 ημέρες οργάνωσε μία τέτοια υποδοχή που είχαν να το λένε τα ντόπια και τα ξένα κανάλια. Έλαμπε από ευτυχία ολόκληρη η Κόνιτσα. Αν ήξερα γράμματα θα μπορούσα να σου γεμίσω πολλές σελίδες».

Έτσι υποδέχτηκε τον Πατριάρχη Αθηναγόρα στην Κόνιτσα ο Μητροπολίτης Χριστοφόρος Χατζής.

Ζήτησα να μου μιλήσουν για την υποδοχή του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως στην Κόνιτσα, από όσους βρήκα να το θυμούνται, κατά τις δύο επόμενες επισκέψεις μου. Τα στοιχεία που απεκόμισα είναι γενικό-τητες: «Πάνε τόσα χρόνια από τότε».

Από την επίσκεψη του Πατριάρχη Αθηναγόρα στην Κόνιτσα

Κουβεντιάζοντας στο κατάστημά του Σ. Κουφίδη μας είπε ότι όταν ήταν να κάνει κάτι, γινόταν τέλειο. Η υποδοχή του Πατριάρχη Αθηναγόρα στην Κόνιτσα ήταν η μεγαλύτερη εορτή απ' όσες γνώρισε η Ήπειρος στα χρονικά της.

Στα εγκαίνια του ιερού ναού Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης στην Κάτω Κόνιτσα χοροστάτησε ο Χριστοφόρος. Ήταν ο τελευταίος ναός απ' όσους εγκαινίασε στην περιοχή της μητρόπολής του. Και ήσαν περισσότεροι απ' όσους είχε εγκαινιάσει οποιοσδήποτε άλλος Μητροπολίτης.

Ήταν λίγες μόλις ημέρες πριν φύγει.

Ψάχνοντας να βρούμε στοιχεία για τον Χριστοφόρο επισκεφτήκαμε και το Κ.Α.Π.Α Κόνιτσας. Εκεί, εκτός των άλλων, συναντήσαμε και τον Σωτήρη Ευαγγέλου που είναι και ψάλτης. Είχε την καλοσύνη να μας δώ-

σει φωτογραφίες και μας μίλησε για τον Χριστοφόρο:

«Χοροστάτησε στα εγκαίνια του Ιερού Ναού Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης λίγες ημέρες πριν φύγει από την Μητρόπολη, εξαιτίας του νόμου της Χούντας.

Έξω από τον ναό είναι μαζεμένος όλος ο κόσμος της Κόνιτσας. Μέσα στον ναό ήταν ο νεωκόρος Δημήτριος Σωτήρας. Έφτασε που λες όταν ήταν μπροστά στην κλειστή πόρτα ο Δεσπότης και είπε: «Άρατε πύλας οι άρχοντες ημών και επάρθητε πύλαι αιώνιοι και εισελεύσεται ο βασιλεύς της δόξης».

Κάπου αυτή τη στιγμή έπρεπε να ανοίξει την πύλη ο νεωκόρος και να εξαφανιστεί. Αυτός όμως την κρατούσε κλειστή. Δεν είχε καταλάβει. Έπρεπε να πει «τις εστίν ούτος ο βασιλεύς της δόξης;» και όταν θα άκουγε τα υπόλοιπα από τον Δεσπότη θα άνοιγε. Τότε εκνευρισμένος ο Δεσπότης σπρώχνει την πόρτα με το πόδι και του φωνάζει «φύγε επιτέλους καμία φορά από την πόρτα». Καπνός ο καντηλανάφτης.

Έφτασε το πλήρωμα του χρόνου. Ο Δεσπότης εγκαταλείπει έναν τόπο όπου πρόσφερε όλο τον εαυτό του,. Έφυγε από μία περιοχή που της στάθηκε φύλακας-άγγελος. Ήταν επόμενο να φεύγει στεναχωρημένος. Και τούτο, εξαιτίας νόμου που όριζε όριο ηλικίας των αρχιερέων (αριθμ. 4 νόμου 4589/1966).

Στην Κόνιτσα έφτασε, σε ηλικία 64 ετών. Ήταν στα 1956. Φεύγει σε ηλικία 75 ετών.

Το περιοδικό ΚΟΝΙΤΣΑ είναι αποκαλυπτικό:

«Ο τέως Μητροπολίτης μας Σεβασμιότατος κ.κ Χριστοφόρος εχοροστάτησεν κατά τας ακολουθίας της Μ. Εβδομάδος και της Κυριακής του Πάσχα. Την 3-5-67 εδόθη εις την αίθουσαν διαλέξεων της Πνευματικής Στέγης Κονίτσης αποχαιρετιστήριος γιορτή επί τη αποχωρήσει του, εις την οποίαν παρέστησαν άπασαι αι τοπικαί αρχαί και εξ Ιωαννίνων ο Πρόεδρος της Ε.Ν.Ν. Κων. Φρόντζος μετά του Γεν Γραμματέως κ. Ιωαν. Νικολαΐδου κ.λπ. καθώς και πλείστοι εκ των κατοίκων της Κονίτσης. Αφού κατ' αρχήν εψάλησαν διάφορα τροπάρια, κατόπιν ωμίλησεν ο Δήμαρχος κ. Νικ. Ντεντόπουλος εξάρας τας αρετάς και την γόνιμον ποιμαντορίαν του αποχωρούντος ιεράρχου μας, όστις εκόσμησεν την Κόνιτσαν με το ωραίον αυτό κτίριον της πνευματικής στέγης και βιβλιοθήκης και με πολλά άλλα μικρότερα, και ήδη προ ημερών διέθεσε εξ ιδίων 50.000 δραχ για την επισκευήν της οδού αγοράς-πνευματικής στέγης. Ακολούθως ενεχείρησεν εις τον σεβασμιότατον ψήφισμα του Δήμου δι ου, ανεκηρύχθει ούτος επί-

τιμος Δημότης και συγχρόνως του απένειμεν το χρυσούν μετάλλιον του Δήμου Κονίτσης (δια πρώτην φοράν απονεμόμενον από της συστάσεώς του) ως δείγμα τιμής και ευγνωμοσύνης δια τα όσα περί της Κονίτσης και της επαρχίας εμόχθησεν. Ο Σεβασμιότατος κ.κ. Χριστοφόρος ανταπαυτών και ευχαριστών είπεν πλήρης συγκινήσεως μεταξύ άλλων και τα εξής: «Σωματικώς μεν απέρχομαι μακράν της αγαπημένης μου επαρχίας και του πνευματικού ποιμνίου, αλλά πνευματικώς και νοερώς θα ευρίσκομαι πάντοτε πλησίον σας. Η σκέψις μου και η ψυχή μου θα είναι συνεχώς κοντά σας». Κατόπιν ανήλθεν επί της έδρας ο Πρόεδρος της Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών κ. Κωνσταντίνος Φρόντζος, ο οποίος εξήρεν επίσης το δημιουργικόν πνευματικόν και υλικόν έργον του τέως Μητροπολίτου μας, και εν συνεχεία ενεχείρησεν προς αυτόν δίπλωμα δι' ου ανεκηρύχθη ούτος επίτιμος ισόβιος Πρόεδρος της Ε.Η.Μ. και του εδώρησεν και αναμνηστικόν αργυρούν δίσκον λαϊκής τέχνης φέροντα το έμβλημα της Ε.Η.Μ. Ο Ιεράρχης ανελθών κατόπιν επί της έδρας ηυχαρίστησεν τον κ. Φρόντζον και την Ε.Η.Μ. δια την προσγενομένην προς το πρόσωπό του τιμήν και κατόπιν εξεφώνησεν συγκινητικοτάτην αποχαιρετιστήριαν ομιλίαν προς το τέως πνευματικόν ποιμνιόν του». Το δημοσίευμα εικονίζει την διάχυτη συγκίνηση που επικρατούσε. Φωτογραφίζει όμως και το τεράστιο έργο που επετέλεσε στην Μητρόπολη ο Χριστοφόρος.

Ρωτούσαμε για τον Μητροπολίτη Κόνιτσας τον πριν από το Σεβαστιανό. Τον θυμούνται κάποιοι ηλικιωμένοι. Λίγοι αναφέρονται σε κάτι συγκεκριμένο και πολύ λιγότεροι σε κάτι προσωπικό το οποίο συνδέεται μαζί του. Οπωσδήποτε το έργο του Χριστοφόρου Χατζή στην Μητρόπολή του, αποπνέει άρωμα και σημειώνει μία ιστορική εποχή στην Ήπειρο. Είναι κάτι που αγγίζει την βαθύτερη ουσία του ανθρώπου στη γενικότητα του, πέρα από τους περιορισμούς του τόπου και του χρόνου. Τα περασμένα ρίχνουν βαρύ τον ίσκιο τους στο παρελθόν. Μόνον ένα οξύ αισθητήριο μπορεί να συλλάβει και να διερμηνεύσει το προνόμιο και την αγωνία του Χριστοφόρου. Ήταν ένα έργο υποδομής. Τα θεμέλιά του δεν φαίνονται. Στηρίζεται όμως απάνω τους ένα φωτεινό οικοδόμημα, τελειότατο, που προώθησε την μητρόπολη Κόνιτσας σε νέες εξελίξεις και έλυσε δεινά προβλήματα που την είχαν περιζώσει επικίνδυνα.

Δυσκολεύομαι να παραδεχτώ τα όσα γράφει σαν επίλογο στο βιβλίο του με τίτλο «Γνωριμία με την επαρχία Κονίτσης» έκδοση 1993, ο πρεσβύτερος Διονύσιος Δ. Τάτσης: Ότι είναι μία ξεχασμένη περιοχή του Νομού Ιωαννίνων, ότι έχει μειωθεί ανησυχητικά στα τελευταία χρόνια ο πληθυσμός, ότι έχουν μείνει 6.000 κάτοικοι και ότι: «Δεν έχουμε ανθρώ-

πους με πολιτική δύναμη, οι οποίοι θα φρόντιζαν για την ανάπτυξη και προκοπή τούτου του ιστορικού και όμορφου τόπου» Η διατύπωση είναι απαισιόδοξη. Δεν εκφράζει την πραγματικότητα όπως την ζήσαμε τις λίγες ημέρες που μείναμε στην Κόνιτσα πριν από λίγους μήνες. Η εντύπωση μας είναι ότι η Κόνιτσα και η περιοχή της κινείται στον ρυθμό και στο πνεύμα της εποχής. Βρεθήκαμε σε κύκλους ανθρώπων, και κουβεντιάσαμε μαζί τους. Δεν χρειάζεται πολλή προσοχή για να νοιώθουμε ότι δεν πήγαζε από μέσα τους αυτό που έλεγαν. Γιατί δεν ακούσαμε παράπονα τύπου του σεβαστού συγγραφέα.

Είναι χαρά να διαβάσεις ένα ειδικό βιβλίο που αναφέρεται στον τόπο που επισκέπτεσαι. και ενώ το βιβλίο του σεβαστού Διονυσίου Δ. Τάτση είναι κατά πάντα αξιόλογο, πιστεύω ότι έρχεται σε ευθεία αντίθεση ο επίλογός του με το όλο περιεχόμενο.

28 Απριλίου 1967, στα εγκαίνια του Ιερού Ναού Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης στην Κάτω Κόνιτσα

Τα μετά την Κόνιτσα

Στη νέα τους κατοικία ήλθαν σαν ξένοι. Έλλειπε τόσα χρόνια ο Δεσπότης είχαν αμβλυνθεί οι προσωπικές σχέσεις, είχαν χαθεί άνθρωποι. Έμενε κάτι κενό στην Φρεατίδα μετά την Κόνιτσα. Ένας άνθρωπος να τους πει την καλημέρα, να τους ρωτήσει αν είναι καλά, αν χρειάζονται κάτι. Ηλικιωμένοι άνθρωποι.

Βρέθηκε ο καταλληλότερος όλων. Ήταν ο Χρήστος Θανάσουλας. Το ορφανό που προστάτεψε ο Χριστοφόρος από μικρό. Που το είχε αποκαταστήσει επαγγελματικά, που είχε μιλήσει ο Δεσπότης και τον πήραν στα ναυπηγεία Ελευσίνας. Αυτός ήταν που πρόσφερε ό,τι μπορούσε στον μεγάλο του ευεργέτη.

Ο Χρήστος Θανάσουλας καλύπτει όλες τις εξωτερικές ανάγκες του σπιτιού. Είναι το δεξί τους χέρι. Πρόθυμος για όλα, τιμιότατος, ικανότατος. Ήταν ο αγαπητός του σπιτιού.

Μετά την Κόνιτσα και την εγκατάσταση στην Φρεατίδα, παρουσιάζεται στη ζωή των αδερφών μία μυστηριώδης και αμφιλεγόμενη γυναίκα.

Ονομάζεται Αιμιλία Πέππα. Είναι πρώτη ξαδέρφη από τη μάνα τους. Έλεγαν ότι είχε ρίξει σεβντά σ' ένα παλικάρι συγχωριανό, αλλά δεν ήταν της τάξης του πατρικού της σπιτιού. Ο πατέρας είπε το όχι, και, όπως ήταν τότε η εποχή, έπρεπε να κάνει η κόρη όπως είχε αποφασίσει ο πατέρας.

Αυτή, ούτε υπόκυψε στην πατρική απόφαση, ούτε μαράζωσε, ούτε ήπιε το φαρμάκι. Εξαφανίζεται. Την έγγραψαν για χαμένη.

Μετά από χρόνια εντοπίζεται στο νησί Τήνος. Έλεγαν ότι είχε ανακατευτεί με τους καθολικούς εκεί. Ένα μυστήριο καλύπτει τα χρόνια της

εξαφάνισής της.

Παρουσιάζεται δραστήρια, επαναστατική, κινείται σε υψηλά κοινωνικά επίπεδα, εμφανίζεται πλουσιότατη, κυκλοφορεί με Ι.Χ. σε εποχή που ήταν εντελώς άγνωστο.

Παρουσιάζεται ντυμένη με στολή εθελόντριας νοσοκόμας και ακούει στο όνομα: «κυρία προϊσταμένη». Δεν γνωρίζουμε πού, πώς και πότε μαθήτευσε.

Καταπιανόταν με πολύ γερά βαλάντια. Είχε ακουστεί ότι «περιέθαλψε» τη χήρα του ιδρυτού της μεγάλης υφασματοβιομηχανίας Δ.Δ.Δ. Δημητριάδης. Το πιο σωστό ήταν να πούμε ότι την ξεπουπούλιασε. Τέτοιες επεμβάσεις έκανε η «κυρία προϊσταμένη». Έτσι είχε διαδοθεί.

Έβαλε χέρι και στα ξαδέρφια (τούτο είναι γεγονός). Ζήτησε και την δάνεισαν καμπόσες χρυσές λίρες τις οποίες ουδέποτε επέστρεψε παρά το γεγονός ότι είχε γίνει έξω φρενών εναντίον της ο Δεσπότης. Τα λεφτά τα πήρε ο αέρας, ή καλύτερα, η τσέπη της «κυρίας προϊσταμένης». Ποτέ δεν θα πήγαινε στα δικαστήρια ο Δεσπότης. Ήξερε που χτυπούσε η πολυμήχανη γυναίκα και πάντοτε στο κέντρο. Με επιτυχία.

Λέγεται ακόμα ότι, τα χρήματα που μάζευε μ' αυτό τον τρόπο τα διέθετε για αγαθοεργούς σκοπούς.

Φέρεται σαν ιδρύτρια του νοσοκομείου για ιερείς. Γίνεται ο λόγος για το νοσοκομείο Κυανούς Σταυρός και για πολυτελή ακίνητα ιδιοκτησίας της.

Επί Χούντας την πείθει ο Αρχιεπίσκοπος Θεόκλητος ν' αφήσει όλη της την περιουσία στην Εκκλησία και να αφοσιωθεί στον Θεό. Τότε είχε φτιάξει ένα Γηροκομείο στην Αίγινα τύπου Αγίας Αθανασίας. Έκανε όπως τη συμβούλεψε ο αρχιεπίσκοπος κι έγινε καλόγρια.

Ο Δεσπότης και η Σοφία είχαν ξεχάσει την αρπαγή των χρυσών λιρών. Η Σοφία ήθελε να την δει.

Ο Ντίνος Νικολούλιας διηγείται:

«Μου ζήτησε η κυρία Σοφία να την πάω στο μοναστήρι να δει την ξαδέρφη της. Πήγαμε. Την έλεγαν Ολυμπία. Μόνο Ολυμπία δεν ήταν. Τα είχε βάλει με τον Αρχιεπίσκοπο και δεν ήξερε τι έλεγε εναντίον του. 'Αυτός εκεί, ο .... με έβαλε να καθαρίζω πατάτες. Εγώ ήρθα εδώ για ηγουμένη' και αρκετά άλλα».

Έφυγε από το μοναστήρι και πήγε στο νοσοκομείο των ιερέων που, όπως λεγόταν, το είχε ιδρύσει η ίδια.

Αναφέρθηκα σ' αυτή την γυναίκα γιατί σχετίζεται άμεσα με τη ζωή του Χριστοφόρου. Εκεί πέρασε τις τελευταίες του ημέρες ο Δεσπότης, στο νοσοκομείο για ιερείς. Με το θάνατο του Δεσπότη, η δαιμονισμένη γυναίκα οσμίζεται θησαυρό. Πλησιάζει εντέχνως τη Σοφία, της δηλώνει ότι έπρεπε να στηρίζεται στα χέρια της. Δεν ήταν δύσκολο να δεχθεί μία τέτοια προστασία από την ξαδέρφη της η οποία ήξερε να τα βγάζει πέρα παντού. Άλλωστε είχε μείνει μόνη, εκτός από τον Χρήστο Θανάσουλα ο οποίος βρισκόταν ο μοναδικός κοντά της. Σ' αυτό το σημείο λάθεψε η Σοφία. Θα μπορούσε θαυμάσια να πάρει στο σπίτι της τον Θανάσουλα με την οικογένειά του και θα τα είχε όλα στο χέρι της. Ήταν όμως δικαιολογημένη γιατί ήταν αδύνατο να πιστέψει ότι είχε να κάνει με μία αρπάχτρα αφού είχε παρουσιάσει τέτοια δείγματα με τις χρυσές λίρες στο παρελθόν.

Η κινητή περιουσία του Δεσπότη και της Σοφίας ανερχόταν σε πολλά εκατομμύρια τότε.

Το σπίτι στην Φρεατίδα είχαν προφθάσει και το είχαν μεταβιβάσει στην Εκκλησία του Πειραιά διατηρώντας το δικαίωμα στήριξης.

Η δαιμονισμένη γυναίκα πείθει τη Σοφία να φύγει από την «ερημιά». Την εγκατέστησε σ' ένα διαμέρισμα στην Κυψέλη επί της οδού Επτανήσου. Τώρα την είχε εντελώς στα χέρια της σαν φυλακισμένη και ανίκανη να τακτοποιήσει, όπως θα ταίριαζε, μία τεράστια κινητή περιουσία.

Εάν εγκαθιστούσε η Σοφία στο σπίτι της τον Χρήστο Θανάσουλα με την οικογένειά του, θα ζούσε βασίλισσα, αλλά δεν θα σκόρπιζε στους πέντε ανέμους όλος αυτός ο θησαυρός που βρισκόταν στο σπίτι της.

Τώρα κρατούσε η «κυρία προϊσταμένη» και τα κλειδιά του σπιτιού στα χέρια της. Είναι ελεύθερη να το απογυμνώσει εντελώς.

Ο Χρήστος Θανάσουλας επισκέπτεται την Σοφία στη νέα της κατοικία στην Κυψέλη. Του μίλησε με τα χειρότερα λόγια για την κυρία Προϊσταμένη. Αυτή τον έβλεπε σαν εμπόδιο στα σκοτεινά σχέδιά της. Κάποτε του είπε ότι δεν χρειαζόταν να κάνει επισκέψεις στην κυρία Σοφία.

Η Σοφία δεν περνούσε καλά στο διαμέρισμα στην Κυψέλη. Παραπονιόταν στον Χρήστο και τον παρακάλεσε να την πάρει και να την πάει στο σπίτι της. Τότε είχε μπει σε καλό δρόμο η αφαίμαξη των κινητών στο σπίτι στην Φρεατίδα.

Αντιλαμβάνεται την κίνηση η «προστάτισσα». Γίνεται έξω φρενών εναντίον του Χρήστου Θανάσουλα και τον απειλεί ότι θα καταφύγει στον εισαγγελέα εναντίον του. Και αντί να πάει αυτός στον εισαγγελέα εναντίον της, φοβήθηκε αφού αυτός δεν είχε κανένα δικαίωμα, ενώ αυτή ή-

ταν στενή συγγενής και ίσως η μοναδική. Φοβήθηκε. Ήξερε ότι είχε να κάνει με διαβολεμένη γυναίκα. Ήταν ικανή για όλα. Από την άλλη μεριά, η Σοφία είχε χάσει το ηθικό της. Δεν ήταν η αρχόντισσα που ήξερε. «Έβλεπα το έγκλημα. Μάτωνε η καρδιά μου. Δεν μπορούσα να κάνω τίποτα. Ξεγύμνωνε ένα παλάτι ενός μεγάλου εφοπλιστή κι ενός μεγάλου Μητροπολίτη. Δεν άφησε ούτε κουτάλι. Μόνο τα δώρα προς το Δεσπότη και τα χρυσά παράσημα στοίχιζαν εκατομμύρια». (Θανάσουλας)

Ο Ντίνος Νικολούλιας επισκέπτεται τη Σοφία στο διαμέρισμα της Κυψέλης με τη θεία του.

«Τον τελευταίο καιρό έπαθε μαλάκνωση του εγκεφάλου η κυρία Σοφία. Το μόνο που υποχρεώθηκε να κάνει η ξαδέρφη της ήταν να πληρώσει έναν εργολάβο κηδειών να τη θάψει στο νεκροταφείο της Ελευσίνας αφού τσέπωσε επί του ασφαλούς αρκετά εκατομμύρια».

Δεν έμεινε τίποτα. Ούτε ένα κουτάλι όπως παραστασιακά το είπε ο Χρήστος Θανάσουλας.

Η απληστία είναι δείγμα των καιρών. Οι χιμαιροκυνηγοί, οι θησαυροθήρες και οι τυχοδιώκτες δεν παύουν να υπάρχουν. Το παράτολμο παραμερίζει το κανονικό. Η απληστία δεν γνωρίζει σύνορα. Αναδιπλώνει τη δίψα της ευζωίας και δεν σκεπτεται καθόλου το τέρμα. Κι αν είναι, πολλές φορές ακάλεστος επισκέπτης πίσω από την πόρτα.

Πρόκειται για αθεράπευτη αρρώστια που αποκλείει την λογική. Για την Αιμιλία Πέππα, η ζωή της υπήρξε ένα γρήγορο τρένο που δεν άφηνε να σταθμεύσει κάπου. Να σκεφτεί. Να γαληνέψει το μυαλό της. Να παύσει να κυβερνιέται από το πάθος του χρήματος. Το τρένο της δίνει ίλιγγο.

Γιατί, αφού, όπως λένε, αφοσιώθηκε στην φιλανθρωπία, έπρεπε να την απασχολούσε και η μνήμη του ξαδέρφου της. Να κρατούσε τουλάχιστον μερικά από τα διακριτικά του σήματα των τιμητικών αναγνωρίσεων, των βραβείων και των παρασήμων. Γιατί είναι συγκλονιστικό να βλέπεις να πουλιέται στο εμπόριο κάτι που απονεμήθηκε σε κάποιον που στοχάστηκε, που ονειρεύτηκε για έναν καλύτερο κόσμο σαν αληθινός άνθρωπος και όχι σαν κούφιος ματαιόδοξος.

Επιλεγόμενα

Ο Ηθικός άνθρωπος είναι συνυφασμένος με την μεγάλη υπόθεση της ζωής η οποία περιέχει αίσθημα κοινωνικής ευθύνης και ηθικής προσφοράς.

Η κοινωνική και ηθική ευθύνη είναι το άλλο πρόσωπο της ελευθερίας, που είναι πόθος τελειότητας.

Τελείωση, θα πει υπέρβαση και αποτίναξη της ηθικής δουλείας. Θα πει ακόμα ότι καταλύω την ψευτιά με το να βρίσκω την βεβαιότητα της αλήθειας. Θα πει ακόμα, ότι καταλύω το κακό με την αναγνώριση και επιβολή του καλού, του αγαθού. Με άλλα λόγια: ελευθερώνομαι. Ταπεινώνω τη δουλεία και παίρνω δύναμη αν υπερνικήσω την ατέλεια. Τώρα χαίρομαι γιατί δίνω νόημα στη ζωή μου.

Τούτα μας διδάσκει ο βίος και οι ημέρες του Δεσπότη της Κόνιτσας: του Μητροπολίτη Χριστοφόρου. Με αυτά πρέπει να καλύψω τις τελευταίες σελίδες του βιβλίου μου σχετικά με τη ζωή και το έργο του.

Είναι εδώ. Κοντά μας. Γύρω μας. Είναι αδύνατο να απουσιάσει. Ακούστε τον: *«Ενεργώ ηθικά. Πράττω κατά Θεϊαν επιταγήν. Γνωρίζω την αξία της αποστολής μου. Και πράττω κατά συνείδησην. Με συνέπεια. Είμαι δέσμιος ιερού καθήκοντος. Βαδίζω προς κατάκτησην της αρετής»*.

Ο Χριστοφόρος Χατζής υπήρξε ένα θαυμάσιο και μεγαλοπρεπές οικοδόμημα γεμάτο Θεία χάρη. Είναι στοχαστικός. Με ώριμη σκέψη ξεδιαλέγει τα πράγματα. Τα ξεχωρίζει. Και φτάνει στην τελική επιλογή. Έτσι προχώρησε στα δύσβατα μονοπάτια της εγκατάλειψης μίας ιστορικής περιοχής της χώρας μας, και στις καταστροφές που της επεφύλαξε ο πόλεμος, αλλά περισσότερο ένα καταραμένο αδερφοφάγωμα που δηλητηρίασε τις ψυχές και δεν άφησε λίθον επί λίθου.

Ξεκαθαρίζει το θολό τοπίο. Πρώτα στερεώνει τις ψυχές που κλονίζονται να πέσουν. Δεν πράττει στην τύχη, ή όπως το φέρει η ώρα. Έχει

στόχο, προοπτική, πρόγραμμα. Και βαδίζει ίσια προς κατάκτηση της αρετής.

Περπατάει μέσα σε ερείπια. Ανησυχεί πολύ, που ακόμα παίζεται κορώνα-γράμματα η ζωή των ανθρώπων. Εκεί όρισε εαυτόν ο Θεός εξολοκλήρου: στο να δώσει λύσεις στα αδιέξοδα.

Μένει να θαυμάζει κανείς το μέγεθος της ηθικής ποιότητας. Την γενναιότητα. Την πίστη προς τον άνθρωπο.

Ο Χριστοφόρος Χατζής υπήρξε η προσωποποίηση της αρετής.

ΑΝΑΠΑΥΟΥ ΕΝ ΕΙΡΗΝΗ ΣΕΒΑΣΤΕ.

Από την τελευταία σου κατοικία ξεπροβάλλει το φως της αλήθειας. Έβαλες σαν κανόνα ζωής την τελειότητα. Σκόπευσες ψηλά. Θεράπευσες και υπερνίκησες την ατέλεια, για να κάνεις άνθρωπο τον άνθρωπο

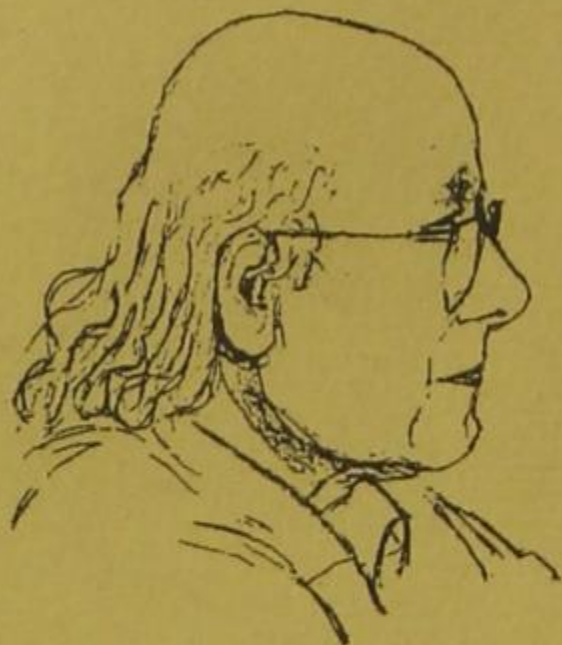
Περιεχόμενα

Πρόλογος	σελ. 7
Εισαγωγικό σημείωμα	» 11
Μία εξέχουσα προσωπικότητα	» 12
Από το ξεκίνημα μέχρι την περιπέτεια	» 15
Ο Δρυϊνουπόλεως Πωγωνιανής και Κονίτσης Χριστοφόρος	» 24
Η μεγάλη περιπέτεια και αποκατάσταση	» 33
Κόνιτσα	» 41
» Α! Εκκλησιαστικά	» 45
» Β! Αναμορφωτής ψυχών τε και σωμάτων	» 51
Μονή Μολυβδοσκεπάσου	» 71
Τα περί της Μονής Βελλά	» 78
Τα μετά την Κόνιτσα	» 89
Επιλεγόμενα	» 93

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ο *Βαγγέλης Π. Λιάπης* γεννήθηκε στην Ελευσίνα το 1914. Σπούδασε Νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και άσκησε το επάγγελμα του δικηγόρου. Πήρε μέρος στην αντίσταση. Ενίσχυσε όλες τις πνευματικές προσπάθειες στην Ελευσίνα. Από το 1975 γράφει βιβλία ιστορικού και λαογραφικού περιεχομένου της περιοχής Ελευσίνας. Μετέχει σε διεθνή συνέδρια. Είναι μέλος της ΟΥΝΕΣΚΟ. Μέλος του Δ.Σ. του σωματείου "Ελληνικοί χοροί Δώρα Στράτου". Επιστημονικός συνεργάτης στο επίσημο όργανο της Ακαδημίας Επιστημών της Αλβανίας KULTURA POPULORE και στο περιοδικό LIDJAMS της Καλαβρίας. Επιμελείται το περιοδικό ΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑ του Α' ΚΑΠΗ Ελευσίνας. Έχει τιμηθεί από τον Δήμο Ελευσίνας, από την Ακαδημία επιστημών της Αλβανίας με τίτλο DOCTOR ONORIS KAUZA και από τον πρόεδρο της Δημοκρατίας της ίδιας χώρας με το χρυσό παράσημο NAIM FRAZERI. Κυκλοφορούν 28 βιβλία του.

49535

KON

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας